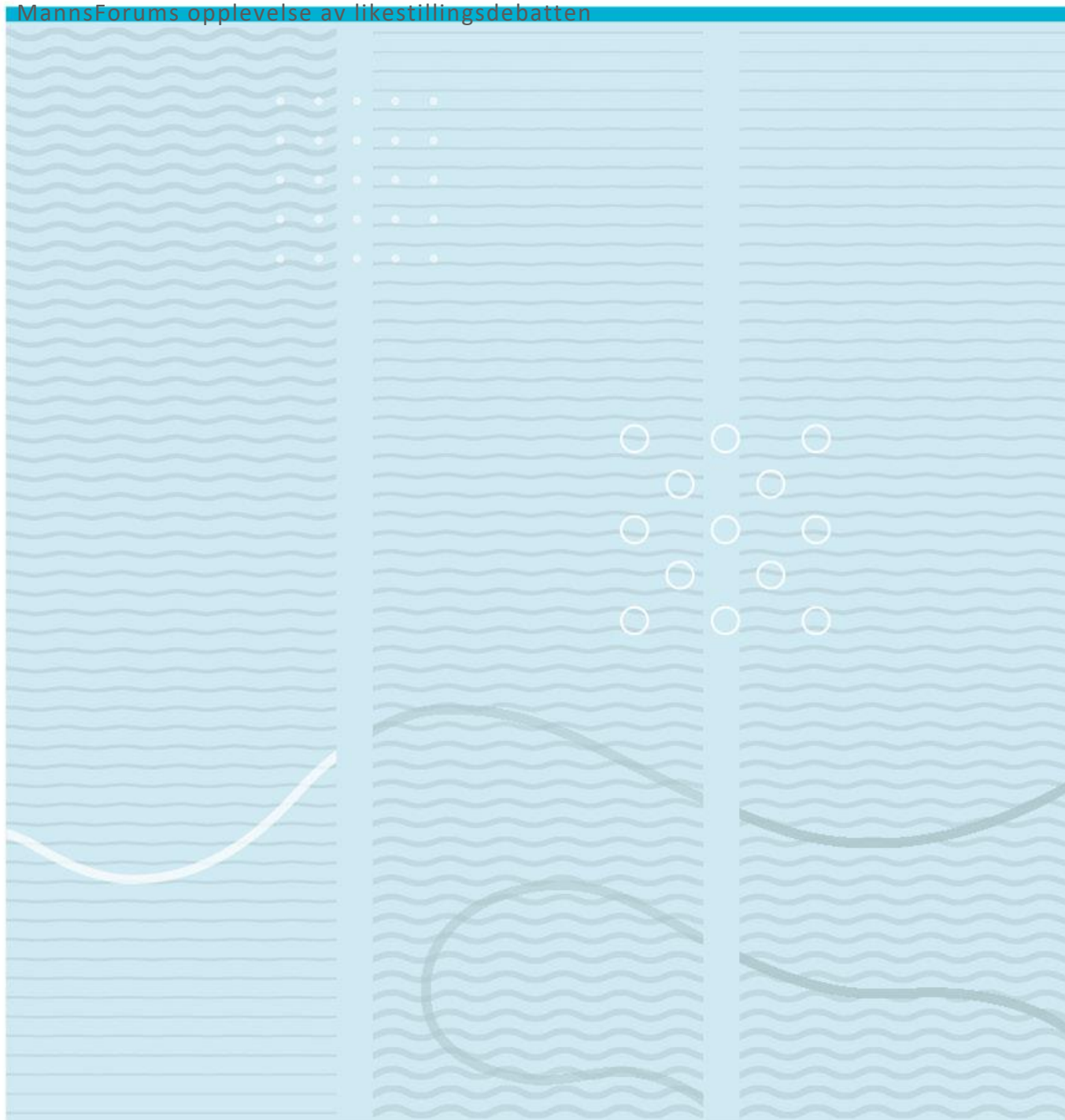

Oscar Emil Landa

Vinteråpne campinghytter

MannsForums opplevelse av likestillingsdebatten

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for ...
Institutt for ...
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2023 Oscar Emil Landa

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

«Norge er fullt av fedre som har gitt opp. Bor i en kjellerleilighet eller en campingplass ett eller annet sted. Som aldri skulle tro at de ville havne der. Med høy utdanning og god jobb.»

Sammendrag

Det filosofiske utgangspunktet for denne masteroppgaven er knyttet til hvorfor mennesker splittes i moralske spørsmål. Det knyttes moralske lag og grupperes i politiske, ideologiske og religiøse bevegelser som gir tilhørighet og danner moralske samarbeid. Med dette som bakgrunn ønsket jeg å undersøke hvordan en liten gruppe i samfunnet opplever likestillingsdebatten. MannsForum ble valgt for denne undersøkelsen.

Historisk sett har likestilling handlet om å likestille kvinnen med mannen. Det har medført en sterk feministisk kultur i Norge. Samfunnet har gjennomgått store endringer og flere likestillingsperspektiver har kommet til overflaten. MannsForum ønsker å inkludere gutter og menn inn i debatten om likestilling. Det kan oppfattes som om gutter og menn ikke har en naturlig plass denne debatt. Debatten virker polariserende og ladet. Denne oppgaven belyser hvorfor det er vanskelig å forstå andres perspektiver og hvorfor det eksisterer en så sterk følelse av å ha rett.

Gjennom en kvalitativ undersøkelse basert på samtaler med seks medlemmer av MannsForum, ønsker jeg å undersøke deres opplevelse av å tale menns sak i den norske likestillingsdebatt. Oppgaven har en fenomenologisk tilnærming. Den søker forståelse av informantenes virkelighet. Som kontekst ses det på betydningen av begrepet likestilling, likestillingsloven, og MannsForum i mediebildet. Temaet som belyses er av livspolitisk karakter. Derfor tas det i bruk Giddens teorier om den moderne selvidentitet. For å forstå menneskers stridende interesser benyttes moralteori. Oppgaven forholder seg til likestilling mellom kjønnene. Derfor ses det også på hvordan vår kultur ser og forstår kjønnet mann.

Oppgaven finner at MannsForum opplever å ikke i tilstrekkelig grad blir inkludert i debatten om likestilling. Det er fordi det dannes moralske lag som gjør oss blinde for andres synspunkt. Vi resonnerer strategisk og søker konformasjon av vår eksisterende følelse og narrativ. Dermed opplever MannsForum det som vanskelig å bli hørt. Når MannsForum utfordrer det de opplever som et ensidig likestillingsperspektiv, møter de ofte negativ respons og føler risiko for tap av omdømme. Fordommer og hersketeknikker blir brukt imot dem i forsøk på å diskvalifisere dem som samfunnsmessige meningsbærere. Det tillegges forskjellige egenskaper til begrepet likestilling som bidrar til økt konflikt og uenighet. Det vil kreve risiko for tap av omdømme å endre etablerte oppfattelser om rett og galt i et samfunn.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Innholdsfortegnelse	6
Forord	8
1. Innledning	9
1.1 Tema og problemstilling	10
1.2 Formål	10
1.3 Bakgrunn og aktualitet	10
1.4 Valg av teori	12
1.5 Oppgavens oppbygning	12
2. Begreper og kontekst	12
2.1 Begrepet likestilling	12
2.2 Ulikhet ved loven	15
2.3 MannsForum i mediebildet	17
3. Teoretiske perspektiver	24
3.1 Kjønnsforskning	24
3.3 Empati gap	31
3.4 Gutter og menns likestillingsutfordringer	32
3.6 Giddens – Modernitet og selvidentitet	42
3.7 Moral og moralpsykologi	47
4. Metode	52
4.1 Fenomenologisk tilnærming	52
4.2 Kvalitativ metode	52
4.3 Deltakere	54
4.4 Metodens styrker og svakheter	56
4.5 Min rolle	57
4.6 Refleksjon om validitet	57
5. Empiri og analyse	58
5.1 Hvem er MannsForum?	58
5.2 Hvorfor meldte du deg inn i MannsForum?	59
5.3 Hvordan arbeider MannsForum?	63
5.4 Hvilke likestillingsutfordringer for gutter og menn er viktig for deg?	67
5.5 Hva skjer når du ytrer deg om likestilling for gutter og menn?	84
5.6 Håp for fremtiden og mannsutvalget	90

5.7 Feminismen en syndebukk?	91
6. Avsluttende refleksjon.....	93
6.1 Hvem er MannsForum?.....	93
6.1 Menns utfordringer blir ikke tatt alvorlig	94
6.2 Frykt for omdømmet	95
6.3 Ulik forståelse av farskap	96
6.4 Et begrenset ytringsrom	97
6.5 Ensidig likestillingsperspektiv	97
6.6 Konklusjon	98
6.7 Veien videre.....	100
Kilder.....	101
Vedlegg 1 – Informasjonsskriv.....	106
Vedlegg 2 – Intervjuguide.....	110

Forord

Den umiddelbare følelsen jeg sitter med, er lettelse. Følelsen kommer av at jeg har innsett at jeg kommer i mål. Jeg blir ferdig uteksaminert til planlagt tid. Jeg kan tilskrive en mastergrad på mitt belte. Følelsen av lettelse kommer også av at en frykt gradvis har forlatt mine skuldre. Jeg har båret en frykt for hva folk synes om oppgaven, og hva oppgaven forteller om meg. Hva sier den egentlig om meg? Jeg liker å utfordre. Jeg liker ikke naivitet. Jeg liker å trække min egen sti. Jeg liker ikke skråsikkerhet. Oppgaven utfordrer en av de mest aksepterte fortellingene i vår tid. Da er det liten tvil om at mitt omdømme blir satt på spill.

Dermed har anerkjennelse fra mennesker jeg stoler på vært av stor betydning. De har gitt meg troen på at jeg har noe å si. Derfor vil jeg gi en stor takk til min familie og nære venner som har motivert meg gjennom hele prosessen.

Prosjektet har hatt en enorm utvikling. Fra å bare være fjas og upresise formuleringer, til å kunne stille noen konkrete utfordrende spørsmål. Derfor ønsker jeg å takke min veileder Tobias Harding, som gjennom hele prosjektperioden har støttet meg både i moralske og faglige diskusjoner. Jeg satt i et rom med Tobias hvor det var lov til å utfordre og tenke. Det satt jeg stor pris på.

Til slutt vil jeg takke mine informanter. Prosjektet ville aldri eksistere uten dem. Deres vilje til å fortelle og åpne seg har gitt grunnlaget for refleksjon, kritisk tenkning og ettertanke. Jeg er ydmyk og takknemlig.

15.05.2023

Oscar Emil Landa, Universitetet i Sørøst Norge

1. Innledning

Hjemme rundt middagsbordet snakker vi ofte om hvordan vi har det. Det er rom for at alle kan si hva de føler og tenker. Vi snakker om det som går bra, og vi snakker om det som kan være vanskelig eller urettferdig. Når jeg snakker, så føler jeg meg hørt. Det føles godt. Dersom ikke alle fortalte hvordan man hadde det, ville vi andre da vært bevisst personens utfordringer og problemer? Hadde vi sympatisert og forsøkt å hjelpe vedkommende? Hvis vi utvider familiebordet til en representasjon av samfunnet. Jeg vet det er en utopi og at verden ikke fungerer slik. Er det slik at alle føler de kan snakke om sine utfordringer og sårbarhet, og bli møtt med forståelse? Eller er noens stemmer høyere? Noens følelser viktigere? Er det noen vi ikke ser? Og finnes det noen hensyn som er så viktige at urett kan aksepteres?

Mitt filosofiske utgangspunkt var knyttet til hvorfor mennesker splittes i moralske spørsmål. Denne nysgjerrigheten kom etter å ha lest *The Righteous Mind* (2012) av Jonathan Haidt. Jeg ble gradvis mer og mer opptatt av hvordan vi mennesker forstår og handler rundt moralske dilemma. Hva som gjør at vi har en så sterk følelse av å ha rett, og hvordan vi nekter å gi slipp på den følelsen. Jeg begynte å undres over hvor langt moralen strekker, og hvordan den styrer selv de minst ubetydelige handlinger.

Vi knytter moralske lag og grupperer oss i politiske, ideologiske og religiøse bevegelser. Her finner vi tilhørighet og danner gode moralske samarbeid. Det vil si at vi sammen finner strategiske moralske svar på hvordan vi skal leve livene våre. En slik filosofisk tilnærming truer ideen om individets frie vilje. Vår tilslutning til moralske lag kan føre til at det blir vanskelig å forstå hvordan andre grupper ønsker å leve deres liv. Av og til kan andres perspektiver virke helt virkelighetsfjerne og vike fullstendig fra sannhet og logikk. Hvorfor føler vi så sterkt at andre tar feil? Og hvorfor kan det være så vanskelig å forstå andres perspektiv?

For å avgrense oppgaven ønsket jeg å finne et moralsk tema som er betent og ofte kan virke polariserende, nemlig likestilling. Likestilling er i bunn og grunn en diskusjon om rettferdighet. Hva vi opplever som rettferdig, er ikke individets eiendom, men historisk og ideologisk manipulerbart. Det er en diskusjon uten et endelig svar. Denne oppgaven skal nå ta del i den diskusjonen.

1.1 Tema og problemstilling

Når vi snakker om likestilling kobles det til kvinners rettigheter og feminismen. Historisk har det handlet om å likestille kvinnen med mannen, og det med god grunn. Samtidig er vi en del av en uunngåelig samfunnsutvikling hvor det males nye historielinjer, noe som gjør at vi må til enhver tid «ta temperaturen» på nåtiden og bryte ned myter. Er likestilling fortsatt forbeholdt kvinner? Og hva skjer om man inkluderer menns perspektiv på likestilling? En organisasjon som forsøker å belyse et annet perspektiv på likestilling, er MannsForum. MannsForum er Norges største medlemsbaserte mannsorganisasjon. De arbeider for at gutter, menn og fedre skal ha en tydelig stemme i likestillingsdebatten.

Hvis vi knytter mitt filosofiske utgangspunkt med MannsForums mandat, vil forskningsspørsmålene formuleres: Opplever medlemmene av MannsForum å bli hørt av noen med et annet perspektiv på likestilling? Hvordan forholder de seg til andres perspektiver på likestilling? Hvilket perspektiv har MannsForum på begrepet likestilling? Hvilke reaksjoner møter de?

For å finne svar, eller i det minste skape en refleksjon rundt disse spørsmålene har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvordan opplever medlemmer av Mannsforum den norske likestillingsdebatten?

1.2 Formål

Innsikten kan øke våre bevissthet om bakgrunnen for ulike individers og gruppers stridende interesser, samt komme med utdypende kunnskap om individers adferd og håndtering av moralske samfunnsutfordringer. Det kan jeg gjøre med empiri som gir forståelse om hva som påvirker oss i moralske spørsmål.

Jeg håper oppgaven kan bidra til en større forståelse av likestilling som begrep og dialog. Samt en påminnelse om at det er svært krevende å forstå andres perspektiver, og derfor må vi tørre å stille spørsmål til vår egen forutinntatthet.

1.3 Bakgrunn og aktualitet

Vi lever i et sosialdemokrati hvor likestilling har fått mye fokus de siste tiårene.

Kvinnekampen har hatt stor betydning for mange samfunnsendringer, og har vært helt avgjørende i ønsket om like muligheter for alle. Kvinnekampen har i stor grad vært en kamp for kvinner og av kvinner, hvor feminismen er og har vært en sentral ideologi.

Påvirkningskraften har vært enorm og de fleste store politiske partier har en sterk kvinnesaksforening som stadig løfter og viderefører kvinners posisjon i samfunnet.

I kjølvannet av kvinners likestillingskamp har også menns samfunnsposisjon endret seg. Det har vokst frem noen organisasjoner som forsøker å belyse noen av gutter og menns likestillingsutfordringer. En av dem er MannsForum. De har blant annet fått en deltaker med i regjeringens mannsutvalg. Flere finner rom i media til å uttale seg om menn og gutters samfunnssituasjon. Det blir også gitt ut flere bøker om menn og likestilling. For eksempel Are Saastads bok *Usynlige menn* (2022) og Øystein Stenes *Mitt liv som mann* (2019). Det er flere og flere som varsler om at samfunnet må endre det de betrakter som et ensidig likestillingsperspektiv.

Jeg har kommet i kontakt med MannsForum, som nettopp ser på ulike utfordringer gutter og menn har. De støtter opp og lytter til menn som opplever diskriminering. De fronter et annet perspektiv på likestilling. Mange av mennene som er medlem av MannsForum, deler samme skjebne – et samlivsbrudd som har ført til mangel på retten til å se sine barn. De forteller om et system hvor de blir overkjørt, nedprioritert og demonisert. Hvor kjønnen de bærer er den viktigste faktoren for mangel på rettigheter. Falske anklager og samværs sabotasje gir store økonomiske vinninger for moren. Er det uenighet mellom mor og far, opplever fedrene at retten til barna er forbeholdt moren. Dette var en problemstilling jeg ikke har hørt om før, eller har vært for naiv til å se. Det hele rettslige systemet etter samlivsbrudd har jeg fått beskrevet som absurd og til roten diskriminerende. Are Saastad hevder at «som mann merker du at sympatien ligger hos mor nesten før en rettsak har startet» (Saastad, 2022, s. 67).

Boken *The Boy Crisis* (2018) av Warren Ferrell gjorde et sterkt inntrykk på meg. Av egne erfaringer visste jeg at livet som gutt i det moderne samfunn ikke er en dans på roser. Det er det kanskje heller ikke for noen. Det viser seg at utfordringene mange unge gutter møter i Norge i dag, er ganske like de utfordringene gutter møter i store deler av den vestlige verden. «The Boy Crisis» er et utstrakt fenomen. Det har kommet raskt, og har en stor alvorlighetsgrad.

Hvilke utfordringer er det snakk om? I et likestillingsperspektiv menes det samfunnsområdet hvor det ene kjønnen kommer dårligere ut enn det andre. De mest fremtredende

utfordringene som både omtales av MannsForum, Warren Ferrell, Are Saastad og flere er selvmord, utenforskap, helse, skolefracfall og som nevnt, manglende rettigheter i forbindelse med barnefordeling.

Jeg skal naturligvis ikke dekke hele den vestlige verden i min oppgave. Fokuset mitt ligger på norsk likestilling av gutter og menn.

1.4 Valg av teori

Kulturstudier er et tverrfaglig studium, hvor prosjektet mitt er opptatt av konflikt i moralske spørsmål. Jeg må derfor finne teori som kan si noe om de psykologiske prosessene som oppstår, samt hvilke kulturelle og ideologiske krefter som påvirker prosessene. Det kan si oss hvorfor vi kjemper for vår egen gruppes interesser, og har problemer med å se og anerkjenne andre gruppers interesser. Derfor benytter jeg meg av moralfilosofi og mer moderne moralteori. Oppgavens underliggende tema er likestilling, nærmere bestemt kjønnslikestilling. Det innebærer å forstå individets frigjøring fra tradisjonens lenker. Giddens emansipatoriske politikk er derfor fruktbar i dette prosjektet. Det forteller oss hvordan vi opplever oss selv, og hvordan det kan stå i kontrast med hvordan omverden kan se oss. Jeg ser også på kjønns/mannsforskning som gir oss innsikt i hvordan vi ser og forstår det kulturelle kjønnet mann, og hvordan det kan henge sammen med likestillingsdebatten.

1.5 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av, foruten innledning, av kapittel 2 som omhandler begreper og kontekst. I dette kapittelet vil jeg ta for meg begrepet likestilling, likestillingsloven, samt se på et utvalgt av diskusjoner i media som MannsForum har deltatt i. Dersom vi har ulik forståelse av begrepet likestilling, kan det oppstå konflikt. Regjeringen og statens forståelse av begrepet, fører igjen videre til politisk handling. Dette mener jeg vil kunne gi et godt grunnlag for å videre kunne forstå informantenes opplevelse av likestillingsdebatten. Teori og metode omtales i kapittel 3 og 4. Analyse og avsluttende diskusjon kommer i kapittel 5 og 6.

2. Begreper og kontekst

2.1 Begrepet likestilling

Når vi diskuterer likestilling, hva snakker vi egentlig om? Svaret på spørsmålet kan mange føle er innlysende, men er det egentlig det? Begrepet likestilling kan oppleves uklart. Det blir

benyttet i mange sammenhenger og med forskjellig betydning. Det kan for eksempel bety likestilling som likhet, eller som like muligheter. Det kan bety likestilling for alle grupper, eller kjønnslikestilling. Derfor ser jeg meg nødt til å problematisere begrepet og dets flertydige betydning. I denne oppgaven forholder jeg meg først og fremst til kjønnslikestilling.

Kjønn og likestilling henger utvilsomt sammen. Det betyr ikke at kjønnsforskning og likestillingsforskning er identiske forskningsfelt (Holter, 1999, s. 1). Holter argumenterer for at vi trenger en «minimumsforståelse» av likestilling for at kjønnsforskningen i det hele tatt skal kunne brukes. «Vi tror lett at det å se noe ut fra kjønnets synsvinkel nødvendigvis også betyr å se det mer likestilt, men det er ikke gitt» (Holter, 1999, s. 1).

I regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene fra 2014 deler de begrepet i to, formell likestilling og reel likestilling (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014, s. 10). Formell likestilling vil si at alle mennesker skal ha like muligheter til å delta på ulike samfunnsområder og kunne treffe valg som angår ens liv. Men tradisjoner og historiske betingelser gjør at like formelle rettigheter ikke er tilstrekkelig for å oppnå reell likestilling. Reell likestilling handler om lik fordeling av deltakelse, goder, makt og ansvar. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014, s. 10).

I loven er den formelle betydningen av likestilling tatt i bruk. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter. Likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging. Det er dermed ikke enkelt å finne ut om vi har like muligheter, eller hvor vi eventuelt mangler det. Sosiologen Cathrine Holst definerer like muligheter som fravær av direkte diskriminering (Holst, 2013). Dermed er det opp til forskningen å finne om ulikt utfall skyldes diskriminering eller for eksempel bare forskjellige valg.

I forskning blir begrepet brukt i bredere omfang, ofte i form av resultatlikhet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet). Det blir brukt som et utgangspunkt for å forske på og finne årsaker til manglende likestilling eller ulike muligheter. Ifølge Holst menes det gjerne resultatlikhet på gruppenivå – at grupper får den andel av goder og byrder som tilsvarer deres andel av befolkningen (Holst, 2013).

Regjeringen kom nettopp med et nytt lovforslag om at alle norske AS skal minimum ha en 40-60 kjønnet fordeling i alle styrer (Nærings- og fiskeridepartementet, Kultur- og likestillingsdepartementet, 2022). Dette lovforslaget kan føre til indirekte diskriminering av

en gruppe. Holst definerer indirekte diskriminering som når noen grupper i praksis utelukkes eller kommer dårlig ut i konkurransen om en stilling, for eksempel på grunn av stillingens utforming eller samfunnets organisering, også kalt strukturell diskriminering (Holst, 2013). Forslaget kan føre til indirekte diskriminering fordi regjeringen styrer utfallet, og noen kan bli utelatt til tross for bedre kvalifikasjoner. Denne problemstillingen har en etisk side ved seg. Er politisk styrt deltakelse og representasjon mindre diskriminerende enn utgangspunktet? Er resultatlikhet viktigere enn frie valg?

Dersom kjønnsbalanse i fordelinger er et viktig mål i seg selv, hvorfor mener regjeringen det ikke er nødvendig med 40-60 fordeling på alle samfunnsområder? Hvorfor er det bare på spesifikke områder og stillinger? Et annet tankekors er hvorfor kjønn? Er kjønnsmangfold viktigere enn for eksempel idémangfold, holdninger, kunnskap, verdier og ferdigheter? Er det fordi ideen om at alle er «like» uavhengig av det kulturelle kjønn er gjeldende? At det ikke eksisterer underliggende biologiske forskjeller som gjør at kjønn tar forskjellige livsvalg? Cathrine Holst beskriver:

«Å si at noe er like, kan bety at vi skal se på og behandle dem som om de er identiske og kan reduseres til det samme. Likhet i kjønnspolitiske spørsmål kommer fra en idé om at kvinner har mange av de samme egenskapene, erfaringene, verdiene og interessene som menn» (Holst, 2013).

Dermed blir tanken at de dermed ønsker det samme, til tross for det som måtte være av forskjeller. Om teorien om at menn og kvinner er «like», og det ikke står noen kulturelle barrierer mellom dem, vil vi ifølge denne teorien få et samfunn hvor menn og kvinner er fordelt likt ved alle mulige målbare samfunnsområder? Ønsket om likhet kan ifølge Holst være ilagt en norm om likhet mellom mennesker som kan henspille på ideer om at mennesker har lik verdi eller er likeverdige (Holst, 2013).

Holst stiller et godt spørsmål: Skal man konsentrere seg om å utjevne mulighetsulikhet som skyldes samfunnsskapt forhold? Eller er målet utjevning av all ulikhet som er forårsaket av forhold utenfor den enkeltes kontroll, det være seg biologiske («født sånn») eller sosiale («blitt sånn») faktorer, så den enkelte kun gis ansvar for konsekvensene av sine relativt autonome beslutninger, såkalt «frie valg»? (Holst, 2013). Denne problemstillingen tar opp det filosofiske spørsmålet: I hvilken grad har mennesker frie valg? Noen vil kanskje mene

ytterst at vi ikke har det, men innenfor feminismen mener Holst at «individet kan handle relativt autonomt vesentlig» (Holst, 2013).

Cathrine Holst drøfter også begrepene relativ likhet og tilstrekkelighet.

Tilstekkelighetslikhet er avgjørende for at alle har nok, det vil si så mye at de kan delta på ulike samfunnsarenaer. Relativ likhet handler om tilnærmet lik fordeling av for eksempel politisk makt. Stor ulikhet i politisk makt kan ifølge Holst strider med normen om at alle skal ha tilnærmet like muligheter til å delta i politiske prosesser og påvirke beslutninger av samfunnsmessig betydning (Holst, 2013).

2.2 Ulikhet ved loven

Fra 1978 og til i dag, står det at loven «tar særlig sikte på å bedre kvinner stilling». Vi må spørre hva det innebærer. Det er likestillingsloven som legger føringer for hvem som kan motta positiv særbehandling. Likestilling og diskrimineringsombudet definerer det som et særtiltak som kan være nødvendig for å sikre en underrepresentert gruppe reelle muligheter og et sentralt virkemiddel for å oppnå likestilling (Likestilling- og diskrimineringsombudet, 2019, s. 6). Et tiltak vil kunne medføre en negativ forskjellsbehandling av de som ikke omfattes av særtiltaket, og en utestenging fra et gode andre får. Det første vilkåret for å utrede positiv særbehandling er at behandlingen må være egnet til å fremme lovens formål. Det andre vilkåret er at det må være et rimelig forhold mellom det man ønsker å oppnå og hvor inngripende forskjellsbehandlingen er for den eller de som stiller dårligere. Det tredje vilkåret er at særbehandlingen må opphøre når formålet med den er oppnådd (Likestilling- og diskrimineringsombudet, 2019, s. 7).

Menn har svært begrenset adgang til positiv særbehandling. Loven tar sikte på å gi menn positiv særbehandling i form av «moderat kvotering» der hovedoppgaven er undervisning av eller omsorg for barn (Likestilling- og diskrimineringsombudet, 2019, s. 32). Utenfor dette, må spesielle forhold og unntak til for at gutter og menn skal motta positiv særbehandling.

Ved flere anledninger har høringsinstanser reist spørsmålet om en utvidet adgang til særbehandling til fordel for menn. Det ble blant annet gjort i 1992, i 2001 og i 2015.

Argumentene har handlet om at menn er underrepresentert på flere områder enn i undervisning av eller omsorg for barn. Forslagene har til en vær tid blitt nedstemt. I 2001 var Departementets argumentasjon slik:

«Departementet gikk ikke inn for å utvide adgangen til positiv særbehandling av menn. Begrunnelsen for dette er at menns underrepresentasjon ikke skyldes kjønnsdiskriminering, men heller andre forhold. Videre ville det å utvide adgangen kunne komme i konflikt med lovens formål, samt at internasjonale forpliktelser antagelig setter grenser for hvor langt adgangen til positiv særbehandling av menn går», jf. Ot.prp. nr. 77 (2000–2001) s. 48 (Likestilling- og diskrimineringsombudet, 2019, s. 15).

Det har ved flere tilfeller blitt etterspurt «positiv særbehandling» av menn på området hvor menn kommer dårligere ut, for eksempel ved høyere utdanning. Flere av forespørslene har deretter blitt vraket med henvisning til lovens formål, som er å bedre kvinners stilling.

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet foreslo i 2015 å oppheve forskriftshjemmelen som regulerer adgangen til positiv særbehandling av menn. (Barne- og familiedepartementet, 2015, s. 8). Der står det at likestillingsloven bare i begrenset grad åpner for særbehandling av menn. Forslaget omhandler en lik adgang til positiv særbehandling av kvinner og menn. Departementet foreslo derfor å oppheve forskriftshjemmelen som regulerer adgangen til positiv særbehandling av menn. (Barne- og familiedepartementet, 2015, s. 8). Forslaget blir begrunnet med følgende forklaring:

«Loven bør imidlertid åpne for positiv særbehandling i alle tilfeller hvor dette fremmer likestilling. Den innebygde skjevheten i likestillingslovens formålsbestemmelse innebærer at positiv særbehandling av menn bare er tillatt i svært begrensede tilfeller. Departementet mener dette ikke er i tråd med overordnede likestillingshensyn. En utvidet adgang til positiv særbehandling av menn på områder hvor menn er underrepresentert, vil være positivt for både kvinner og menn, blant annet ved at man i større grad kan iverksette tiltak for et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked. Det begrenser likestillingen at man i dag ikke en gang kan oppfordre menn til å søke stillinger innen for eksempel helse- og omsorgssektoren med mindre hovedoppgaven i stillingen er omsorg for barn». (Barne- og familiedepartementet, 2015, s. 16).

Lovforslaget ble henlagt. I 2017 kom forslaget på nytt fra Solveig Horne. Ifølge Dagbladet møtte hun kraftig kritikk. Likestillings- og diskrimineringsombudet mente forslaget ville svekke kvinners vern mot diskriminering (Støbbakk, 2017). Det samlede presset i høringsrundene førte til at departementet trakk forslaget. Solveig svarte på kritikken med følgende sitat til Dagbladet:

«Grunnen til at vi foreslo at lovens formålsbestemmelse skulle være nøytral, var at vi mente alle diskrimineringsgrunner var like mye verdt. Samtidig fikk vi veldig mye motstand, og derfor la vi kvinner inn igjen. Nå sier formålsparagrafen at «loven særlig

skal ta sikte på å bedre forholdene for kvinner, og vi har utvidet det til også å gjelde minoriteter.» (Støbakk, 2017).

Denne saken forteller at det å inkludere gutter og menn i like stor grad i likestillingsloven ikke er ønskelig for mange kvinneorganisasjoner. De opplever det som en trussel mot jenter og kvinners likestilling. Dette kan stride med Cathrine Holst forståelse av relativ likhet av politisk makt. Det er normen om at alle skal ha tilnærmet like muligheter til å delta i politiske prosesser og påvirke beslutninger av samfunnsmessig betydning (Holst, 2013). Den ulike fordelingen av politisk makt kommer til uttrykk i politiske høringer som angår likestilling. Det er fordi det er mangel på organisasjoner som ytrer menns interesser (Saastad, 2022, s. 117). Deltakelsen i politiske høringer om likestilling kan dermed være et eksempel på et samfunnsområde som ikke dekkes av ordlyden og begrepsforståelsen av likestilling.

Loven har ikke bare en ulempe med å gjennomføre særbehandling av gutter og menn, men kan også ha en viktig symbolfunksjon. Kvinner skal i større grad likestilles mannen.

Kvinneorganisasjonenes argumentasjon om at menns underrepresentasjon har andre årsaker enn diskriminering (Støbakk, 2017), kan også problematiseres. Hvilke studier eller empiri de lener seg på er uklart. Det er kjønnsforskning som i utgangspunktet skal kartlegge kjønnes samfunnsutfordringer. Her er det store hull og mangel på interesse for kjønnet gutter og menn. Jeg kommer tilbake til kjønnsforskning i kapittel 3.

2.3 MannsForum i mediebildet

Forutsetningene for at en gutt skal kunne utvikle seg til mann på en god måte, er nedfelt i kulturen og i miljøet han vokser opp i (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 29). Familien og hjemmet legger det psykologiske grunnlaget for utvikling. Kulturens holdninger og fortellinger om menn og maskulinitet er også svært avgjørende for gutter og menns selvbylde og utvikling. Hvordan blir gutter og menn mottatt i dag? Hvem og hvordan er fortellingen om den mordene mann skrevet?

En artikkel i avisen *The Atlantic* hadde tittelen «The end of men». Denne artikkelen ble fulgt opp med en bok med samme tittel. Warren Farrell stiller så spørsmålet: «Forestill at deres døtre vokser opp i en verden som spår «The end of women» (Farrell & Gray, 2018, s. 3). Han understreker at «ingen gutt eller jente har vokst opp i en tid som spår slutten på deres kjønn». Mediebildet er kanskje den mest grunnleggende fortellingen om samtiden. Det er

vanskelig, om ikke umulig, å få et godt bilde av mannen. Stereotypier og fordommer av mannen bygges gjerne gjennom media. Jeg kan ikke ta for meg alt som har blitt sagt om mannen, men jeg ønsker å gi et lite bilde av hvordan MannsForum og medlemmer blir omtalt og debattert i media. Jeg har bare plass til å se på et utvalg tekster og debatter. Da problemstillingen er på utkikk etter menneskers livsverden, blir poenget her å forsøke å forstå medlemmene av MannsForum i mediebildet. Jeg har valgt ut en reaksjon på boken *Mitt liv som mann* av Øystein Stene, NRKs Brennpunkt dokumentar *Kjønnskampen*, samt en diskusjon om fedre og samværs sabotasje.

Dag Furuholmen er psykolog og et aktivt medlem av MannsForum. Han hevder at det siden 1970-tallet i stor grad har vært politisk korrekt å idealisere kvinner og devaluere menn (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 29). Han beskriver et mediebilde av mannen som «maktsyk, umodne, overgripere og forvirrende tapere». Bøker og artikler som fremstiller menn negativt er det ikke få av. For eksempel: *The trouble with boys* eller *Manning up: How rise of women has turned men into boys*. Gutter beskrives som skoletapere, som bråkete, uinteresserte, og umotiverte, uten at det reflekteres mer om hva det kan handle om (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 30). Disse beskrivelsene er heller ikke helt feil. Gutter gjør det dårligere på skolen og er mer umotiverte, men hvorfor har det blitt slik? Det hevder Furuholmen er et spørsmål de færreste stiller seg.

2.3.1 Mitt liv som mann – Øystein Stene

Øystein Stene er forfatter og regissør. Han har blant annet gitt ut boken *Mitt liv som mann*. Stene har også skrevet noen artikler gitt ut på MannsForums hjemmeside, samt deltatt aktivt i mediebildet når menn og likestilling er temaet. I *Mitt liv som mann* beskriver Stene at kritikk og hatefulle ytringer mot menn får passere relativt ubemerket i norske medier (Stene, 2019, s. 139). Sofie Frøysaa uttalte: «Jeg hater menn, inntil det motsatte er bevist» på Skavlan i 2017. «Mannshatet mitt gjør kanskje ikke verden til en bedre plass, men det gjør det heller ikke til noe dårligere» sa Zara Lasson til VG i 2017 (Stene, 2019, s. 139).

Jeg gravde gjennom Google for å finne reaksjoner på boken *Mitt liv som mann*. Jeg fant kun én reaksjon. Det er mulig jeg ikke har gjort god nok jobb i søkefeltene. Reaksjonen jeg fant kom fra Lene Wikander via NRK ytring. Wikander opplever at Stene ikke forstår hva begrepene han bruker innebærer og er «drittlei av å måtte bedrive voksenopplæring av folk med fri tilgang til både gratis utdanning og næringsrik mat» (Wikander, 2019). Wikander

tenker også at «det kan være nyttig med enda et lite grunnkurs i feminisme for sutrekopper som Stene». Hun hevder blant annet at:

«Likestilling betyr tap av privilegier for dem som alltid har hatt dem og fremtiden har bare plass på skraphaugen til de som prøver å klamre seg til dem, og at menn ikke lengre har definisjonsmakten når det gjelder hva kvinner skal føle, mene, tenke og ytre når det gjelder seksuell trakassering, tunger ned i halsen og overgrep fra menn med makt».

Wikander hevder at det ikke er feministers jobb å passe på slike som Stene, og at de ikke er mammaen hans. Han må selv ta ansvar for gutter og menns problemer. Hun avslutter med å si at dere allerede har tapt, at likestilling selvfølgelig er en maktkamp, at vi er ferdige med at menn som Stene skal ha makt til å definere hva feminisme er, og at han tilhører allerede historiens skraphaug.

I en artikkel til Vårt land svarer Stene til Wikanders og Aftenpostens reaksjon på *Mitt liv som mann*. Stene forteller at «hold kjeft» er en vanlig reaksjon når utfordringer til mannen løftes frem (Stene, 2020). Han beskriver at «det ties i hjel, det blir møtt med beskyldninger om anti-feminisme, eller at man gjør seg selv til offer». Stene mener at kvinner og menn ikke har det samme rommet for å snakke om sin utsatthet, sårbarhet og undertrykkelse. Han undres hvorfor en bok som løfter frem gutter og menns utfordringer møter så mye motstand. «Hvis feminisme som prosjekt skal overleve, hvis likestilling som tenkning skal fortsette, må den begynne å ta inn virkeligheten vi lever i» sier Stene i slutten av artikkelen. (Stene, 2020). Han utdyper at norsk feminisme og kjønnsdebatt fremdeles ikke er i stand til å forholde seg til mannen som kjønn, og at vi må se hvordan kjønn utspilles i Norge i dag, og ikke for 30, 60 eller 90 år siden.

2.3.2 Kjønnskampen – NRK Brennpunkt

8. Mai 2019 kom NRK Brennpunkt ut med dokumentaren *Kjønnskampen*. MannsForum har en aktiv rolle i diskusjonen. Dokumentaren starter med Kvinnedagen, hvor NRK beskriver at det mobiliseres mer enn noensinne: «I år er det 40 år siden likestillingsloven trådte i kraft i Norge. Men fortsatt må kvinner gå i gatene for å demonstrere for sine rettigheter. Det finnes også en annen fortelling om Norge, om gutter og menn som opplever å bli diskriminert» (Omvik, 2019, 01:02). Sigrid Bonde Tusvik uttaler følgende i starten av dokumentaren «Mannen vil være på topp. Plutselig får han det ikke til. Det er kjempegøy» (Omvik, 2019, 02:08). Konteksten på denne kommentaren er i midlertidig uklar.

Dokumentaren tar så for seg jenter som blir trakassert i skolegården. Tre jenter holdt en tale på kvinnedagen i Oslo, og kom så ut med en artikkel i Aftenposten om hvordan de opplevde trakassering i skolegården. Oppslaget og jentene fikk mye oppmerksomhet, til og med helt inn til Stortinget. Her uttalte Jan Tore Sanner «gutta må ta seg sammen» (Omvik, 2019, 05:13). Dagsrevyen ble så fulgt opp, hvor temaet var «hva skolen kan gjøre for å disiplinere gutter». Sosialantropolog Thorgeir Kolshus fulgte medias og politikernes fremstilling av saken og beskriver vinklingen som «en fremstilling av virkeligheten som utelot det faktum at gutter også kan oppleve uønsket seksuell oppmerksomhet» (Omvik, 2019, 06:35). Kolshus mener at kunnskapsministeren og likestillingsombudet «nesten begjærlig har grepet en anledning til å vise at de bryr seg om jenter. Punktum». Han forklarer at «noe av grunnen til det er at vi tenker på jenter som ofre, og gutter som overgripere. Det er lett å få en dramaturgi, som er helt versus skurk, eller offer versus skurk, og skurkerollen tildeles gutter når de står i opposisjon til jenter».

«Er dere klar for nok en kvinnelig komiker som hater menn» uttaler Sofie Frøysa (Omvik, 2019, 08:22), før dokumentaren viser Zara Larson som mener «at machokulturen og menn generelt er ekle, ubehagelige og slitsomme». Hun blir deretter applaudert for uttalelsen sin. Dokumentaren spør dermed «hvorfor applauderer vi når kvinner snakker nedlatende om menn? Og hvilken betydning har det for gutters selvbilde? Dette spørsmålet blir så forsøkt besvart på mannsdagen i Litteraturhuset hvor MannsForum holder et seminar. Guttorm Grundt forteller «at mange Gutter og voksne menn vokser opp med et negativt selvbilde, uten en far hjemme eller gode mannlige rollemodeller barnehage og skole». Han mener at kvinnefokus i samfunnsdebatten har skapt et bilde av kvinner som det bedre kjønn, og at det ikke ligger noen motsetning i å arbeide for bedre rettigheter for både kvinner og menn. Dag Furuholmen beskriver mannsdagen som en anledning å sette lys på menns situasjon i Norge i dag, samt hvordan menn blir omtalt. Furuholmen deler Grundts syn på mannen som det dårlige kjønn, og beskriver for eksempel at «han er utnevnt til å være forvirret, ha dårlig selvfølelse, ikke kunne snakke, ikke kommunisere følelser» (Omvik, 2019. 10:11).

MannsForums kanskje viktigste kampsak er samværs sabotasje hvor fedre mister kontakt med sine barn. Dokumentaren viser at de står utenfor Stortinget, men ingen har brydd seg om dem, og ingen politikere har spurt dem hva de holder på med.

Sigrud Bonde Tusvik har en aktiv stemme i likestillingsdebatten og regnes ifølge NRK som en av de mest innflytelsesrike påvirkerne i Norge i dag (Omvik, 2019, 12:48), særlig når temaet er likestilling. «Jeg synes ukens podkast kan dediseres til sutrende menn» uttaler hun (Omvik, 2019, 11:48). Det mener hun er fordi mannen ligger nede og utdypet «Han er 45 år i hodet, men 14 år i ræva. Mannen får ikke til å få barn. Mannen får ikke til å få familie». Lisa Tønne følger opp Tusvik og føler at «menn blir ofte sure på omstendighetene i stedet for å gå ut å gjøre noe med dem» (Omvik, 2019, 12:10). Tusvik mener det er annerledes å høre menn sutre enn kvinner sutre. Hun utdypet at «menn har penis, som leder dem rundt i livet som en OL-fakkelt. Menn har testosteron og makta. De er hvite menn som sutrer. Hvite menn som sutrer er ekstremt usexy å se på» (Omvik, 2019, 12:26). Denne uttalelsen er gjort mens hun og Tønne spiller inn en podkast. Konteksten er ikke tydelig. Like etter uttaler hun i dokumentaren at «Mannen er fremdeles den som har mest makt. Selv om han nå har begynt å sutre, så er det hvit mann som eier verden fremdeles. Det må man hele tiden passe på som kvinne, at mannen ikke skal overta». Hvordan hun forstår makt, eller hvilke parameter hun bruker for uttalelsen er uklar.

«En kjønnsnøytral likestillingslov er helt opplagt. Nå favoriseres kvinner» uttaler Guttorm Grundt på mannsdagen. Det mener han ikke er til å tro, og at det legger føringer for hele likestillingspolitikken (Omvik, 2019, 26:08). Grundt forteller at de på mannsdagen inviterte alle Stortingsrepresentanter til å komme på seminaret. Det dukket opp to. Carl-Erik Grimstad fra Venstre var en av dem som kom. Han forteller at «det å diskutere mannen og mannens rettigheter er ganske tabufullt» (Omvik, 2019, 26:50). Han forteller også at det er berøringsangst for dette feltet på Stortinget.

Grundt uttrykker skuffelse over at likestillingsministeren ikke hadde tid og anledning til å delta på MannsForums seminar på mannsdagen. 350 meter nede i samme gate holdt hun sitt eget seminar om likestilling. Her handlet det ikke om menn og gutters rettigheter, men om å få flere kvinner inn i lederstillinger og styrer i norsk næringsliv (Omvik, 2019, 27:48). Helleland ønsket heller ikke å stille opp i dokumentaren. Hun viste i stedet til sin redegjørelse på Stortinget hvor hun peker på fem problemer som rammer gutter og menn, og 24 områder som rammer jenter og kvinner.

Mot slutten av dokumentaren møter vi Jordan B. Peterson. NRK gjør et raskt intervju med han hvor han sier:

«Det er nok menn som føler skyld på grunn av sin privilegerte, patriarkalske posisjon. De tror de skylder samfunnet å bøye seg i ærbødighet. De godtar påstanden om at opp gjennom historien har menn undertrykt kvinner. Som er historiesynet gutter og jenter lærer fra de begynner på skolen. En av konsekvensene er at gutter og unge menn ikke oppmuntres til å yte sitt beste. Vi kommer til å måtte betale dyrt for det. Vi gjør det allerede. Og det kommer til å bli mye verre før det blir bedre» (Omvik, 2019, 39:12) (Oversatt av NRK).

Sigrd Bonde Tusvik reagerer med følgende uttalelser om Jordan Petersons popularitet: «Det er gøy at Jordan Peterson treffer den svake, puslete, hvite mannen – som sitter og sutrer og er så usexy i den måten å bare – å verden er ikke laget for meg lenger – så er den jo absolutt laget for mannen fremdeles» (Omvik, 2019, 40:23). Jordan Peterson undrer seg over hva som er galt med å henvise seg til menn: «Skal vi late som det ikke finnes problemer for menn? Er det noe man må være skeptisk til og se på med forakt?». Han sier at det er svært vanskelig for menn å tale sin sak uten å høres ynkelig og sutrete ut, særlig når de diskuterer med sinte kvinner. Derfor mener han at de fleste menn unngår å snakke sin sak.

2.3.3 Samværs sabotasje en myte? – Guttorm Grundt og Arne Børke

I en ytring til Dagsavisen i 2022 forteller Guttorm Grundt at «veldig mange menn ikke kjenner seg igjen i den offisielle fremstillingen av hvordan det står til med likestillingen i Norge» (Hanssen, 2022). Han nevner flere likestillingsutfordringer for gutter og menn som blir oversett i likestillingsdebatten. Samværs sabotasje er området han først og fremst peker ut. Han forteller om flere medlemmer føler seg sviktet av systemet etter et samlivsbrudd. Grundt viser til SSB sine statistikker, hvor vi ser at bare 8% av barn etter skilsmisse har hovedbosted hos far.

Stine Høivik (Nestleder Viken SV) går ut mot Guttorm Grundt i samme avis og mener han sprer myter. Jeg siterer: «Guttorm Grundt i MannsForum er ute i media i disse dager og sprer myter om hvor vanskelige kvinner og deres sabotasje av snille menn som bare vil være sammen med barna sine» (Høivik, 2022). Høivik viser til en rapport som beskriver at det ikke er hold i påstanden om at mødre saboterer samvær. Mødre er derimot livredde for å ikke kunne beskytte barna sine, de er livredde for a barnevern og dommere skal bestemme at barnet skal bo hos en voldsutøver. Derfor utsetter de seg selv og barnet for gjentagende vold. Ved overlevering av samvær forteller respondentene til rapporten om grove seksuelle

overgrep. Dette må stanse. Dersom man skal se en smule kritisk på Høiviks påstander kan vi stille oss spørsmålet: Hvorfor bruker hun mødres opplevelse av virkeligheten når man diskuterer menns opplevelser?

Det er uklart i teksten hvilken rapport Høivik viser til. Hun forklarer at den kom ut i januar 2022 via Kunnskapssenter for vold og traumatisk stress. Det kan da tyde på en rapport utført av Margunn Bjørnholt. Bjørnholts forskningsområde i dette studiet var på voldsutsatte kvinner. Det kan diskuteres om hennes data er overførbare i denne sammenheng. Forskningen baseres på et kvalitativt materiale med 37 intervjuer med 28 kvinner og ni menn som hadde vært utsatt for partnervold. Artikkelen innhold bygger på intervjuene til 16 mødre og ingen fedre (Bjørnholt, 2019). Dersom man ønsker å avdekke samværs sabotasje hvor menn er utsatt, er ikke Bjørnholts utvalg metodisk gyldig. I et debattinnlegg til Forskersonen mener Bjørnholt at samværs sabotasje ikke er utbredt. Hun utdyper med følgende argumentasjon:

«Når jeg kaller det en myte, er det fordi det ikke foreligger forskning som dokumenterer at samværs sabotasje er et utbredt problem, verken i Norge eller internasjonalt. At det finnes enkelte dommer om samværs sabotasje, og at en del fedre fortsatt har lite kontakt med barna etter samlivsbrudd slik SSB finner, kan ikke tas til inntekt for at samværs sabotasje er utbredt» (Bjørnholt, 2022).

I en artikkel hos Forskning.no utdyper Bjørnholt at:

«av en eller annen grunn har det etablert seg en forestilling om at det er vanlig at mødre saboterer samvær og lyver om vold og overgrep. Det finnes ikke faglig støtte for dette, og heller ikke for de teoriene denne myten bygger på» (Haanæs, 2022).

Arne Børke er leder for MannsForum og kommenterer Bjørnholts uttalelser om myten om samværs sabotasje. Børke opplever at han og MannsForum må leve i en annen virkelighet enn Bjørnholt. Han viser til studier som finner andre resultater enn hva Bjørnholt selv gjør (Børke, 2022). Børke viser til Anita Skårstad Storhaugs doktorgradsavhandling ved NTNU. I Storhaugs sammendrag står det beskrevet:

«Fedrene formidler opplevelser av å ikke bli hørt til sine meninger om hva som er best for barnet, og at de blir møtt med det de omtaler som gammeldagse holdninger om at det er mødre som er den viktigste omsorgspersonen. Forskergruppeintervjuene viser at det er mange argumenter for å ikke involvere og tilrettelegge for fars kontakt med barnet når barnet bor hos mor. I tilfeller hvor far uttrykker bekymring for mors omsorgsevne, opplever imidlertid flere fedre at

bekymringene ikke blir tatt på alvor, men at det derimot blir brukt ressurser for å tilrettelegge for relasjoner mellom mor og barn» (Storhaug, 2015, s. 94).

Dette utdraget kan heller ikke beskrive i hvilken grad samværs sabotasje er utbredt eller ei, men heller fordømmer mot far som omsorgsperson.

3. Teoretiske perspektiver

3.1 Kjønnforskning

Feministisk kjønnsteorier har nærmest monopol på teorier om kjønn, som igjen har stor innflytelse på likestillingspolitikken. Det kan tyde på at feministisk kjønnsteori er en mulig barriere for gutter og menns likestillingsutfordringer. Dette vil bli utdypet videre i dette kapitlet. Hovedsakelig tar jeg i bruk litteratur og forskning fra kjønnsforskerne Øystein Gullvåg Holter og Hilde Gunn Slottemo.

3.1.2 Manglende grunnteori for mannsforskning

På 1990-tallet ble mannsforskning etablert som et selvstendig forskningsfelt, men fikk med seg teoretiske refleksjoner og metodiske synspunkter fra kvinneforskningen. «Feminismen som politisk prosjekt har dannet grunnlaget for ulike retninger og tradisjoner innen mannsforskningen» (Slottemo, 2000, s. 3). Det handlet om å se og forstå kjønnets handlingsrom, levekår og erfaringer. Øystein Holter beskriver at «Mannsforskning ser menns verden som helhet og forsøker å kartlegge betydningen av mannlighet på mange områder i samfunnet». (Holter, 1999, s. 5). Dagens mannsforskning har beskrevet, og delvis selv oppstått fra, en bevegelse blant menn som ikke vil tilbake til den gamle betydningen av 'mannen', herren over kvinnen, men som likevel vil bli herrer over eget liv (Holter, 1999, s. 3).

Norsk forskingsråd utgav i 1999 en forskningsoversikt over mannsforskningen i Norge.

Utfordringene knyttet til forståelsen av menn og maskulinitet virker å være gjeldende selv den dag i dag. Rapporten viser til et forskingsmiljø som har liten innsats, er sporadisk og spredt. Konsekvensene av manglende forskning på menn som kjønn i et likestillingsperspektiv er blant annet begrenset mulighet for endring og adgang på kunnskapsbasert bearbeiding og utvikling (Holter, 1999, s. 3). Holter utdyper at norsk samfunn og kultur har en «ureflektert mannlighet», en mannlighet som tas for gitt og oppleves som nøytral i stedet for å sees som særegen og som emne for forskning. Det mener han er en effektiv kunnskapsbarriere

(Holter, 1999, s. 3). Holter understreker at «tanken om at Norge er så likestilt har vel neppe svekket en slik oppfatning» (Holter, 1999, s. 36). Han utdyper:

«Forskningen har i for stor grad vært preget av at mannlighet blir gjort relevant (nesten) bare hos menn og (nesten) bare i kontekster der mennene står i klar kontrast til eller er et problem for kvinner eller der den sosiale betydningen av deres kjønn ligger klart i dagen». (Holter, 1999, s. 36).

I stedet for et forhåndsgitt kjønn som antas å gjelde menn generelt, trengs kontekstuell analyse av menn og maskuliniteter og forståelse av historiske forhold (Holter, 1999, s. 2). Innen kjønnsforskningen og “den klassisk-feministiske fortellingen” forstås menn som privilegerte (Lorentzen & Mühleisen, 2006, s. 279). Dette er et teoretisk utgangspunkt som bør problematiseres. Hva menes med menn? Er alle menn like privilegerte? Hva menes med privilegert? Dersom menn grunnleggende blir sett som privilegerte, er vi da i det hele tatt villige til å se på områder hvor de ikke kommer godt ut?

Holter mener at menns «egne stemmer», erfaringer og adferd må studeres. For å utvikle forståelsen av menn og maskulinitet som mer enn en normalitet, og bryte med fordommer, er vi nødt å bygge ny empiri og nye teorier. Menn kan være undertrykkende eller likestilte, men det er ikke gitt at de er dette som menn, altså spesifikt ut fra sin status som maskuline. Fordommene om at maskulinitet eller mannlighet er lik makt, og at menn ikke har interesse utover dette vil leve så lenge man ikke kan se på menn som kjønnssubjekt (Holter, 1999, s. 3, Groven 1999).

Litteraturen det vises til her er fra slutten av 1990- og starten av 2000-tallet. Dermed må man stille seg spørsmålet om innholdet fortsatt er gjeldende. Først og fremst ble dette tatt i bruk fordi det var vanskelig å finne litteratur om menn og likestilling. Jeg har dermed tatt direkte kontakt med Øystein Holter og spurte om følgende var gjeldende for dagens mannsforskning: Er det fortsatt mangel på interesse på menn som kjønn? Er forskningsmiljøet fortsatt sporadisk og med lav innsats? Og er begrepet «Ureflektert mannlighet» stadig aktuelt? Jeg fikk følgende svar Holter:

«Jeg synes din oppsummering er bra og ofte gjelder i dag også.

- Mangel på interesse på menn som kjønn - kan kanskje bli «dobbel vikeplikt», først for likestilling, dernest for menn.
- Sporadisk forskningsmiljø har blitt noe mer permanent, men er fortsatt lite og marginalt.
- Ureflektert mannlighet - godt uttrykk - fortsatt svært sentralt.»

I en NRK-artikkel fra 2019 kan det tyde på at Holters funn fra mannsforskningsmiljøet på slutten av 1990-tallet fortsatt har de samme utfordringene (Reinertsen, Ensby, 2019). Det understrekes at det er kjønn og likestillingsforskning som skal kartlegge hvilke kulturelle barrierer kjønnene har. Forskningsrådets samfunnsoppdrag siteres:

«Forskningsrådet skal være i front for å fremme kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver i forskning og innovasjon, både nasjonalt og internasjonalt. Formålet er å bidra til likestilling mellom kjønnene i samfunnet, å bidra til forskning av høyeste kvalitet ved å ta vare på de beste forskertalentene, legge til rette for velfungerende forskningsmiljøer og sikre en bredde i perspektiver som gir god forklaringskraft og innovative løsninger» (Forskningsrådet, 2023).

Kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver virker å være noe kjønnsforskningen i Norge faktisk mangler. Ifølge NRK er ni av ti kjønnsforskerne ved norske universiteter er kvinner (Reinertsen, Ensby, 2019). I samme artikkel svarer områdedirektør for Samfunn og helse i Forskningsrådet at «det kan få ganske skjeve forskningstradisjoner. Kvinner og menn forholder seg ulikt til samfunnet og har ulike behov og ønsker. Så det har store skadevirkninger hvis man ikke har en bred inngang til forskningen» (Reinertsen, Ensby, 2019). Ulla-Britt Lilleås ved Senter for Tverrfaglig kjønnsforskning uttaler i samme artikkel: «Vi har altfor lite mannsforskning. Det er altfor få som jobber med problemstillinger rundt mannen, og altfor lite midler satt av» (Reinertsen, Ensby, 2019).

Det som i 1999 var sett på som ny forskning på menn som kjønn gav nye og ganske overraskende svar. Holter påstår at studier finner at menn har «mer kjønn enn kvinner». Det forklarer han med at tausheten rundt menns kjønn ikke er utslag av at kjønn har liten betydning, men heller det motsatte (Holter, 1999, s. 6). Forskning tyder bl.a. på at den sosiale føringen rundt det å være mann i vårt samfunn kan være meget sterk og i seg selv ofte utgjør en barriere mot kunnskap. Han viser til en studie av menn som voldtas (Almedal og Danielsen 1994, Holter 1999, s. 6).

Studiet finner at menn som blir voldtatt opplever en realitetsfornekning både i seg selv og i omgivelsene – «dette har ikke skjedd meg; det skjer ikke menn» (Holter, 1999, s. 6). Det som ikke passer med den mannlige normen skyves bort. De blir redde for selv å bli voldtektsmenn, ikke for å bli voldtatt igjen. Det forklares med at mennenes reaksjoner blir omformet slikt at de passer med normen for mannlighet. I en studie om menn som blir utsatt for seksuelle overgrep, finner at trusselen om «demaskulinisering» gjør at menn velger en «distanserende mestringsmåte» og «attribuerer årsaken til overgrepene til seg selv som barn» (Kvalsvik og Rikardsen 1992, Holter, 1999, s. 6). Vi kan finne tilsvarende tendenser i dagligdagse samfunnsområder også. Det er et mønster der både menns og kvinners oppfatninger av mannlighet hindrer innsikt i realitetene. Flere studier forteller om hvordan menn i typiske kvinneyrker stadig blir fokusert på som mannlige (delvis positivt, men oftest i negativ forstand), mens det de er som mennesker, blir liggende i skyggen (Holter, 1999, s. 6).

Mannlighet er noe både menn og kvinner forholder seg til. Manns kvinnesyn har vært gjort til gjenstand for en god del forskning de siste 20 år, men vi vet lite om kvinners mannssyn, og hvordan det henger sammen med mannlighetsoppfatninger hos menn selv. Det gjør at stereotype oppfatninger av mannlighet antakelig er ansvarlig for en del feilbedømmelser i det norske samfunnet (Holter, 1999, s. 6)

Konsekvensene for manglende interesse for menn som kjønn er som nevnt at stereotypier av mannlighet som oftest blir gjeldene. Samtidig ser vi at ønsket om å forstå kjønn «mann» sin adferd er beskjedne. Det kan føre til at vi i stedet for å forske på hvorfor menn gjør som de gjør, heller forsker på resultatet av deres handlinger. Et eksempel på det er Gunnar Maiers masteroppgave (2021) som søker etter en forståelse av den akademiske litteraturen om incels. Incels påstår at de er undertrykte og tilsidesatt av samfunnet. I stedet for å forske på deres livsverden, forskes ofte på hvilken trussel incels utgjør, i hvilken grad de er homofobiske og rasistiske. De blir sett på som et problem, og ikke noen som behøver å bli sett og forstått. Maier skriver følgende i sin konklusjon av oppgaven:

«Jeg tror at holdningene funnet i forskningsoppgavene jeg har sett på er skadelige for videre studier da de primært er negative og ser ut til å ha en forutinntatt forestilling om hva en incel er. Det ser ut til at de kommer med påstander basert på følelser eller minoriteters meninger. De har kanskje ikke den beste forståelsen av verken incels eller hvordan nettsamfunn fungerer mer bredt. Å se incels som en gruppe som

allerede er radikaliseret av sin ideologi er ikke tilstrekkelig i forskning på incels som vist i denne oppgaven» (Maier, 2021, s. 66).

Jan Brøgger beskriver samme manglende ønske om å forstå gutters adferd med et eksempel fra en hendelse som foregikk sommeren 1994 på T-banen i Oslo. Han skildrer:

«Med livet som innsats hoppet guttene ned på vogntakene og balanserte fra den ene vogn til den annen mens togene fulgte sine sporkurver i full fart. I et øyeblikks uoppmerksomhet oppdaget ikke en 14-åring at toget nærmet seg en bro. Han huket seg ikke ned i det rette øyeblikk og ble drept på stedet. Gjennom denne tragedien ble offentligheten oppmerksom på den livsfarlige leken som hadde pågått i noen tid. Det som opptok presse og offentlighet i dagene som fulgte var hvem som kunne holdes ansvarlig for denne forferdelige tildragelsen. Det ingen spurte om var hvorfor gutter fra en relativt fredelig drabantby i velferds Norge kunne innlate seg på en slik lek med døden ... Om guttenes motiver overhodet ble berørt, var det som uttrykk for ungdommelig dårskap» (Brøgger, 1995, s. 7).

Proba samfunnsanalyse gjorde i 2017 en større rapport kalt *Den mannlige smerte*. Studiet ble ledet av Marianne Inèz Lien, i samarbeid med Jørgen ved Integral film og litteratur og Claes Ekenstam ved Høyskolen i Borås. De beskriver at studien inneholder en litteraturgjennomgang av nordiske forekomststudier av vold mot menn over 18 år, en survey om kjennskap til hjelpetilbud til voldsutsatte, samt en kvalitativ intervjustudie om menn som har opplevd ulike former for vold i nære relasjoner (Lien, 2017, s. 5).

Studier finner også en snever forståelse av mannsrollen og begrepene mannlighet og maskulinitet. De søker forståelse av mannlig sårbarhet, men kommenterer at «forskningen på menn har heller vært opptatt av menns styrke og mot, eller kanskje vi skal si menns ønske om å vise styrke og mot» (Lien, 2017, s. 75). Fokuset har ifølge rapporten i stor grad vært rettet mot hegemonisk mannlighet. Studier som har vold som tema ser på menn som utfører vold, og ikke de mennene som faktisk blir utsatt for volden. Det kan tyde på at vi ikke er vant med å tenke på menn som ofre.

Studien beskriver to forhold som kan være årsaksammenhengende for hvorfor vi ikke søker forståelse for menn som sårbare og ofre: «For det første en århundrelang idehistorisk forestilling om menn som aktive, handlende, maktfulle og i kontroll, og for det andre en førti år lang feministisk tradisjon om at det bare er kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner» (Lien, 2017, s. 77). Disse forestillingene begrenser forståelsen av menn som særegne og som et mangfoldig kjønn. Samtidig gjør forholdene i kulturen det vanskelig for menn å bli trodd på som offer, eller bli forstått som sårbar.

Kapittelet ble innledet med at feministisk kjønnteori kan være en mulig barriere for gutter og menns likestillingsutfordringer. Først og fremst betyr ikke denne uttalelsen at jenter og kvinners likestilling går utover gutter og menn, men det kan bety følgende: Feministisk teori mangler en kjønnet forståelse av kjønnet mann. Forskningsmiljøet bygger på feministisk kjønnteori og mangler interesse og ressurser for å studere gutter og menn. Forskning handler ofte om å studere noe som er særegent, og som kan skilles og forstås som noe essensielt. Dersom kjønnet mann er en normalitetsfaktor, vekker det naturlig nok liten interesse. Samtidig viser noe av mannsforskningen at kjønnet mann i en stor grad (kanskje i større grad enn kvinner), er bærere av et «kjønnssubjekt». Dermed er feministisk kjønnteori ikke fruktbart når man søker forståelse for mannlig adferd.

3.1.3 Mannlighet og maskulinitet

Det kan være vanskelig å skille begrepene mannlighet og maskulinitet. De faglige diskusjonene om maskulinitet og mannlighetsbegrepet er omfattende. Denne oppgaven kan ikke romme alt, men skal forsøke å gi noen eksempler av ulike forståelse og oppfattelser. Begrepene har blitt brukt om hverandre og gitt ulike egenskaper. Noen har brukt maskulinitetsbegrepet om stereotypiske kjønnsbilder og idealer, mens mannlighet har vært den faktiske utøvelsen av det å være en mann (Slottemo, 2000, s. 5). Slottemo definerer maskulinitet som «de forestillingene, idealene og forventningene til det å være mann i et bestemt samfunn» (Slottemo, 2000, s. 2). Andre har snudd disse begrepene på hodet og ser på mannlighet som stereotypiske kjønnsnormer, mens maskulinitet er et mer åpent og prosessuelt begrepet.

Sosiologen R. W. Connell forsøkte å sorte og rydde opp i forskingsfeltet (Slottemo, 2000, s. 6). Hun oppsummerer forskjellige definisjoner av maskulinitet. Den ene definisjonen kaller hun for essensialistisk. Den velger ut personlighetstrekk som defineres som kjernen i det maskuline, og brukes som en forklaring på menns liv. Ved en slik definisjon blir maskulinitet noe opprinnelig og ekte, som ligger bak sosiale og kulturelle konvensjoner (Slottemo, 2000, s. 6). En slik forståelse av maskulinitet har dermed et biologisk aspekt. Dag Furuholmen mener at en dypere forståelse av biologiske kjønnsforskjeller vil også kunne hjelpe til med å fjerne forenklete og negative stereotyper av maskulinitet (Furuholmen, & Usatynski, s. 17). Men ifølge Connell har en essensialistisk forståelse av maskulinitet også svakheter. Hun mener at valget av den maskuline essensen er ganske vilkårlig og varierende blant forskerne

(Slottemo, 2000, s. 6). Dermed kan andre sider av det maskuline forsvinne bak den dominerende kjernen.

Slottemo viser til Connells positivistiske forståelse av maskulinitetsbegrepet. Her brukes det en enkel definisjon: «Det menn faktisk er, basert på statistisk fakta» (Slottemo, 2000, s. 6). Denne definisjonen har også svakheter ifølge Connell. Hun mener at definisjonen vil bli problematisert av personer som bryter etablerte kjønnsbaserte handlingsmønstre. Modellen blir dermed vanskelig for å forstå og plassere kvinner som er maskuline og menn som er feminine (Slottemo, 2000, s. 7). Connell mener man ikke kan definere maskulinitet objektivt, men heller som prosesser og relasjoner som menn og kvinner gjennomfører som kjønn. Dette synet er det flere sosiologer som deler. Det handler om å gjøre noe maskulint i stedet for å være maskulin.

Connell forstår kvinner og menn som bærere av de kulturelle karaktertypene feminitet og maskulinitet. Disse karaktertypene er ifølge henne rasjonelle, slik at maskulinitet også bestandig vil fortelle noe om feminitet og omvendt. I prinsippet er de også alltid polariserte og kontrasterende (Slottemo, 2000, s. 9). Slottemo problematiserer Connells sterke fokus på det polariserte mellom det kvinnelige og det mannlige. Hun mener at det relasjonelle mellom feminitet og maskulinitet ikke kan reduseres til noe som alltid står i kontrast eller som er polarisert. Slottemo gir et eksempel: «Hvis menn oppfattes som sterke, så vil kvinner alltid forstås som svake, og om kvinnelige idealer er omsorg, så er menns idealer det ikke» (Slottemo, 2000, s. 9).

Det er både utfordringer og problemer knyttet til uenigheten rundt forståelsen av begrepet maskulinitet. For det første kan forskningen virke å ikke være kumulativ, som igjen vil føre til begrenset utvikling i forståelsen av menn som kjønn. For det andre vil en uklarhet til begrepet virke begrensende for forskningen i seg selv, da det vil være vanskelig å bruke noe som er uklart til å finne ny empiri.

3.1.4 Den sterke mann

Idealet om den sterke og følelsesløse mannen står fortsatt sterkt i vår kultur. Dette idealet har lange historiske årsakssammenhenger. En av dem var mens plikt til militærtjeneste. På 1800-tallet var treningen som ble gjennomført i militæret svært hard og disiplinert. Maria Fritsche er professor innenfor historie. Hun har skrevet bøker om blant annet menn som

deserterte under krig. Til podkasten *Historier som endret verden* (2022) forteller hun at militærtjenesten var brutal. For å gjøre militærtjeneste attraktivt ble det propagert som en skole for mannlighet. Bare menn som hadde gjennomgått en streng militærtrening er riktige menn. Med dette kom visse forestillinger om maskulinitet og mannlighet. I slutten av 1800-taller var det i vesten ett dominant mannlighets ideal. Det var idealet om den harde mannen. Det som kjennetegnet denne mannen, var en fysisk og mentalt sterk mann, absolutt disiplinert, viser ingen følelser, modig og uten frykt, og handler alltid rasjonelt. Dette var opprinnelig verdier som var viktig i det militære systemet, men som spredte seg ut i det sivile samfunnet. I et slikt verdensbilde var en mann som var redd for å dø, en sveklings, og stod lavt på det sosiale hierarkiet (Konglund, 2022).

Dette idealet virker å være gjeldende selv i dag. Konglund mener at Ukrainske soldater møter i dag mange av de samme forventningene som soldater gjorde på 1800-tallet (Konglund, 2022).

3.3 Empati gap

Menn blir ofte sett på, i det offentlige rom, som et problem, og ikke noen som trenger hjelp. En mulig forklaring på det kan være et «empatigap». Warren Farrell beskriver at gjennom historien har vi vært nødt til å være blinde for gutters død, fordi det er slik samfunnet har overlevd: «Når vår overlevelse er avhengig av våre sønners villighet til å dø, er sensitivitet til døden og lidelsen av våre gutter og menn i konkurranse med vårt overlevelses instinkt» (Farrell & Gray, 2019, s. 36). For å vinne krig måtte samfunnet trene gutter til å gjøre seg disponible for døden. Samfunnet måtte gjøre dem til helter om de deltok. «På grunn av den mulige døden til våre sønner, kunne vi ikke psykologisk ha råd til å knytte oss følelsesmessig til våre sønner på samme måte som vi kan til våre døtre» (Farrell & Gray, 2019, s. 36). Farrell forklarer at for å forberede våre sønner til å kjempe og dø, så måtte sønnene trenes opp til å undertrykke deres egne følelser. «Desto mer en gutt undertrykker sine følelser og legger rustning rundt sitt hjerte, desto vanskeligere er det å åpne vårt hjerte til ham» (Farrell & Gray, 2019, s. 36). Dette mener Farrell er årsaken til empatigapet mellom gutter og jenter. Han mener at på samme måte som vi gjennom historien har vært blinde på gutters død, er vi blinde på hva som skjer med våre gutter i dag.

3.4 Gutter og menns likestillingsutfordringer

Når vi snakker om likestilling for gutter og menn, må vi vite hva det faktisk handler om. Hvis vi bruker den enkle definisjonen på likestilling, blir spørsmålet: På hvilke samfunnsområder har ikke gutter og menn de samme mulighetene som kvinner?

I dette kapitlet gis det en kort beskrivelse av hvilke samfunnsområder MannsForum engasjerer seg i. Emnene selvmord, utenforskap, gutter i skolen og samværs sabotasje er valgt ut for videre utdypning.

3.4.1 Utenforskap

Har gutter utfordringer i dag som de ikke hadde tidligere? «The Boy Crisis» beskrives som et sett med utfordringer unge gutter deler i store deler av den vestlige verden. Ifølge Warren Farrell deler de ikke bare de samme utfordringen, men vi er også «blinde» for dem (Farrell & Gray, 2018, s. 4). Farrell gjorde et google-søk i 2017 med søkeordet «boy crisis». Søkets resultater viste et band kaldt Boy Crisis, samt noen artikler om en kulturell guttekrise hvor halvparten avviste det som en myte.

Det å gå fra gutt til mann er ikke noe som bare skjer av seg selv. En gutt trenger retning, veiledning og hensikt. Dag Furuholmen mener mange unge menn med manglende veiledning og gode voksenmodeller marginaliseres som tapere og outsiders (Furuholmen, & Usatynski, 2015, s. 20). Han beskriver: «Når vi unnlater å gi unge gutter god sosialiserende veiledning for overgangen fra barn til voksen, vil de ofte konstruere sine egne riter. Opprøret mot voksne som ikke respekterer dem og veileder dem, uttrykkes gjennom symboler som piercing, klær, musikk, rus eller tagging. De deler identitet med andre som føler seg like misforståtte og avviser storsamfunnet» (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 20).

I boken *Sinte, unge, villfarne menn* av Arne Klyve beskriver og forklarer han aggresjon blant unge gutter og menn, som en følger av samfunnsmessig utstøting i skole, arbeidsliv og andre fellesskap. I parkasis handler det gjerne om unge gutter og menn mellom 12 og 23 år sier Klyve (Klyve, 2016, s. 58). Han forteller at ungdommer i dag opplever varierende mengder konkurransenederlag, og som føler at nåtiden er for komplisert og fremtiden bortimot avlyst. Klyve beskriver at «hverdagene er som regel preget av fattigdom, lav mobilitet og knuste håp. Disse unge havner ofte på kant med makten og motmakten de tyr til, og blir gjerne møtt med klisjeaktige ytringer om en tid i moralsk forfall» (Klyve, 2016, s. 58). Klyve beskriver at konkurransenederlagene, perspektivløsheten, det å være ubemidlet og prisgitt

varierende velferdsordninger er svært ydmykende for alle som rammes. Det fører ifølge Klyve ofte til en ond sirkel for unge gutter, og forklarer at «de verken kan forsørge seg selv eller en familie, og de har synkende verdi både på arbeidsmarkedet og kjønnsmarkedet. Ender de opp som enslige menn, har de dårligere helse, de har oftere rusproblemer, og mange er ufrivillig barnløse» (Klyve, 2016, s. 58).

De siste årene har det vokst opp flere nettsamfunn som beskrives som ekstreme. Mange av disse nettsamfunnene er unge gutter som føler seg tilsidesatt av samfunnet. Kanskje det mest brukte begrepet er incels. Gutter som beskriver seg selv som incel, er gutter som ikke har hatt sex, og lever i det de kaller som et «ufrivillig sølibat». Mange av dem mener at samfunnet har utviklet urealistiske krav til maskulinitet, og hva det vil si å være mann (Saastad, 2022, s. 177). De forteller at de opplever enorm selvforakt, ensomhet, fortvilelse og aggresjon. Men oppmerksomheten fra det offentlige er i hvilken grad de er en trussel, og ikke en gruppe som trenger hjelp. Samtidig ser vi at det knapt finnes et hjelpeapparat for disse mennene. Saastad beskriver at flere av de mennene som hadde søkt profesjonell helsehjelp ikke ble tatt på alvor, eller ikke var blitt møtt med adekvate tilbud (Saastad, 2022, s. 178).

3.4.2 Helse

Warren Farrell beskriver at samfunnets endring har ført til en manglende hensikt eller mening for gutter som vokser opp i dag. «Da bestefar vokste opp, kom maskulinitet med en innebygd følelse av hensikt. Det å være en forsørger eller beskytter (Kriger; eneste forsørger)» (Ferrell & Gray, 2018, s. 17). I dag er det et tomrom for formål. Farrell forteller en historie om hvorfor en mann med navn Brad tok selvmord. Brad opplevde at han var verdt mer som en forsikring enn som mann og far (Ferrell & Gray, 2018, s. 17). Farrell beskriver at menn og gutter er mer motivert til å gjennomgå selvmord når de føler at de nærmeste vil ha mer fordel av deres penger enn dem selv som medmenneske. Farrell mener å være mann er nå den største demografiske årsak for tidlig død. Gutter og menn har dobbelt så stor sannsynlighet til å dø som jenter og kvinner i samme alder. Det er det største gapet i forventet levealder noensinne siden andre verdenskrig (Ferrell & Gray, 2018, s. 20).

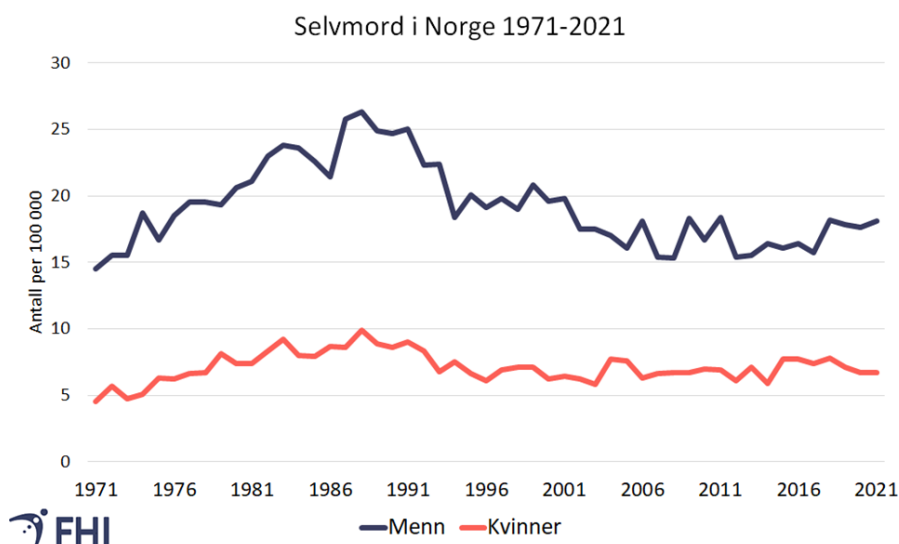
Det finnes nesten ikke helsestasjoner med et eget tilbud til gutter i Norge. Unntakene er i Asker, på Elverum og i Oslos bydel Frogner (Saastad, 2022, s. 95). Å få gutter til å oppsøke helsestasjoner er vanskelig. Ifølge Toril Berg Rønning, er bare to av ti av dem som kom til

helsestasjonen for ungdom gutter. Hun sier at guttene synes det er tabu å gå dit. Per Arthur Andersen mener de tradisjonelle kjønnsrollene påvirker gutter og spør: «Hvor mye åpner man opp for at gutter kan snakke om de sårbare tingene sine? Løsningen blir i form av å tåle mer, framfor å åpne seg eller føle» (Saastad, 2022, s. 95). Saastad slår fast at når tilbudet til gutter finnes, benyttes det. På helsestasjonen for gutter i Oslo var det i 2021 dobbelt så mange gutter som kom enn året før. Der et eget tilbud til gutter ikke finnes, altså nesten overallt, er det fortsatt svært vanskelig å hanke inn gutter (Saastad, 2022, s. 95).

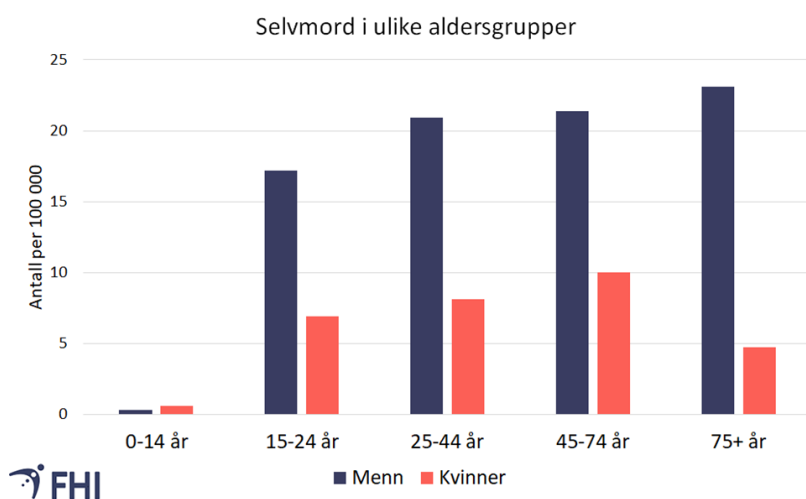
I Norge er to av tre som tar sitt liv, menn. I 2019 var 107 av 148 unge som tok sitt liv, gutter. (Saastad, 2022, s. 110). Vi ser også at gutter og menn ikke i like stor grad som kvinner oppsøker helsetjenester i forkant av selvmord. Ofte kommer selvmordet som et sjokk for de pårørende. Broren til Astrid Uhrenholdt Jacobsen var en av dem. «Det klassiske er at noen har slitt veldig mye, og at det er en forhistorie, men det var ikke tilfellet her. Det er vanligere enn man skulle sto, dessverre» sa Jacobsen (Saastad, 2022, s. 111). Men hvorfor oppsøker ikke menn mer hjelp? Saastad beskriver at det kan handle om mannlige idealer. At menn er trent opp til å skulle være tøffe, til å stå i det og til ikke å klage (Saastad, 2022, s. 92).

Det kan samtidig tyde på at vi er blinde for å se på selvmord med «kjønnede øyne». I forbindelse med regjeringen Solberg sin handlingsplan for å forebygge selvmord kom Saastad med et innspill om at samfunnet har en tendens til å overse kjønn ved vurderingen av selvmordsfare (Saastad, 2022, s. 111). Selv om handlingsplanen innledningsvis viser at menn har betydelig høyere selvmordsrate enn kvinner, mener Saastad at handlingsplanen likevel er kjønnsnøytral. Det finnes ingen egne kapitler i handlingsplanen om verken kvinner eller menn (Saastad, 2022, s. 112).

I figuren under ser vi antall selvmord per 100 000 innbyggere fordelt på kjønn mellom 1971-2021. Statistikken viste at antallet økte fra 639 i 2020 til 658 i 2021. Forskere beskriver økningen som moderat (Saastad, 2022, s. 113). FHI beskriver at antallet ligger innenfor den variasjonen vi forventer av tilfeldige svingninger fra år til år (Larsen, 2022). Saastad mener at en moderat beskrivelse derimot neppe er ordet for å beskrive utviklingen i kjønnsfordelingen av selvmordene. 482 av selvmordene i 2021 ble begått av menn. Det tilsvarer 73,2 prosent. Den prosentvise andelen menn har ikke vært høyere i Norge siden 1990-tallet (Saastad, 2022, s. 113).

Figur 1. Antall selvmord per 100 000 innbyggere. Menn og kvinner for perioden 1971 til 2021. Kilde: Dødsårsaksregisteret, Folkehelseinstituttet. (Larsen, 2022).

Figur 2. Antall selvmord per 100 000 innbyggere for menn og kvinner i ulike aldersgrupper, basert på tall for 2017-2021. Datakilde: Dødsårsaksregisteret. Tabell: Norgeshelse statistikkbank, Folkehelseinstituttet. (Larsen, 2022).

Saastad beskriver at Reform (Ressurssenter for menn), som er en av fire likestillingsentre med samme status på statsbudsjettet har blitt utelatt av innspills møter om folkehelse. Han lurer på hva det kan være et uttrykk for. Hvorfor Reform, som offisiell stemme for menn, utelates i tunge og viktige prosesser i det politiske Norge (Saastad, 2022, s. 117). «Mye tyder likevel på at menns helse er et ikke-tema i styringen av Norge. Menn som kjønn med en egen, interessant og viktig fysisk og psykisk helse, eksisterer ikke for dem som planlegger og

styrer hva et av våre største kapitler på statsbudsjettet skal benyttes til, for å oppnå en optimal helsetilstand i befolkningen» (Saastad, 2022, s. 117).

3.4.3 Gutter på skolen

På verdensbasis er lese og skriveferdigheter de to største faktorene for suksess. Dette er også de to områdene hvor gutter faller lengst bak jenter (Ferrell & Gray, 2018, s. 28). Dette ser vi ikke bare i Norge, men i alle vestlige land.

Stoltenberg-utvalget studerte kjønnsforskjeller i norske skoler. Her finner de en rekke områder og årsaker til at jenter kommer ut bedre enn gutter. En av dem er blant annet at språkkunnskaper vektlegges mer enn for eksempel matte. Det indikeres også at gutters adferdsmønstre virker i deres disfavør:

«Det er mye som tyder på at elevenes sosiale ferdigheter og atferd i klasserommet gir utslag på lærervurderte prøver. Slike forskjeller kan i gjennomsnitt vike i guttenes disfavør, og bidra til å forklare kjønnsforskjellene i eksamens- og standpunktkarakterer» (Stoltenberg, 2019, s. 211).

Utvalget bringer opp ønsket om mer forskning på det området. Farrell viser til en amerikansk studie på gutter og jenters skoleprestasjoner. Den finner det samme som Stoltenberg-utvalget antyder. «Gutter som presterer like godt som jenter i lesing, matte, og vitenskaps tester blir gitt dårligere karakterer» (Farrell & Gary, 2018, s. 28). Det utdypes at gutter som oppfører seg på måter som er mer «assosiert» med jenter, får samme karakterer som jentene. Det er dermed ikke nødvendigvis det å være en gutt som medfører indirekte diskriminering, men en type adferd som oftest utøves av gutter.

Gutter får 10% dårligere standpunktkarakterer enn jenter når læreren er bevisst kjønn, men under anonyme nasjonale prøver skårer gutter likt, eller faktisk litt bedre enn jenter. Det sier noen om hvordan vi ser og oppfatter gutter og maskulinitet. Siden Stoltenberg-utvalgets utredning ble fremlagt, har den stort sett blitt lagt til side. Forsvinnende få av utvalgets forslag er tatt til følge. Ideen om fleksibel skolestart for guttene er skrinlagt. Tendensen er at guttene fortsetter å tape i skolehverdagen. Dette følger dem videre. I mange tilfeller for resten av livet (Saastad, 2022, s. 139).

Ut av videregående går elever ut med seks standpunktkarakterer i språkfag. Som nevnt er dette området gutter er lengst bak jentene, og noe av forklaringen mener Dag Furuholmen finnes i biologien: «Biologi gir gutter andre forutsetninger enn jenter, men dette møtes ikke

med tiltak. Språksenteret i gutters hjerne modnes langsommere enn jenters, noe som fører til at de ligger rundt ett og et halvt år bak jevnaldrende jenter i evne til å lese, formulere seg og lære». (Furuholmen, 2022,).

92,2 prosent av søkerne til veterinærstudent i Norge i 2022 var kvinner (Saastad, 2022, s. 120). Til nettavisen Khrono i 2022 bekreftet dekan Anne Storset ved Veterinærhøgskolen (NMBU) at trenden norske høgskoler og universiteter opplever, er den samme i hele Vesten. (Olsen og Lie, Khrono, 2022). Hun mente at årsakene er sammensatte. «Menn taper konkurransen om studieplasser på grunn av høyt karaktersnitt og konkurranse om plassene. Det er et stort problem at den norske skolen er laget av kvinner for jenter. Dette er en indirekte diskriminering av gutter som vi ikke kan fortsette med».

Det har også blitt etterlyst flere mannlige lærere. Ifølge Aftenposten var det bare 17% menn som søkte seg til lærerutdannelsen for 1-7 trinn (Mellingsæter, 2017). SSB viser at Kvinneandelen i barnehager er på 89%, 74% i grunnskolen og 59% på videregående (SSB, 2022). Basert på andelen menn som tar lærerutdanning, er tendensen dessverre negativ.

I NRKs Brennpunkt dokumentar viser det at på gitt tidspunkt (2019) at det ble tildelt 2 kjønnspoeng på 120 studier til kvinner, og 2 kjønnspoeng på 5 studier til menn (Omvik, 2019, 24:49). Bjørnar Hjulstad er administrerende leder for psykologisk institutt i Oslo. Han forteller at instituttet søkte om å kunne kvotere inn menn i 2017, men fikk avslag og henvisning til loven som ikke åpnet opp for kvotering av menn, men kun for kvinner (Omvik, 2019, 25:00). NRK forteller at psykologisk institutt senere fikk en to år lang prøveperiode hvor de kunne tildele menn to kjønnspoeng (Omvik, 2019, 25:15).

Til tross for at jenter går ut av grunnskolen med bedre karakterer enn gutter og har et stort søkerflertall ved høyskoler og universiteter, er det langt flere positive særtiltak for jenter på mannsdominerte utdanninger, enn det er for gutter på kvinnedominerte utdanninger. Det kan tyde på at likestillingsloven har en indirekte diskriminerende effekt mot gutter i utdanningsløpet.

3.4.4 Samværs sabotasje

Et av de viktigste, om ikke det viktigste interesseområdet for MannsForum er samværs sabotasje.

Camilla Pettersen er biolog og forfatter av boka *Samværs sabotasje – Norske fedre forteller sine historier*. Hun beskriver at «Falske beskyldninger, pågripelser, fengsling, besøksforbud, utkastelse, rettsmøter, avhør og fysiske undersøkelser av barna, er virkeligheten for mange menn som kjemper for å være sammen med barna sine etter samlivsbrudd» (Pettersen, 2017, s. 9). Denne boka er relevant for oppgavens gyldighet. Det vil si troverdigheten til informantenes virkelighet. Gyldigheten av deres virkelighet, kan bekreftes av lignende studier. (Jacobsen, 2015, s. 237).

Pettersen presenterer statistikk som viser en stor kjønnet skjevhet mellom omsorgsforeldre: «I 2015 opplevde i overkant av 20 000 barn at foreldrene skilte lag i Norge. Samme år hadde rundt 270 000 norske barn foreldre som ikke bor sammen. 25 % av alle barn med foreldre som ikke bor sammen, hadde delt bosted i 2012. 67 prosent hadde bosted hos mor, og 8 prosent hadde bosted hos far. 90 % av barna som har bosted hos bare én av foreldrene, har fast bosted hos mor (Pettersen, 2017, s. 13).

Samtidig som et fåtall av skilsmisse barn har fast bosted hos far, har mange også lite samvær med sine fedre. Det til tross for en barnelov som skal sikre barn og samværsforeldre samvær. Ifølge barneloven §42 og §43, har barn rett til samvær med den av foreldrene det ikke bor fast med, og forelderen som ikke er bostedsforelder har rett til samvær. Foreldrene har et gjensidig ansvar for at samværsretten blir oppfylt (Pettersen, 2017, s. 15). Pettersen har regnet ut så mange som 50 000 barn bare ser sine fedre i løpet av feriene, og 40 000 barn ser ikke fedrene sine en vanlig måned (Pettersen, 2017, s. 15).

Are Saastad er daglig leder for Reform (ressurssenter for menn) og har nylig gitt ut boken *Usynlige menn*. Her beskriver han at «Å stå alene som far gir deg få kort på hånden. Fordommen om at det er moren som er den mest kompetente omsorgsgiveren står sterkt, ikke minst i familien som omgir par med barn» (Saastad, 2022, s. 61). Øystein Stene forteller også at feminismen og kvinnekampen blant annet har hatt fokus på å styrke mor som primær omsorgsperson. Likestillingspolitikken har dermed pussig nok lenge bidratt til å holde far en armlengdes avstand fra familien, og tviholdt på ham i forsørgerrollen (Stene, 2019, s. 42). Stene beskriver også at: «De gangene Barnevernet kobles inn, møter foreldre og barn en institusjon med klare preferanser om foreldreskap. De aller fleste som jobber i Barnevernet, og ni av ti som tar barnevernstudier, er kvinner» (Stene, 2019, s. 43).

Saastad forklarer at mange fedre opplever at avtalt samvær blir sabotert av forelderen barnet bor hos. Det mest vanlige er at avtaler om samvær brytes, og at barna ikke leveres slik foreldrene er blitt enige om. Det hender også at bostedsforelderen flytter langt av gårde med barna, og gjør det i praksis umulig å opprettholde normal kontakt med samværsforelderen. (Saastad, 2022, s. 61). Saastad beskriver hvordan en samværsforelder kan oppleve dobbel straff som følge av sabotasje. Det kan skje «Når barna har mer tid med bostedsforelderen enn det var avtalt, regner NAV på dager, og krever forhøyet barnebidrag» (Saastad, 2022, s. 62).

Pettersen mener at dagens barnebidragssystem kan ha som formål å straffe fedre (og noen mødre) som ikke stiller opp for barna sine (Pettersen, 2017, s. 9). Det er fordi størrelsen på barnebidragene avhenger av samværsforeldrenes inntekt og hvor mye tid omsorgsforelderen har barnet hos seg. Det vil si at jo mer tid en omsorgsperson har barnet hos seg, jo større blir bidraget samværsforelderen må betale. Dermed er det økonomisk lønnsomt for omsorgspersonen å hindre samvær mellom samværsforelderen og barnet. I verste fall motiveres man av de økonomiske fordelene og dermed ønsker å sabotere samvær.

Det benyttes mange forskjellige strategier for å «vinne» omsorgsrette. Beskyldninger om vold eller overgrep er ikke uvanlig. Pettersen beskriver at «det handler om å fremheve seg selv som omsorgsperson, og å sette den andre forelderen i et dårlig lys» (Pettersen, 2017, s. 97). Hun forklarer at mange fedre degraderes i domstolen ved at de fremstilles i et dårlig lys gjennom mindre alvorlige påstander av kritisk karakter, grove beskyldninger, eller i verste fall uriktige politianmeldelser fra mor, ofte ved hjelp fra barnevernet (Pettersen, 2017, s. 97). Løgn og manipulasjon blir aktivt brukt for å «avkvalifisere» fedre som omsorgspersoner. «Mange fedre får sjokk når de opplever at mødre lyver dem rett opp i ansiktet i rettssalen, og at det ikke får noen konsekvenser». Hun forteller at det er løgner om seksuelle overgrep mot barn, eller at de har utsatt dem for vold. (Pettersen, 2017, s. 97).

Dag Furuholmen beskrivelse av myten om at alle menn er voldelige kan også være en kulturell barriere som hindrer menn i barnefordelingssaker. Han beskriver at «myten om at alle menn er voldelige, var en videreutvikling av et generalisert fiendebilde på denne tiden (1970-tallet), der menn fremsto som undertrykkere og kvinner som ofre» (Furuholmen &

Usatynski, 2015, s. 32). Furuholmen mener at denne polariseringen fremstilte alle menn som potensielle voldsmenn, og at «alle menn må ta ansvar og føle skyld». En slik generalisering vil ifølge Furuholmen si at menn er potensielle voldsmenn i kraft av sitt kjønn, og innebærer en biologisk forskjell mellom menn og kvinner, som fritar kvinner for aggressive impulser (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 32).

Det kan tyde på at den offentlige praksis ofte virker diskriminerende mot fedre og partisk overfor mødre. Denne praksisen kan være forårsaket av kulturelle holdninger til mor og farsrollen. I doktorgraden til Anita Skårstad Storhaug fant hun at fedre nærmest systematisk ble forhåndsdefinert til å mangle nødvendige ressurser til å kunne ta seg av barna. Det gjaldt oppsiktsvekkende nok også i familier der det var kjent at mor var den som hadde de største problemene, for eksempel med rusmisbruk, tilknytningsvansker til barna eller vanstell (Saastad, 2022, s. 66). Pettersen henviser seg til Anne Marie Wingan sine funn i sin masteroppgave. Her beskrives det indikasjoner at det i offentlige instanser fortsatt er normer som ser på mor som best omsorgsgiver, fordi far ikke kan gi lik omsorg. Fedre opplever å ikke bli behandlet som en likeverdig omsorgsperson. Kompleksiteten i regelverket og mangelen på tro på at de vinner frem, bidrar til at mange samværsfedre blir passive. Wigans analyse indikerer også at samværsfedres rettigheter ofres for mors økonomi. (Pettersen, 2017, s. 35).

Anita Skårstad Storhaug finner at fedrene i liten grad opplever at barnevernet er en støttespiller for dem og barna. De opplever at mors problemer påvirker barnevernets vurdering av dem, ved at mors problemer gjør at det også ble stilt spørsmål ved fedrenes omsorgsevne, selv om de i de fleste tilfellene bor alene med barnet, og utøver omsorg for barnet uavhengig av mors fungering (Storhaug, 2015, s. 80). Det tyder på at fedre til enhver tid føler at de må «bevise» at de har omsorgsevne. Fedrene opplever også å ikke bli hørt om sine meninger om hva som er best for barnet, og i forhold til egne behov for hjelp, og av å bli møtt med det de omtaler som gammeldagse holdninger om at det er mødre som er best egnet til å ta seg av barna (Storhaug, 2015, s. 81). I noen tilfeller opplever fedrene at barnevernets posisjonering av dem endret seg etter at det hadde gått en tid, men at de da hadde måttet jobbe hardt for å vise at de var verdige omsorgspersoner. Fedrene opplever i stor grad at de subjektposisjonene de er plassert i av barnevernet, er uverdige posisjoner; de opplever ikke å bli vurdert som fullverdige omsorgspersoner, som verdige deltakere i

barnevernets arbeid med familien, og i noen tilfeller heller ikke i barnas liv (Storhaug, 2015, s. 81).

Storhaug forteller at barnevernsarbeideres har en dominerende forståelse av at relasjonen mellom mor og barn er mer selvfølgelig og naturliggjort enn relasjonen med far. Far tillegges mindre betydning for barnet enn mor (Storhaug, 2015, s. 83). Storhaug forklarer barnevernsarbeiders forståelse av foreldreskap som kjønnsessensialistisk. Det vil si at kjønnene tilegnes medfødte essensialistiske egenskaper. «Mødre blir blant annet fremstilt som naturlig mer ansvarsfulle («vi er født slik, vi kvinner»), bedre til å kommunisere, og det ble mer tatt for gitt at mødre mestrer omsorgsoppgaven. Fedre blir derimot forstått som mer distanserte, ikke så fokuserte på barnas behov, og lite flinke til å sette ord på tanker og følelser («de har ikke ordforråd til å beskrive hva de tenker og føler»)» (Storhaug, 2015, s. 81). Storhaug mener at disse forståelsene kommer til uttrykk gjennom valg og prioriteringer barnevernet gjør i sitt arbeid med familier.

Storhaug forteller at barnevernsarbeiderne fortalte at det var viktig for dem å involvere fedre, og at de blir vurdert på lik linje som mødre (Storhaug, 2015, s. 85). Dette mener hun fremstår som en ideologisk fane. Det vil si idealforestillinger om menneskers handlinger generelt og forestillinger om den ideelle praksis (Storhaug, 2015, s. 85, Olsson, 2007). Hun viser til LaRossas påstand om at kultur og praksis utvikler seg i ulik takt. Det vil for eksempel si at de kulturelle ideene om farsrollen utvikler seg raskere enn hvordan fedre praktiserer rollen, og hvordan barnevernsarbeiderne arbeider rundt den. Ifølge Storhaug snakket barnevernsarbeiderne ut fra rådende normer i generelle familiepolitiske føringer, hvor mødre og fedre blir fremstilt som likestilte omsorgspersoner. Men når foreldreskapet blir forankret i en kjønnsessensialistisk forståelse viker disse normene, og mor – barnrelasjonen blir forstått som naturliggjort og mer selvfølgelig enn relasjonen mellom far og barn (Storhaug, 2015, s. 85, Kristiansen, 2014).

Advokat Øivind Østberg sier til Aftenposten i 2012 at fedre mister omsorgen med sine barn fordi de er menn. Han sier at «i mange saker er det ingen annen forklaring. Til tross for at vitner og uttalelser sier det motsatte, ser vi ofte i 2012, at det er umulig å få dommere og sakkyndige til å innse at far kan være en like god omsorgsperson som mor (Kirkebøen, 2012).

I barneloven § 36 står det:

«Foreldre kan gjere avtale om at barnet skal bu fast hos begge eller hos ein av dei. Er foreldre usamde, må retten avgjere at barnet skal bu fast hos ein av dei. Dersom det ligg føre særlege grunnar, kan retten likevel avgjere at barnet skal bu fast hos begge» (Barnelova, 2023, §36).

Denne loven har fått gjentakende kritikk for å være for upresis om hvor barnet skal bo etter skilsmisse. En av dem som har rettet kritikk er Paulo Cesar Chavarria Serrano som har produsert dokumentarfilmen *Den brysomme far* (2022). Han uttrykker til Advokatbladet at «dersom man tar utgangspunkt i at barnet har to egnede foreldre, så burde delt bosted være utgangspunktet. Det er mer tilpasset dagens samfunn (Fosaas, 2022). Slik barneloven er innrettet må retten lete etter grunner til å ha delt bosted. Storhaug forteller at barnevernsarbeiderne opplevde lovverket som utydelig, og utgjør ikke et klart rammeverk for praksis. Det innebærer at deres ulike forståelse av farskap, og ulike posisjoneringer av fedre betydning for hvordan lovverket blir tolket og praktisert (Storhaug, 2015, s. 86). Ulike forståelser av farskap kan forstås på grunnlag av den enkeltes naive teorier (Storhaug, 2015, s. 86, Olsson, 2007). Forståelsen av farskap er sterkt forankret i personlige erfaringer. Ifølge Storhaug står dette personlige utgangspunktet i et dynamisk forhold til dominerende forståelser og føringer på arbeidsplassen og ellers i samfunnet. Teori de har tilegnet seg gjennom utdanning og jobb, er også en del av dette grunnlaget, i tillegg til ideologiske diskurser, normer og verdier som er dominerende på ulike plan; gjennom politiske føringer, i samfunnet for øvrig, i ulike miljøer barnevernsarbeideren er en del av og på arbeidsplassen (Storhaug, 2015, s. 86). Storhaug drøft i hvilken grad barnevernsarbeiderne vurderer farsrollen individuelt eller om arbeidsplassens forståelse er mer dominerende. Hun viser til en teori fra Trine Annfelt: «Når en forestilling blir dominerende eller enerådende innenfor en gruppe, fremstår den som naturlig og sann og har dermed stor sannsynlighet for å bli den tolkningsrammen aktørene legger til grunn for sine vurderinger» (Storhaug, 2015, s. 87, Annfelt, 2008).

Det er viktig å bemerke at studiet som vises til er gjort på barnevernsarbeidere, og derfor ikke kan generaliseres tilbake til alle offentlige instanser som er involvert i en barnefordelingssak. Storhaugs teoretiske forklaringer vil derimot bli benyttet på noen av informantenes opplevelse av farsrollen i sin barnefordelingssak.

3.6 Giddens – Modernitet og selvidentitet

3.6.1 Emansipatorisk politikk

Theodore Roszak var en amerikansk akademiker som anses å være den første til å definere og bruke begrepet motkultur. Han har hevdet at vi lever i en tid hvor selve den private opplevelsen av å ha en personlig identitet, samt en personlig identitet å oppdage, og en personlig skjebne å oppfylle, har blitt en undergravende politisk kraft av enorme proporsjoner (Giddens, 1991, s. 243).

Kort fortalt definerer Giddens emansipatorisk politikk som politikk som sikter etter frihet fra utnyttelse, ulikhet eller undertrykkelse (Giddens, 1991, s. 277). Det handler om å befri både individer og grupper fra livsmuligheter i en uønsket retning. Denne politikken virker å være en liberal politikk, men konservativismen forholder seg også til den, i form av en reaksjon på den. Emansipatorisk politikk kan oversettes til frigjørende politikk. Denne politiske retningen dekker to elementer: Det er et forsøk på å fjerne fortidens lenker og dermed skape muligheter for en forandringsorientert innstilling til fremtiden, samt forsøke å overvinne visse individers eller gruppers illegitime dominans over andre (Giddens, 1991, s. 245). Å gi avkall på fortiden, gir individet mulighet til å sikre seg økt sosial kontroll over livets livsomstendigheter. Emansipatorisk politikk bygger på en maktoppfattelse som er hierarkisk. Giddens mener makt må forstås som individers eller gruppens kapasitet til å utøve sin vilje over andre (Giddens, 1991, s. 245). For marxister handlet det om å klasseskille, for andre kan det handle om andre forskjeller, som kjønn eller etnisitet. En slik politisk forståelse ser gruppene mot hverandre; De fattige mot de rike, de hvite mot de sorte, kvinner mot menn osv. Ulikhet mellom disse gruppene blir forstått som mangel på ressurser, eller ulik tilgang på materielle goder. Politikken skal dermed rette opp ulikheten, også kaldt berettiget autoritet. For å utrede berettiget autoritet må handlingen forsvare dokumentert undertrykkelse (Giddens, 1991, s. 246).

Emansipatorisk politikk stiller først og fremst krav om rettferdighet, likhet og deltakelse (Giddens, 1991, s. 246). Rettferdighetsnormer definerer hva som regnes som utnyttelse, og omvendt, når et utnyttelsesforhold blir en moralsk forsvarlig autoritet. Ønsket om likhet hevdes av noen filosofiske retninger å være en verdi i seg selv. Deltakelse står i motsetning til undertrykkelse. Det gir individer og grupper mulighet til å påvirke beslutninger de ellers vilkårlig ville blitt påtvunget. Som nevnt er emansipatorisk politikk en forandringsorientert innstilling til fremtiden. De kan bli sett på som en streben etter en utopi. Etter

opplysningstiden nølte de fleste filosofer med å tenke i utopiske baner. Karl Marx siterte et eksempel; «Den utopiske sosialisme må utgå, fordi den indikerer formen på et konkret ettertraktet samfunn. Man kan ikke på forhånd lovgive hvordan mennesker skal leve i en slik sosial orden. Det må overlates til dem, når dette samfunnet blir en realitet. (Giddens, 1991, s. 247).

Emansipatorisk betyr at det kollektive liv er organisert på en slik måte at individet på en eller annen måte er i stand til å handle fritt i et uavhengig miljø (Giddens, 1991, s. 247). I en slik verden og miljø står frihet og ansvar i et balanseforhold. Når individet blir frigjort sine begrensninger, det være former for undertrykkelse eller urett, betyr det dermed ikke at individet er fri i absolutt forstand. Det er fordi frihet innebærer at man handler ansvarlig i relasjon til andre, og at man anerkjenner at det gjelder en kollektiv forpliktelse.

3.6.2 Livspolitik

I Store Norske leksikon beskrives Giddens livspolitik som en politikk som rettes mot livsstil snarere enn personlig frigjøring (Hjelseth, 2020). Individene må både skape en identitet som svar på spørsmålet om «hvem er jeg» og en etikk som svar på spørsmålet om «hvordan bør jeg leve?» Livspolitikken er et produkt av de mange valgmulighetene. Slik jeg forstår det, kommer livspolitikken som et resultat av emansipatorisk politikk. Emansipatorisk politikk frigjør individet fra fastlåste tradisjoner og omstendigheter med hierarkisk dominans. Giddens hevder derimot at det er for enkelt å hevde at livspolitikken fokuserer på hva som skjer når individer når et visst nivå av handlingsautonomi, fordi det er flere faktorer på spill (Giddens, 1991, s. 248).

Giddens forstår begrepet identitet som «En persons identitet er ikke å finne i atferd, og heller ikke, i andres reaksjoner, men i evnen til å holde en bestemt fortelling i gang. Individets biografi, hvis hun skal opprettholde regelmessig interaksjon med andre i den daglige verden, kan ikke være helt fiktiv. Den må kontinuerlig integrere hendelser som skjer i den ytre verden, og sortere dem inn i den pågående historien om selvet» (Giddens, 1991, s. 54).

Livspolitik er politikken i den refleksive mobiliserende orden, et senmodernitets system som på individuelt og kollektiv plan har endret den sosiale aktivitets eksistensielle parametere radikalt (Giddens, 1991, s. 248). Giddens forsøker seg på en formell definisjon:

«Livspolitik handler om politiske spørsmål som flyter fra selvrealiseringsprosessene i post-tradisjonelle kontekster, hvor globaliserende påvirkninger trenger dypt inn i selvets refleksive prosjekt, og hvor selvrealiseringsprosesser omvendt påvirker globale strategier. Livspolitik kan forstås som politikk som berører individers og gruppers livsbeslutninger. Det kan for eksempel være abortlov, fedrekvote eller barneloven. Giddens mener det er beslutninger som påvirker individet selvidentitet. En fedrekvote åpner opp for at fedre kan ta en større del av omsorgen for barnet. Det kan dermed bli forstått som livspolitik.

Giddens betrakter feminismen som fenomenet som åpnet livspolitikens sfære (Giddens, 1991, s. 250). De har gjort det personlige og private politisk. Målet var å bruke livsstils mønstre til å bekjempe undertrykkelse. Feminismen ble dermed mer eller mindre forpliktet til å prioritere spørsmålet om selvidentitet. Kvinnene ønsket å frigjøre seg de sosiale rammene som holdt dem i hjemmet. De førte dermed en politisk kamp for å frigjøre seg fra de tradisjoner som holdt dem hjemme. Det kan bli sett på som en emansipatorisk prosess. Slik ble det personlige politisk. Kvinnenes identitet var sterkt knyttet til hjemmet. Når kvinner kom ut i arbeidslivets sosiale miljøer ble det mulig for dem å tilegne seg en identitet som de mannlige stereotyper hadde skapt (Giddens, 1991, s. 251).

Betty Friedan var en amerikansk feminist som var tidlig ute med å reflektere rundt begrepet selvidentitet. Hun mente at livet som ektefelle og mor ikke var et tilfredsstillende liv. Hennes analyse av problemet ble en diskusjon om identitet og selvet. Det ble et spørsmål om «hvem ønsker jeg å være?» (Giddens, 1991, s. 251).

Spørsmålet «hvem ønsker jeg å være?» var ikke spørsmål før det industrielle samfunn. Det var en tid med stabile referanser for identitet. Identitet har handlet om hvilket kollektiv man er medlem av og hvilken funksjon man er tildelt (Sørensen, 2008, s. 142). Hvilket kollektiv man har tilhørt har vært definert av slektskapet, mens kjønn og alder har definert arbeidsdeling og rang innenfor den enkelte gruppe. I det moderne samfunn blir ens status tildelt i henhold til de valg man selv foretar gjennom livsløpet (Sørensen, 2008, s. 142). Med en slik forståelse av selvet, og individets frigjørelse fra slektskap og tradisjon, er det hver og en sin ytelse som definerer selvet og identiteten. Omgivelsene og situasjonene individet beveger seg i blir et sett med forskjellige arenaer som innehar ulike regler for tildeling av sosiale identitet.

Den refleksive identitet ble og er nå en refleksjon om kjønnsidentitet. Emansipatorisk politikk har til en viss grad frigjort oss kroppen. Naturen har måttet opphøres og blir kontrollert av mennesket. Det kan diskuteres i hvilken grad kvinner og menn er frigjort de tradisjoner som ble forbundet med kroppen. Hvem er vi, og hva kan vi bli? På 1970-tallet var det ikke bare kvinner som ønsket å frigjøres tradisjonens lenker, men også menn. De ønsket å frigjøres eller utvide rollen som forsørger, arbeidsmann og utvide sin selvidentitet (Omvik, 2019, 42:02).

Giddens bemerker seg også hvordan menns identitet har blitt aktualisert av sosiale endringer i det moderne samfunn. Menns identitet har for første gang blitt problematisert, og deres identifikasjon med selve historien og samfunnets «heroiske» sosiale felt som politikk og offentlig liv, krigføring og produksjon er undergravet (Sørensen, 2008, s. 149). Problematiseringen kan sees på som en selvrefleksiv prosess. Menns identitet fremstår som «out of context» og dårlig tilpasset en tilværelse der kompetanse i intimitet er påkrevd, for eksempel i relasjon til familieliv (Sørensen, 2008, s. 149).

Livspolitikken omhandler hvordan vi bør leve våre liv under emansiperende (frigjorte) sosiale omstendigheter. Det bringer opp mange spørsmål av moralsk og eksistensiell art (Giddens, 1991, s. 259). For eksempel hvilke rettigheter et foster har, eller hvilke kjønnsforskjeller bør bevares.

Innenfor politisk teori operer man med en smal og en bred oppfattelse av politikk (Giddens, 1991, s. 262). Den smale forståelsen av politikk omhandler beslutningsprosesser innenfor staten, mens den brede forståelsen innebærer enhver beslutningsprosess som omhandler å løse diskusjoner eller konflikter i situasjoner hvor motstridene interesser eller verdier støter sammen. Alle livspolitiske spørsmål berører spørsmålet om rettigheter og plikter, hvor staten har det administrere ansvaret for å omgjøre spørsmålene til lov.

Sosiale bevegelser har spilt en avgjørende rolle for å bringe livspolitiske temaer frem i lyset og rette offentlighetens oppmerksomhet mot dem (Giddens, 1991, s. 264). Noen sosiale bevegelser har i større grad enn andre trukket offentlighetens oppmerksomhet. Sosiale bevegelser eller ideologier diskuterer i stor grad moralske spørsmål. For eksempel når får et foster rettigheter? Diskusjonen om moralske spørsmål, er ikke nødvendigvis en diskusjon om hvem som har rett. Da individer ikke nødvendigvis er motivert av å finne sannhet, men heller

å forsvare den gruppen man identifiserer seg med. Dette skal jeg komme mer inn på i neste kapittel.

3.7 Moral og moralpsykologi

Moralpsykologi er nyttig teorigrunnlag i dette prosjektet fordi det kan fortelle noe om hvorfor vi kjemper for vår egen gruppes interesser, og har problemer med å se og anerkjenne andre gruppers interesser. Mer konkret kan det si noe om hvorfor gutter og menn sine likestillingsutfordringer ikke alltid blir tatt alvorlig. For å forstå dette, må vi forstå hvordan mennesker tenker og handler rundt moralske spørsmål.

3.7.1 Utviklingen av moral

På samme måte som menneskets opplevelse av identitet og selvet har utviklet seg i takt med samfunnets utvikling, kan det samme sies om moralen. Våre moralske vurderinger er påvirket av hvem vi er, og hvilket samfunn vi lever i. Det vil si at det har en biologisk, psykologisk og evolusjonær opprinnelse, men utviklet seg i henhold til menneskers utvikling av større samfunn.

Michael Tomasello beskriver menneskers moralitet i forskjellige steg. I første steg utviklet mennesker seg fra et stadium av individuell egoisme til «en annen-persons» moral (Tomasello, 2016, s. 42). Denne utviklingen hviler på ideen om at mennesker hadde en gjensidig avhengighet av hverandre for å overleve. Denne gjensidige avhengigheten utviklet seg så til kognitive adaptasjoner, som for eksempel delt intensjonalitet. Mennesker delte felles forpliktelser og hadde en samarbeidende rasjonalitet som førte til gjensidig respekt. Det oppleves som en plikt å etterleve sine sosiale avtaler. Dette er ikke i seg selv et moralsk fenomen, men det la grunnlaget for utviklingen av moral.

Som en følge av at mennesker utviklet større samfunn og økt folketall, delte mennesker seg i mindre grupper, som kan beskrives å være en kultur (Tomasello, 2016, s. 12). Dette førte til at gruppene samarbeidet i konkurranse mot andre grupper. I de forskjellige kulturene vokste det så frem normer om hva som er rett og galt. På den måten måtte man vise at man var lojal mot sin kulturs sosiale normer.

De sosiale normene, eller hva som menes å være rettferdig i en kultur, sier ikke seg selv. Tomasello beskriver utfordringen slik «Rettferdighet er en slags samdrift av konkurranse der individer søker balanseløsninger på de mange motstridende kravene fra flere deltakers

ulike motiver» (Tomasello, 2016, s. 2). Dermed vil rettferdighet alltid være en diskusjon formet av individers og grupperes interesser. Jeg forstår det slik at grupperes samarbeidsevne og slagkraft dermed vil kunne

Hva som menes med dårlig oppførsel og hva som menes som rett eller galt er sammensatt og har en abstrakt og foranderlig forestilling. Forestillingen om rett og galt er ikke individets eiendom, men kulturelt formet og sterkt historisk foranderlig; og de er psykologiske og (ikke minst) ideologisk manipulerbare (Vetlesen, 2014, s. 10).

3.7.2 Intuisjon kommer først

Det finnes mange forskjellige teorier som gir helt forskjellige svar på spørsmålet om rett og galt. Det splittes gjerne i om mennesket i moralske spørsmål er drevet rasjonelt eller av intuisjoner. Det vil si at noen mener at vi kan diskutere våre handling og holdninger rasjonelt. Samtidig som noen mener at moralske spørsmål svares basert på følelser eller vilje.

Antikkens filosofer dvelte mye med hvorfor vi har moral. Glaukon blir sett på av Haidt som den som fikk rett. Han innså at det viktigste prinsippet for å designe et etisk samfunn er å sørge for at alles rykte er på spill hele tiden, slik at dårlig oppførsel alltid vil få dårlige konsekvenser (Haidt, 2012, s. 86). Han mente at rasjonalitet var til for å søke begrunnelse, ikke sannhet. «Mennesker bryr seg mer om hvordan de fremtrer og sitt eget omdømme, enn den faktiske virkelighet (Haidt, 2012, s. 86).

(Bilde; Haidt, 2012, s. 42)

Bildet viser at følelser og intuisjoner kommer først, før vi legger en moralsk dom, og deretter resonnerer basert på vår eksisterende følelse. Resonnement er bare lidenskapens tjener, og når vi ikke finner noen gode argumenter, vi vi fortsatt ikke endre mening (Haidt, 2012, s. 47). Er vi da villige til å endre litt på sannheten for at det skal passe med vår følelse av rett og galt?

For å finne en mulig forklaring på det spørsmålet må vi forstå hvordan menneskers «moralske kompass» fungerer. En sentral funksjon i menneskers tanker er å sørge for at man handler på måter som kan rettferdiggjøres eller unnskyldes overfor andre. Phil Tetlock har gjennomført en rekke psykologiske eksperimenter og finner at; Prosessen med å vurdere forsvarligheten til sine egne valg er ikke bare søket etter overbevisende grunner for å ta et valg, men når de må forklare det valget for andre, de søker etter grunner for å overbevise seg selv om at de har tatt «riktig valg» (Haidt, 2012, s. 89). Han fant ut at når mennesker overlates til seg selv, besvares moralske spørsmål med latskap og er avhengig av magefølelser. Når folk på forhånd vet at de må forklare seg, tenker de mer systematisk og selvkritisk. Tetlock fant så to forskjellige måter mennesker resonnerer. Utforskende tanker og bekreftende tanker. Hvor utforskende tanker innebærer en «jevn vurdering av alternative synspunkter», og bekreftende tanker innebærer et «ensidig forsøk på å rasjonalisere et bestemt synspunkt.

Utforskende tanker krever ifølge Tetlock at forholdene ligger til rette for det. For det første må beslutningstakeren være seg bevisst at de vil være ansvarlige overfor et publikum, publikums synspunkter må være ukjente, og den må tro at publikum er godt informert og interessert i nøyaktighet (Haidt, 2012, s. 88). Dette er forhold som svært sjeldent forekommer.

Moralsk tenkning er mer som en politiker som søker etter stemmer, enn en forsker som søker for sannhet (Haidt, 2012, s. 106). Dermed kan resonnementene føre oss til den konklusjonen vi vil ha, fordi vi spør oss selv «kan jeg tro på dette» når vi vil tro på noe. Om vi ikke vil tro på noe spør vi oss, «Må jeg tro på dette?». Haidt mener svaret nesten alltid er ja på det første spørsmålet, og nei på det andre.

Når vi stiller oss selv disse spørsmålene er vi ifølge Haidt villige til å lyge og jukse for å forsvare våre allerede eksisterende meninger. Vi er til og med villige til å handle på bekostning av egne interesser for å støtte opp mot vår egen gruppe.

3.7.3 “What’s in it for my group?”

Mange studier tyder på at mennesker ikke nødvendigvis stemmer på politiske partier basert på egne personlige interesser, men heller opp mot sin gruppes interesser (Haidt, 2012, s. 100). Det kan for eksempel være basert på etnisk, regional, religiøs eller politisk tilhørighet.

Ifølge Haidt fungerer politiske meninger som «badges of social membership» (Haidt, 2012, s. 100). Vi bruker da vårt strategiske resonnement til å støtte vår gruppe, samt demonstrere forpliktelse til vår gruppe.

Å tilhøre en gruppe kan gi både beskyttelse, men også bli brukt mot deg. Begrepet multikulturalisme eller identitetspolitikk er fokusert på gruppe identitet. Vetlesen mener det kan «bidra til å legitimere individets binding til sin gruppe, som om gruppen uttrykker individets essens og markerer grensene for hans eller hennes selvforståelse og plass i verden (Vetlesen, 2014, s. 150). Et eksempel kan være at «alle» menn antas å reagere likt fordi de er menn. Vetlesen mener at det som da legitimeres «er individets underkastelse under gruppens tradisjoner og normer, samt at individets identitet står i motsetning til dem som er utenfor en gruppe» (Vetlesen, 2014, s. 150). Dette «tankesettet» kan sies å være av essensialistisk art, fordi individ og grupper blir sett på som like og uatskillelige, og baseres på ytre kjennetegn, som hudfarge, kjønn og etnisitet.

3.7.4 Moralen binder og blinder

Jonathan Haidt definerer ideologi enkelt: “A set of beliefs about the proper order of society and how it can be achieved” (Haidt, 2012, s. 322). Det grunnleggende ideologiske spørsmålet blir da: bevar nåtiden, eller endre den?

Som nevnt tidligere, kan ingen endre verden alene. Vi må samle oss og kjempe sammen for ønsket endring. Mennesker er verdensmestre når det kommer til samarbeid som er utenfor slektskap. Når folk slutter seg til et politisk lag, blir de fanget i dets moralske matrise. De ser konformasjonen av sitt narrativ overalt, og det er vanskelig, om ikke umulig, å overbevise dem om at de tar feil hvis du argumenterer mot dem utenfor deres eget moralske matrise eller klima (Haidt, 2012, s. 365). Vi kjemper mot hverandre som om verdens skjebne er avhengig av at vår side eller vårt lag vinner. Det gjør oss blinde for at hvert lag er sammensatt av dyktige folk som har noe viktig å si.

Mennesker elsker historier. Ifølge Haidt er menneskesinnet en historieprossessor, ikke en logisk prosessor (Haidt, 2012, s. 328). Fortellingene som menneskesinnet prosesserer, er nødvendigvis ikke sanne historier. De er forenklete og selektive rekonstruksjoner av fortiden, og ofte knyttet til en idealisert fremtidsvisjon (Haidt, 2012, s. 328). Disse historiene er med å gjøre oss blinde fra andre historier. Vi følger vår egen historie, vårt eget

virkelighetssyn, og som Haidt formulerer, «vi setter oss alle fast i stammens moralske samfunn» (Haidt, 2012, s. 364).

Det Haidt mener er at vi alle blir bindet og blinde for andre moralske samfunn. Det er ikke noe som bare skjer med folk på den andre siden. Vi sirkler rundt våre «hellige verdier» og deler deretter post hoc-argumenter (strategisk resonnement) om hvorfor vi har rett og andre feil. Vi tror den andre siden er blinde for sannhet, fornuft, vitenskap og sunn fornuft, men faktisk blir alle blinde når de snakker om sine «hellige gjenstander» (Haidt, 2012, s. 364).

3.7.5 Moralsk identitet

Simon Blackburn er en britisk filosof som skiller mellom et fysisk og et moralsk miljø. Det fysiske miljøet er synlig og som ingen betviler eksisterer. Det moralske miljøet er usynlig. Dette miljøet er vi ikke oppmerksomme på. Blackburn definerer det som «klimaet som omgir oss av ideer om hvordan vi skal leve» (Vetlesen, 2014, s. 36, 2003:1). Det moralske miljøet er kulturelt betinget og bestemmer hva vi anser som akseptabelt eller uakseptabelt, beundringsverdig eller forkastelig. Det legger standarder for vår oppførsel, og vil på den måten delta i utformingen av vår identitet. Ifølge Hegel er «vår oppfatning av oss selv formet av vår opplevelse av hvordan vi anses av andre» (Vetlesen, 2014, s. 37). Vår evne til å kunne handle er avhengig av at andre anerkjenner oss. Vetlesen utdyper at vi ikke kan klare oss uten fortellingen om vår egen verdi i andres øyne (Vetlesen, 2014, s. 37). Det er fordi vi selv ikke kan gi oss vår egenverdi. Den må komme fra andre. Vår moralske status kan bare defineres og bekreftes hos andre. Det betyr samtidig at noen kan avkrefte din moralske status og ditt moralske handlingsrom. Det kan ifølge Vetlesen «få katastrofale følger for min selvoppfattelse og mine evner til å opptre som handlingsdyktig, myndig og anerkjennelsesverdig subjekt i en verden der andre utgjør enten et verdigivende eller et verdiavkrefte publikum» (Vetlesen, 2014, s. 37).

Blackburn stiller spørsmålet: «Tenk på hvilket moralsk miljø som gjør dette mulig?» (Vetlesen, 2014, s. 38). Det kan bety at, dersom man opplever et miljø som umoralsk, er det nok ikke fordi det ikke finnes moral og etikk, men et moralsk miljø som har andre moralske koder enn dine. Ifølge Vetlesen er ingen individer og ingen grupper uten ideer i betydningen en tilbøyelighet til å godta visse måter å tenke på, å tolke på og føle på. Ideene som Vetlesen viser til er «de ideene som former vår måte å gi mening til hva som tilkommer hvem, hvem

som fortjener hva; til å plassere hendelser og mennesker innenfor et moralsk univers der det er mulig å ha en oppfatning om de får som fortjent, om de fortjener ris eller ros» (Vetlesen, 2014, s. 38).

4. Metode

Hensikten med forskning er å frembringe gyldig og troverdig kunnskap om virkeligheten. For å klare dette må forskeren ha en strategi for hvordan han eller hun skal gå frem (Jacobsen, 2018, s. 15). En av disse strategiene er kvalitativ metode.

4.1 Fenomenologisk tilnærming

Jeg ønsker å forstå menns subjektive opplevelse av arbeidet med gutter og menns likestilling. Problemstillingen søker en subjektiv opplevelse fra en spesifikk gruppe mennesker. Dette prosjektet har derfor fenomenologi som metodisk ramme. Med «fenomenologi» menes en beskrivelse av «fenomenet» slik det fremtrer for individet (Gilje, 2019, s. 211). Ifølge den tyske filosofen Edmund Husserl, får en ikke tak i meningen til sosiale fenomen ved å måle og telle dem, men ved å undersøke hvordan fenomenene er forankret i vårt «før-vitenskapelige liv». For å forstå folks adferd, hvordan de tenker, føler og handler, må forskeren ta utgangspunkt i deres livsverden, deres perspektiver, og forsøke å forstå den innenfra (Sørensen, 2008, s. 101).

Enkeltpersoners erfaringer er det sentrale fokusområdet i en fenomenologisk tilnærming. Samtidig kan forskerens refleksjoner over egne erfaringer danne utgangspunkt for forskningen. I tillegg skal det rettes fokus mot det som tas for gitt i en kultur. I nye kulturstudier er det særlig studier av livsverden og livsverdensfenomener som kropp, stemninger, sansing og følelser som har vært inspirert av fenomenologien (Sørensen, 2008, s. 101).

4.2 Kvalitativ metode

Åpne individuelle intervjuer egner seg godt til å få frem enkeltindividers fortolkning av et eller annet fenomen (Jacobsen, 2015, s. 47). Datainnsamlingen har derfor foregått gjennom intervjuer. De fleste intervjuer har foregått ansikt til ansikt. Jeg brukte god tid med informantene. Vi snakket om prosjektet på telefon i forkant og etablerte en viktig tillit til hverandre. Den tilliten mener jeg er avgjørende for å oppnå et «rom» både jeg og dem er

komfortable i. Jeg hadde også viktig bakgrunnsinformasjon om informantene, som kunne bidra til å finne de mest presise og konkrete spørsmålene.

I kvalitative undersøkelser ønsker vi å vite hvordan subjektet beskriver opplevelsene sine eller artikulere handlingsvalgene sine. Brinkmann og Kvale understreker at begrepet «subjekt» også indikerer at folk er underlagt diskurser, maktrelasjoner, og ideologier eller oppfatninger som bestemmer deres egne handlingsvalg (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 20). Det vil si at subjektet ikke er subjektiv. Subjektet blir farget av de omgivelsene i hva de snakker om og hvordan. Det gjør intervjuprosessen mer komplisert. Ifølge Brinkmann og Kvale bør vi se på intervjupersonene som «forfattede forfattere» (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 20). Dermed må vi også forholde oss til omgivelsene subjektene forholder seg til. I dette tilfellet forholder mine informanter seg til gutter og menns perspektiv på likestilling. Det er veldig lett å stille spørsmålet, hva med kvinner, eller hva med homoseksuelle. Hvis vi hele tiden ønsker å stille oss det spørsmålet, mister vi fokuset på hva vi faktisk studerer.

Personlige intervjuer er mindre påvirket av støy og sosiale sammenhenger. Noen av informantene hadde sensitiv informasjon som nødvendigvis ikke hadde vært like lett å få tak på om prosjektet hadde blitt gjort i form av gruppeintervju. Noen av informantene var særlig opptatt av anonymisering i frykt for omdømme, men det gjaldt ikke alle. Jeg hadde fire intervjuer hjemme hos informantene, ett på Deichmann i Oslo, ett over zoom (internett), og ett på informantens kontor. I metodelitteraturen skiller det ofte mellom to typer intervjusteder eller kontekster: en naturlig og en kunstig (Jacobsen, 2015, s. 152). Et naturlig sted vil si et sted informanten føler seg hjemme. Hvor intervjuet foregår kan være avhengig av hva vi undersøker. I dette tilfellet er det et samfunnsfenomen, men informantene har et personlig forhold til det. Et naturlig sted ville i mitt tilfelle være best. Av ytre årsaker ble ikke alle gjort hjemme. Kunstige omgivelser har en tendens til å medføre at brukeren gir kunstige svar (Jacobsen, 2015, s. 152). Det kalles konteksteffekten. Denne effekten er vanskelig å måle. Jacobsen mener samtidig at ingen kontekster er nøytrale. De påvirker intervjuet i en eller annen form.

Intervjuene ble gjennomført med en semistrukturert intervjuguide. Det innebærer at jeg hadde sentrale temaer og spørsmål, men gjorde fleksible endringer under intervjuet. Jeg hadde ganske mange spørsmål. Noen av spørsmålene ble besvart via et annet spørsmål. Det

opplevde jeg som positivt da deltakeren på det tidspunkt hadde en «naturlig» tankerekke. Fokuset mitt var ikke på å gjennomføre alle spørsmålene i intervjuguiden til «punkt og prikke», men å legge opp intervjuet slik at informantene følte seg i kontroll. Om jeg oppnådde det, er jeg ikke sikker på, men som en fenomenologisk tilnærming skal, så er fokuset på subjektet og dens livsverden. Jeg tok korte notater underveis som ofte var oppfølgingsspørsmål. Det gjorde jeg for å ikke avbryte informantene.

Alle intervjuene opplevdes forskjellige. Informantene hadde hver sin unike tilnærming til temaet. Felles for alle var et enormt engasjement og interesse for oppgaven og fenomenet. Jeg opplevde stor imøtekommenhet som fikk meg til å føle at jeg ble satt pris på. Samtidig følte jeg på et ansvar. Temaet og fenomenet jeg studerer betyr mye for mine informanter. For noen av dem er betydningen bygget på noen ganske sterke opplevelser. Jeg håper og ønsker at jeg tar det nok på alvor.

Intervjuene ble gjennomført med lydopptak. Alle informantene godtok det, og det virket ikke å ha en altfor stor forskningseffekt. Lydopptak virket for meg svært godt. Intervjuene ble gjort effektivt, samt med mindre rom for feil og mangler. Det er samtidig lettere å følge opp med spørsmål i etterkant. Transkriberingen av informasjonen gav meg nye forståelser og presis data. Dermed var lydopptak absolutt en rett avgjørelse.

4.3 Deltakere

Utvalget av informanter innad i MannsForum gikk først og fremst på hvem som hadde interesse for oppgaven. Prosjektet mitt ble tatt opp på interne møter hos MannsForum, hvor de så fikk informasjonen min og kunne kontakte meg for å melde seg på. De som da meldte seg på ble medlemmer som aktivt møter opp og som tar en aktiv del av MannsForums organisering. Denne metoden for å samle inn deltakere er nærmest det Jacobsen beskriver som «snøballmetoden». Det vil si at jeg gjennom kontakt med én deltaker fikk kontakt med flere som kunne være interessert i å delta i prosjektet.

Før jeg startet prosjektet, hadde jeg ikke hørt om MannsForum, og hadde dermed heller ingen forutinntatte holdninger eller fordommer mot dem. Det ser jeg på som en styrke i prosjektet. På den måten hadde jeg som forsker en «avstand» mellom meg og dem.

Representativitetskravet er ikke avgjørende ved utvelgning av enheter i en kvalitativ undersøkelse. (Kvarv, 2021, s. 169). Men vi bør stille oss spørsmålet om hvem de eventuelt

representerer. Ytterst representerer de bare seg selv. MannsForum representerer ikke menn flest, men det kan argumenteres for at de representerer menn som både oppsøker dem i form av kamerathjelpen, og menn som havner i konflikter etter samlivsbrudd. Det vil si at de snakker på vegne av noen menn. Det vil fortsatt være deres subjektive opplevelse vi kan si noe om, og ingen andre.

Utvalget bør sikre en noenlunde bred sammensetning av enheter. Det bør (litt avhengig av forskningsområdet) bli tatt hensyn til blant annet kjønn, alder, bosted og utdanning (Kvarv, 2021, s. 169). I mitt tilfelle var det stort sett eldre menn med god utdanning som deltok. Det hadde vært spennende å snakke med noen yngre, men det kunne tyde på at det er få yngre medlemmer i MannsForum. Jeg skulle også ønsket å snakke med mindre ressurssterke menn. Det ville tatt mer tid og ressurser, men jeg må også ta selvkritikk for at jeg ikke strakk meg lengre for å nå dem.

Hadde informasjonen vært annerledes om det var en kvinneorganisasjon? Åpenbart, ja. Eller om de var med i en mannsorganisasjon? Åpenbart, ja. Derfor er det viktig å forholde seg til informantenes identitet, situasjon og sosiale kontekst. Hvem man er og hvor man befinner seg kan si noe om forskningsresultatet.

Informantene fremstår som anonyme i prosjektet, og vil bli navngitt ved deltaker nummer, ved for eksempel Deltaker 1. De vil ha tilgang på oppgavens innhold, og kan fritt velge å trekke seg. Anonymiseringen er både viktig av private, men også etiske hensyn.

Informantene har alle bekreftet det Kvale omtaler som et informert samtykke. Det innebærer at intervjupersonene informeres om undersøkelsens overordnede mål, om hovedtrekkene i prosjektplanen, og om mulige fordeler og ulemper med å delta i forskningsprosjektet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 67). Når jeg opplyste informantene om prosjektet, var det i en tidlig fase. Noe har endret seg, og ny kunnskap og innsikt har kommet. Hensikten med prosjektet er i midlertidig det samme.

Konfidensialitet i forskningen medfører at man ikke offentliggjør personlige data som kan avsløre intervjupersonens identitet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 68). Jeg har tatt hensyn til dette etiske kravet, men det kan være grunn til å tro at noen som kjenner informantene godt, kan kjenne dem igjen. Det er viktig å beskytte informantenes private rett, og jeg vil selvfølgelig ta hensyn til det. Samtidig er jeg opptatt av autentisitet. Det vil si at

informantene opplever å kunne kjenne seg igjen av min fremstilling. Det vil ifølge Jacobsen at om funnene slik forskeren presenterer dem, virker sanne og realistiske for dem det angår (Jacobsen, 2018, s. 233).

4.4 Metodens styrker og svakheter

Enhver metode har styrker og svakheter. Man kan ikke studere et fenomen fra alle kanter og med alle tenkelige teknikker. Forskeren må velge den metoden som oppleves mest fruktbar og presis for å finne informasjonen som søkes. I dette tilfellet landet jeg på en kvalitativ metode med intervju som teknikk. I et slikt tilfelle er det alltid få enheter, men mange variabler. I det ligger det en styrke i at dataen som innsamles er i verbal form, samt at informasjon kan forsvinne ved bruk av for eksempel spørreskjema. En svakhet her er at informasjonen og funnene ikke kan gjenspeile samfunnet for øvrig.

Seleve undersøkelsen og forholdet mellom forsker og informant kan ha en effekt på fenomenet som undersøkes (Jacobsen, 2015, s. 242). Da denne undersøkelsen gjennomfører intervjuer, kalles fenomenet intervju effekt. Hvordan forskeren fremstår vil alltid ha en effekt. Fremstår forskeren som vennlig eller fientlig vil det mest sannsynlig gi to forskjellige svar fra informanten. Man kan som forsker også bli «en del av gruppa», og dermed handle som om man er på lag. Det går utover forskerens objektive tilnærming. Jeg anerkjenner, og har alltid anerkjent, objektivitet som en nærmest umulighet. Det betyr ikke at man ikke kan handle og være kritisk, men det betyr at ingen er nøytrale, hvert fall ikke i et prosjekt som omhandler kjønn og likestilling.

Jeg forsøkte å stille åpne og nøytrale spørsmål. Åpne spørsmål gir både fordeler og ulemper. Det gir rom for at deltakerne kan dele informasjon basert på egne erfaringer, samtidig som de kan reflektere rundt dem. I en kvalitativ studie skal ikke bare svarene analyseres, men erfaringene som ligger bak svarene. Det kan forekomme flere psykologiske og sosiale svakheter i forbindelse med åpne spørsmål. Det kan godt være at intervjupersonen ikke «forteller sannheten» om de faktiske forhold, men utsagnene kan likevel godt uttrykke sannheten om personens oppfatning av seg selv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 281). Derfor er det viktig å skille hva som blir sagt med hva som faktisk er virkelig. Det som blir sagt sier mer om personen, enn om virkeligheten. Det er samtidig personene vi undersøker, ikke de absolutte sannhetene om virkeligheten.

4.5 Min rolle

Den første og mest naturlige problematiseringen vi må gjøre, er det faktum at jeg er mann, og studerer likestilling til gutter og menn. Det har selvfølgelig en stor betydning for prosjektet i helhet. På spørsmålet om prosjektet ville sett annerledes ut om det var en kvinne, så er nok svaret ja, samtidig må vi spørre oss om det er i kraft av å være kvinne? For finnes det noe som heter kvinnesyn og mannssyn? Eller kan det tenkes at menn og kvinner kommuniserer ulikt med hverandre? Vil informantene forholde seg annerledes til meg fordi jeg er en mann? Hvem jeg er og hvilken identitet jeg holder, vil påvirke resultatet.

Målbarheten av resultatet vil være uklar.

Senere i prosjektets teoridel går jeg nærmere inn på moralpsykologi. Mennesker er ifølge Jonathan Haidt kyniske (Haidt, 2012, s. 220). Det vil si at vi er motivert basert på egne interesser. Vi er samtidig samarbeidsvillige for å oppnå vår gruppes mål. Det gjelder ofte moralske og politiske spørsmål. Da er vi ofte «group-ish» (handler for gruppens beste), heller enn egoistiske. Vi resonnerer og viser engasjement for å støtte vår gruppe (Haidt, 2012, s. 221). Det er derfor naturlig å spørre meg selv om jeg støtter gruppen gutter og menn rundt temaet likestilling. Det gjør jeg. Det har en effekt og styrer naturligvis en del av valgene jeg har tatt. Flere av informantene savner større oppslutning blant menn. De opplevde det som svært positivt at jeg som mann har valgt å gjennomføre denne oppgaven.

Jeg har blitt fortalt at jeg er av de svært sjeldne som tørr å ta tak på dette temaet, samtidig som jeg opplever at det er voksende interesse for det. Hva som er den faktiske situasjon er spekulativt. Opplevelsen min av å være av de «sjeldne» er blandet. Jeg er glad og stolt over å svømme motstrøms, men samtidig har jeg følt på frykt for tap av omdømme. Det gjør at jeg hele tiden føler meg litt på «tå hev» når noen spør hva jeg studerer. Det er utfordrende å skrive om et tema som ikke alltid er sosialt akseptert. Jeg undrer meg og om det er verdt det, om hva som kommer til å skje som en konsekvens, om hva som blir sagt om meg. Jeg tror og håper at min stemme er nødvendig. Motivet mitt er ikke å motarbeide noen, men å stille kritiske spørsmål og utvide synsfeltet i vår bevissthet om likestillingsbegrepet. Jeg skal samtidig strebe etter et kritisk syn på egne fortolkninger.

4.6 Refleksjon om validitet

Med validitet menes det prosjektets troverdighet og gyldighet. Validering bør vurderes i alle leddene av prosjektet. Fra formulering av problemstilling til oppgavens konklusjon. Jeg

oppfatter det som en balanse mellom en relativisme, hvor alt kan bety alt, og søken etter en absolutt objektiv sannhet.

Et viktig spørsmål er om kunnskap som er hentet fra intervju kan være objektivt. Brinkmann og Kvale differensierer mellom objektivitet som frihet fra ensidighet, objektivitet som refleksivitet med hensyn til forutsetninger, som intersubjektiv konsensus, som objektets tilstrekkelighet og som objektets evne til å protestere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 273). Prosjektet er ikke ute etter objektivitet, snarere subjektivitet. Prosjektet skal søke en forståelse av virkeligheten til noen medlemmer i MannsForum. Er det da et ønske om å tolke deres virkelighet objektivt? I en fenomenologisk oppgave, er jeg som forsker en del av tolkning og analyse, og dermed vil en objektiv tilnærming ikke stå i stil med metodens hensikt.

Objektivitet som frihet fra ensidighet henviser til pålitelig kunnskap som er etterprøvd og kontrollert, upåvirket av personlige holdninger og fordommer (Kvale & Brinkmann, s. 273). Denne formen for objektivitet kan være noe å strekke seg etter, men i mitt tilfelle svært vanskelig å realisere. Jeg og kanskje ingen er fri fra ensidighet i et tema om likestilling mellom kjønn.

Et viktig spørsmål for prosjektets validering, er spørsmålet om resultatene gjenspeiler virkeligheten. Målet med prosjektet er å kunne si noe om informantens virkelighet. Gyldigheten av deres virkelighet, kan bekreftes av lignende studier. Jacobsen sier at hvis det er sammenfall med én eller flere undersøkelser, kan vi si at gyldigheten er blitt styrket, men ikke at vår undersøkelse er sann (Jacobsen, 2015, s. 237). I dette prosjektet har det vært en utfordring å finne lignende norsk forskning. Prosjektets gyldighet vil nok derfor lide litt av den grunn. Jeg har satt meg inn i kjønnsforskning og maskulinitetsforskning som forskningsfelt. Forskningen på menn i et likestillingsperspektiv er svært begrenset, men jeg skal forsøke å gi en kort oppsummering på forskningsfeltet.

5. Empiri og analyse

5.1 Hvem er MannsForum?

Kort fortalt beskriver MannsForum seg som en politisk nøytral organisasjon som arbeider for likeverdig oppvekst for gutter og likeverdig foreldreskap for fedre. I denne masteroppgaven

er jeg på utkikk etter hvordan informantene selv opplever MannsForum. Jeg vil søke en forståelse av hvorfor de meldte seg inn, hvordan de arbeider og hvilken posisjon MannsForum har i deres liv.

Deltaker 2 beskriver MannsForum som sammensatt og sier at: «Det er alt fra håndverkere, høyt utdannede, psykologer, snekkere og uføretrygda». Han understreker at «MannsForum dekker enormt bredt, med svært mange kompetente medlemmer. Det er også poenget. Å favne alle menn, og ikke enkeltgrupper». Denne oppfattelsen deler alle informantene. Ifølge Giddens, blir ens status tildelt i henhold til de valg man selv foretar gjennom livsløpet (Sørensen, 2008, s. 142). I et moderne samfunn blir man nødvendigvis ikke definert basert på slektskap, eller sosial klasse, men valg. Dermed har det blitt mulig for mennesker å kjempe for felles interesser fra forskjellige sosiale lag.

Deltaker 5 nevner at de ikke er kvinnefiendtlige. Det er tydelig at flere av informantene stadig føler at de må avkrefte fordommer mot MannsForum. Hvilke fordommer de opplever skal jeg komme nærmere inn på senere i analysen. Deltaker 7 bekrefter at MannsForum har fordommer og forteller: «Fordommene blir mindre og mindre. Det er fordi vi blir oppfattet som saklige og faktabaserte». Deltaker 6 forteller at: «Det er stadig flere og flere kvinner som melder seg inn i MannsForum. Det er ofte pårørende eller mor til en sønn som sliter».

Beskrivelsene av MannsForum virker for meg å være en sammensatt gruppe, hvor de fleste er menn, men at de ønsker å være inkluderende for alle som støtter deres saker og arbeid. For mine informanter virker det som at Mannsforums medlemmer defineres av sak, ikke identitet. Det er også tankevekkende at flere av dem føler de må si hva de ikke er, eller hvordan de ikke ønsker å bli oppfattet. Det kan tyde på at de bærer en frykt for å ikke bli tatt på alvor, eller avkreftes som viktig og med noe å si.

5.2 Hvorfor meldte du deg inn i MannsForum?

For deltaker 1 var det ganske tilfeldig. Han forteller: «Det var via Facebook. Jeg er veldig glad i å skrive. Jeg har master i faglitterær skriving og er glad i å formulere meg. MannsForum inviterte folk som kunne jobbe som journalister, og slik ble jeg med».

Deltaker 2 kom først i kontakt med Foreningen 2 Foreldre, før han oppsøkte MannsForum:

«Det var i forbindelse med en barnefordelings sak etter skilsmisse. Deres resonnement (mekler) fant ikke noe gehør hos meg. Den måten de jobbet på mener

jeg hadde slagside mot den kvinnelige siden, og at menn egentlig skulle si seg fornøyd med det dem fikk. Selv om de mente det skulle være likt, så synes jeg ikke retorikken og slagkraften rundt det fungerte».

Deltaker 2 virker for meg å oppleve at sin identitet som mann ikke gav ham tilstrekkelig rettssikkerhet. Dermed søker han en organisasjon som driver det Giddens beskriver som emansipatorisk politikk. Det handler om å befri både individer og grupper fra livsmuligheter i en uønsket retning. (Giddens, 1991, s. 277). Deltaker 3 beskriver at hans engasjement i MannsForum var en prosess over tid. Han forteller:

«Jeg var med på et helgeseminar av Dag Furuholmen. Det var et kurs som skulle få ut underliggende følelser. Jeg kom mer i kontakt med Dag, og han sa de kunne trengt meg i MannsForum. Jeg sa jeg skulle se på det, så gikk det to år, og da tenkte jeg at jeg måtte bidra. Det jeg selv hadde opplevd var også sterkt, som nok hadde noe med det å gjøre».

Fortiden til Deltaker 2 har nok gitt noen underliggende føringer for hans engasjement. Han sier også at han ikke orker å snakke om det, og spør om dette er anonymt. Deltaker 2 og 3 deler begge en historie om urettferdighet som har ført dem inn til MannsForum og emansipatorisk politikk. Historiene er preget av en følelse av urettferdighet som er knyttet til sin identitet som mann, og hvilke begrensninger det medfølger. Giddens emansipatoriske politikk omhandler ønsket om å frigjøres tradisjonens lenker. I denne sammenhengen er det ønsket om å bli sett på som likeverdig i foreldrerollen.

Deltaker 7 oppsøkte også MannsForum etter et samlivsbrudd som medførte konflikt om omsorgsretten til sitt barn. Han forteller:

«Jeg trodde jo da at når jeg kom til retten så skulle det gå greit, men det gjorde det ikke. Jeg ble beskyldt for fysisk og psykisk vold mot ungen, manglende omsorgsevner og manglende sosiale evner. Når kjennelsen kom visste jeg at jeg hadde tapt. Kjennelsen er veldig spesiell. I den står det det: Mor er årsaken til det høye konfliktnivået. Hvis mors adferd fortsetter, så vil det gjøre samarbeidet mellom foreldrene tilnærmet umulig. De konkluderer dermed med at pga det høye konfliktnivået, kan ikke far ha barnet mer enn 4 dager hver 14 dag. Barnet mitt brukte over 2 år på å venne seg til å ikke se meg så mye som hun gjorde før. Hun klaget over dette i over 2 år».

Deltaker 7 har også en opplevelse av at hans kjønnsidentitet var et hinder mot hans ønske som likestilt foreldre. Hans situasjon er ikke veldig ulik Pettersens beskrivelse av mange fedres opplevelse av å stå i et konfliktfylt samlivsbrudd. Hun beskriver at «falske beskyldninger, pågripelser, fengsling, besøksforbud, utkastelse, rettsmøter, avhør og fysiske

undersøkelser av barna, er virkeligheten for mange menn som kjemper for å være sammen med barna sine etter samlivsbrudd» (Pettersen, 2017, s. 9). Deltaker 7 forteller meg også: «Hun sa at hvis jeg forlater henne tar hun barna. Selv om jeg hadde hatt hovedomsorg for barna gjennom hele oppveksten».

Deltaker 7 har i dette tilfellet frigjort seg fra «mannsrollens» tradisjonelle lenker, og inntatt en omsorgsrolle. Giddens emansipatoriske politikk hevder at: «Å gi avkall på fortiden, gir individet mulighet til å sikre seg økt sosial kontroll over livets livsomstendigheter. (Giddens, 1991, s. 245). Til tross for denne frigjørelsen av tradisjonelle kjønnsroller som Deltaker 7 beskriver, har ikke det endret hvordan rettsvesenet og de forskjellige offentlige instansene tolker hans rolle som far. Det kan dermed tyde på at de kulturelle fordommene om kjønn og kjønnsroller utvikler seg i forskjellig hastighet på ulike steder i samfunnet.

Giddens forståelse av selvet og den moderne identitet fungerer dårlig ved siden av Deltaker 7 sin opplevelse. Giddens hevder at «i det moderne samfunn blir ens status tildelt i henhold til de valg man selv foretar gjennom livsløpet (Sørensen, 2008, s. 142). Med en slik forståelse av selvet, og individets frigjørelse fra slektskap og tradisjon, er det hver og en sin ytelse som definerer selvet og identiteten. Deltaker 7 opplever at han ikke blir tildelt status i henhold til hans ønske og handling som omsorgsperson og forsørger.

Historisk er det kvinners identitet som er knyttet hjemmet og omsorgen. Når kvinner kom ut i arbeidslivet ble det ifølge Giddens mulig for kvinner å tilegne seg en identitet som de mannlige stereotyper hadde skapt (Giddens, 1991, s. 251). Det kan derimot tyde på at menns identitet ikke fullt har blitt tilpasset en identitet i hjemmet og i omsorg. Ifølge Giddens er menns identitet for første gang blitt problematisert. Menns identitet fremsto som «out of context» og dårlig tilpasset en tilværelse der kompetanse i intimitet er påkrevd, for eksempel i relasjon til familieliv (Sørensen, 2008, s. 149).

Deltaker 6 beskriver sin inngang til MannsForum i to deler. Han forteller:

«Jeg er vokst opp på 70-tallet og så at kvinner ikke var likestilt med mannen. Jeg ble også påvirket av min mor som engasjerte seg for kvinners likestilling. Da meldte jeg meg inn i SV, som hadde et feministisk program på den tiden. Jeg var medlem i noen år, men lærte etter hvert at SV aldri kom seg ut av sporet med at det var kvinner som skulle stå først. Kvinner ble kumulert inn i SV sitt kommunevalg til tross for dyktige mannlige politikere. Noen kvinner ønsker nærmest ikke den posisjonen de ble tildelt. Da forstod jeg at det for feminister var kvinnesaken viktigere enn alt annet. Det

handlet etter hvert om makt og ikke likestilling. Det har jeg fått bekreftet helt siden den gang».

Deltaker 6 beskriver at han gjennom egne og hans mors erfaringer ble opptatt av likestilling for kvinner. Han engasjerte seg så politisk, men opplevde etter hvert at feministene ikke lenger jobbet for likestilling, men makt. Hans opplevelse av kvinner som ble kumulert inn i kommunevalg tyder på en følelse av indirekte diskriminering. Cathrine Holst beskriver at denne formen for diskriminering er gjeldende når noen grupper utelukkes eller kommer dårligere ut i konkurransen om for eksempel en stilling (Holst, 2013).

Deltaker 6 opplevde senere at ekteskapet ble vanskelig. Det ble hans andre inngang til interessen for menn og samværsabotasje, som til slutt førte han til MannsForum. Han forteller:

«Jeg ønsket å bli skilt, men så oppdaget jeg en annonse i avisen som var en krisetelefon for menn. Jeg ringte, og fikk beskjed om at du ikke må finne på å forlate kona. Da vil du miste hus og barn. Han fortalte at myndighetene velger mor, særlig hvis gutta trekker seg. Da er sympatien hos mor. Jeg fulgte rådet, og vi fikk etter hvert hjelp til å fikse ekteskapet. Det fungerte godt. Jeg fikk så beskjed om å selv bidra i krisetelefonen. Når jeg hadde fikset opp i mitt, måtte jeg så hjelpe andre, og det gjorde jeg. Etter kort innføring satt jeg på kvelden og svarte på telefonen av fortvilte menn. Jeg var ikke forberedt på hvor ille det var. Det var selvmordskandidater, noen som snakket på vegne av sønnen sin, eller mødre som snakket på vegne av mannen sin. Det var særlig menn som var utsatt for samværsabotasje. De sa at dere ikke bare kan sitte her å trøste, men at dere må gjøre noe med dette. Det er systemet det er noe feil med».

Deltaker 6 opplever nærmest å få tildelt, om ikke et oppdrag, hvert fall sterke ønsker fra fortvilte menn og pårørende. «Oppdraget» er av livspolitisk art. Det omhandler hvordan vi bør leve våre liv under emansiperende (frigjorte) sosiale omstendigheter. Det bringer opp mange spørsmål av moralsk og eksistensiell art (Giddens, 1991, s. 259). Denne formen for politisk teori går inn under det Giddens forstår som en bred forståelse. Det innebærer enhver beslutningsprosess som omhandler å løse diskusjoner eller konflikter i situasjoner hvor motstridene interesser eller verdier støter sammen (Giddens, 1991, s. 262).

Jeg spør Deltaker 6 om hvorfor jeg aldri har hørt disse historiene. Deltaker 6 svarer og mener at:

«Det er en forståelse for at menn kan bli utsatt, men mange vil ikke ta det opp fordi det kan provosere kvinner, som kan være mer utsatt». Det kan tyde på at Deltaker 6 opplever et yringsrom som begrenser menns «utsatthet».

Det er ikke vanskelig å forstå at Deltaker 6 har engasjert seg for å hjelpe og bevisstgjør samfunnet for denne uretten noen står i. For fire av seks informanter har kontakten med MannsForum oppstått som følge av en «livskrise» av eksistensiell art. Mens de resterende to har gjennom nysgjerrighet og interesse for rettferdighet kommet i kontakt med MannsForum. Ifølge Tomasello er rettferdighet en slags samdrift av konkurranse der individer søker balanseløsninger på de mange motstridende kravene fra flere deltakeres ulike motiver (Tomasello, 2016, s. 2). Deltakerne er opptatt av en rettferdig likestillingspolitikk, og kjemper dermed mot motstridene krav fra andres ulike motiver. Til felles for alle informantene er ønsket om å motkjempe urettferdighet, og bevisstgjøre gutter og menns særegne utfordringer. De uttrykker også et ønske om å utvide mannens selvidentitet. Det blir et spørsmål om «hvem ønsker jeg å være?» (Giddens, 1991, s. 251). Eller i overført betydning «hvem ønsker menn å være?».

5.3 Hvordan arbeider MannsForum?

MannsForum jobber emansipatorisk (frigjøring av menns identitet) og livspolitiske spørsmål (hvordan ønsker vi å leve som frigjorte?). Ifølge Giddens har sosiale bevegelser spilt en avgjørende rolle for å bringe livspolitiske temaer frem i lyset og rette offentlighetens oppmerksomhet mot dem (Giddens, 1991, s. 264). MannsForum har i flere år jobbet systematisk for å vekke offentlighetens oppmerksomhet. De uttrykker at de gradvis får mer innflytelse og annerkjennelse for arbeidet de legger ned.

Deltaker 5 forteller at MannsForum jobber på både samfunnsnivå og personlig nivå. På personlig nivå forteller han meg at de har en krisetelefon for menn som heter Kamerathjelpen. Han utdyper at: «Noen av historiene bare er helt for jævlige. Noen tar livet sitt. Det er kjent. Noen blir sinte. Det er kanskje ikke så rart når de ikke blir hørt eller sett».

Deltaker 5 mener gutter og menn som kontakter dem på kamerathjelpen ikke blir hørt eller sett. Han forteller at de er sinte, og at det kan skyldes nettopp følelsen av å bli ignorert. Menns aggresjon kommer ofte til uttrykk på en annen måte enn kvinners. Arne Klyve beskriver at «aggresjon blant unge gutter og menn kommer som en følger av samfunnsmessig utstøting i skole, arbeidsliv og andre fellesskap» (Klyve, 2016, s. 58).

Deltaker 3 forteller at han har vært litt involvert i Kamerathjelpen, men er mest engasjert i likestillingsgruppa. Han utdyper at:

«Det er mest givende å jobbe med langsiktige politiske spørsmål. Når jeg jobber i kamerathjelpen blir jeg minnet på det jeg har vært gjennom, og det liker jeg ikke. Jeg vil se fremover. Du må snakke om egen sak for å vise at du selv har vært i det».

Deltaker 2 opplever også at fortidens sår kommer til overflaten om han skulle jobbet i krisetelefonen. Han sier at: «Jeg kan ikke bli med der da jeg tror det vil dra meg for mye ned».

Deltaker 2 og 3 ønsker begge å ikke vekke fortidens minner, men å se fremover. De liker å jobbe med langsiktige politiske strategier og «overse» egne sår, eller bearbeide sårene med å ta ansvar og kjempe for at ulykken ikke skal ramme andre. Maria Fritsche beskriver dette som et mannlig ideal. Det er en fysisk og mentalt sterk mann, absolutt disiplinert, viser ingen følelser, modig og uten frykt, og handler alltid rasjonelt (Konglund, 2022).

Deltaker 6 forteller at MannsForum begynte å markere seg ved å stille seg opp foran Stortinget. Dermed ble de også synlige i offentligheten, og forsøkte å få offentlighetens oppmerksomhet. Det er et godt eksempel på det Giddens omtaler som en livspolitisk handling.

«Vi var en liten gjeng der. Etter hvert kom det flere og flere menn bort til oss. De var ensomme, og hadde et stort behov for å snakke om hva de hadde opplevd. Du vil ikke tro hva de fortalte. Vi sluttet etter hvert å stå utenfor Stortinget. Vi fikk ingen oppmerksomhet. Folk gikk rett forbi og media møtte aldri opp».

Det kan tyde på at mange menn føler de har få talerør og steder å gå til med sine tanker og følelser. Deltaker 6 opplevde at flere og flere menn kom bort, men på et tidspunkt dabbet det av. De ville ikke blande seg i MannsForums engasjement og arbeid. Per Arthur Andersen mener de tradisjonelle kjønnsrollene påvirker gutter og spør: «Hvor mye åpner man opp for at gutter kan snakke om de sårbare tingene sine? Løsningen blir i form av å tåle mer, framfor å åpne seg eller føle» (Saastad, 2022, s. 95). En konsekvens av menns manglende rom for å uttrykke sårbarhet, kan være at vi som samfunn heller ikke ser og oppfatter hvilke utfordringer mange menn har. I dette tilfellet er det menn og ikke gutter som har oppsøkt MannsForum, men det er grunn til å tro at teorien kan gjelde både gutter og menn. Saastad slår fast at når tilbudet til gutter finnes, benyttes det (Saastad, 2022, s. 95). På samme måte som kamerathjelpen MannsForum tilbyr – når tilbudet er der, blir det brukt.

Jeg spør deltaker 6 om hvorfor de ikke fikk oppmerksomhet. Han sier det er sammensatt, men at den viktigste årsaken er at menn ikke er solidariske nok. Han utdyper:

«De ser ikke hva de får igjen for å stå i ubehaget mot myndighetene. Kanskje en annen grunn for at menn ikke stiller opp er fordi de har kjærester eller koner som er feminister, som ikke ønsker at de skal engasjere seg i MannsForum. En del menn gidder ikke stå i det. Jeg synes de er feige. De er kanskje redde for at et engasjement i MannsForum vil gå utover dem. For eksempel i karrieren. Dette mener jeg de burde tålt. De er jo enige i sakene våre, men de gidder ikke. Jeg er skuffet over menn. Jeg kan forstå at kvinner kjemper for sine interesser, men forstår ikke at menn ikke gjør det samme. At de ikke kjemper for sine sønner. Hvilket samfunn vil de at deres sønner skal vokse opp i?».

Deltaker 6 forsøker å forstå menn og gutters manglende engasjement og solidaritet for hverandre. Han synes de er feige. Han forklarer at det kan omhandle en frykt for tap av karrieremuligheter eller omdømme for kjærester. Hvilke moralske vurderinger vi tar er avhengig av det moralske miljøet vi omgås. I denne sammenhengen opererer vi med et moralsk spørsmål. Vi kan stille det slik: Er det rett eller galt å handle solidarisk med menn i dagens samfunn? Og hvilke konsekvenser vil det ha for mitt omdømme?

Simon Blackburn definerer det moralske miljøet som «klimaet som omgir oss av ideer om hvordan vi skal leve» (Vetlesen, 2014, s. 36). Vetlesen beskriver klimaets funksjon som det som gir oss følelsen av hva som er uakseptabelt eller beundringsverdig. Det som gir oss en oppfatning av når ting går dårlig eller bra. Det som bestemmer våre forestillinger om hva vi er berettiget til, og hva som er påkrevd av oss, i våre relasjoner til andre. Det former våre følelsesmessige responser, hva vi kan være stolte over, eller føler skam for. Denne teorien er svært fruktbar i denne sammenhengen. Vi kan kort forklart si at det moralske klimaet kan hindre menn i å operere solidarisk med andre menn. Dersom det føles galt å hjelpe menn, er det det moralske klimaet som gir oss den følelsen.

I spørsmålet om omdømme kan det passe å vise til Hegel som fremholder at «vår oppfatning av oss selv formen av vår opplevelse av hvordan vi anses av andre» (Vetlesen, 2014, s. 37). Det forteller oss at vårt omdømme og selvfølelse er på spill når vi gjør moralske vurderinger. Dersom man får negativ respons om man engasjerer seg for gutter og menns perspektiv på likestilling, er omdømmet på spill, og det vil i stor grad styre våre moralske vurderinger. Dermed vil våre handlinger bli påvirket av det moralske klimaet. Vi må til enhver tid vurdere hva som er mulig å si i et gitt rom og vurdere konsekvensene av å si noe som kan bringe negative reaksjoner.

For Deltaker 7 er det viktig å få frem at MannsForum jobber for likestilling uavhengig kjønn.

Han forteller:

«Det er ikke slik at vi jobber mot kvinner. Vi jobber konstruktivt for menn, uten at det skal gå på bekostning av noen, eller å motarbeide kvinners likestillings utfordringer. Derfor er vi opptatt av å ha en god debatt, hvor vi ikke legger kjønnene mot hverandre, men ser på de hver for seg. Vi fokuserer på vårt arbeid, og håper de vil respektere det».

En debatt om likestilling ender fort med å bli polariserende nettopp fordi man setter kjønnene opp mot hverandre. Kvinnebevegelsen og feminismen har lange historiske og ideologiske røtter som setter kvinnen i sentrum for likestillingen. Dermed kan det oppleves som et «inngrep» når MannsForum involverer gutter og menn inn i likestillingsbegrepet. Som nevnt tidligere i oppgaven, frontet Solveig Horne en kjønnsnøytral likestillingslov. Hun argumenterte for at alle diskrimineringsgrunnlag er like mye verdt. Lovforslaget møtte så kraftig kritikk hvor Likestillings- og diskrimineringsombudet mente forslaget ville svekke kvinners vern mot diskriminering (Støbakk, 2017). Det er et godt eksempel på at å likestille gutter og menn, føles som et inngrep eller som en hindring for Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Politikere skal representere folket, og ideelt sett gi en stemme til alle. De har stor påvirkningskraft på samfunnets moralske klima. Manglende oppmerksomhet fra offentligheten kan også skyldes offentlighetens manglende interesse for menns likestillingsutfordringer. Carl-Erik Grimstad fra Venstre uttalte til NRK: «Det å diskutere mannen og mannens rettigheter er ganske tabufullt. Det er berøringsangst for dette feltet på Stortinget» (Omvik, 2019, 26:50). I politikken lønner det seg å bli likt. Moralsk tenkning er mer som en politiker som søker etter stemmer, enn en forsker som søker for sannhet (Haidt, 2012, s. 106). Dermed vil politikere i stor grad søke etter «flokkens» etablerte forståelse av rett og galt, i stedet for å søke en alternativ sannhet. Phil Tetlock beskriver at en sentral funksjon i menneskers tanker er å sørge for at man handler på måter som kan rettfærdiggjøres eller unnskyldes overfor andre (Haidt, 2012, s. 89). Han mener at mennesker resonnerer med både utforskende og bekreftende tanker, men at utforskende tanker krever gode tilrettelagte forhold. Dette er forhold som svært sjeldent forekommer. Etablerte moralske forståelser, som i dette tilfellet omfatter likestilling, vil derfor i svært begrenset

grad bli utfordret av politikere. Det vil i så fall medfølger en stor risiko å stå opp for noe som ikke blir anerkjent som viktig eller å være en reell utfordring.

Som oppsummering arbeider Mannsforum både på personlig nivå og samfunnsnivå. De forteller om arbeidet med utsatte menn, om mangelen på talerør, og en frykt for å bli oppfattet som kvinnemotstandere. De forteller om manglende politisk interesse og lite solidaritet blant gutter og menn imellom. De engasjerer seg emansipatorisk og stiller livspolitiske spørsmål. Det kan tyde på at arbeidet de gjør i det offentlige går under det Giddens beskriver som den bedre forståelsen av livspolitikk. Det omhandler å løse diskusjoner eller konflikter i situasjoner hvor motstridene interesser eller verdier støter sammen. Alle livspolitiske spørsmål berører spørsmålet om rettigheter og plikter, hvor staten har det administrere ansvaret for å omgjøre spørsmålene til lov (Giddens, 1991, s. 262). Hvilke livspolitiske konflikter som MannsForum deltar i, skal jeg utdype i neste del av analysen.

5.4 Hvilke likestillingsutfordringer for gutter og menn er viktig for deg?

Det er en rekke samfunnsområder hvor gutter og menn sliter og ligger bak jenter og kvinner. MannsForum har noen definerte områder de jobber systematisk for. Det kan tyde på at de viktigste områdene for informantene er oppvekstvilkår for gutter, skole og utdanning og samværs sabotasje. Her er tre uttalelser:

Deltaker 1 svarer:

«Vi må se på gutters oppvekstvilkår. Det er viktig for alle barn å ha god kontakt med sine fedre, og ta vare på de mannlige og maskuline verdiene. Det burde ikke være sånn at det skal lønne seg å være enslig forsørger, uten kontakt med sin far. Det er mange kvinner som bruker det som et våpen. De flytter kanskje langt unna og skaper konflikt».

Deltaker 1 sitt svar er en utfordring etterfulgt av en mulig årsak. Først og fremst ønsker han at gutters oppvekstvilkår må studeres. Han mener da at samværs sabotasje er et viktig sted å begynne, og ønsker at det ikke skal gi økonomisk gevinst å skille far vekk fra sine barn. Denne uttalelsen kan omformuleres til: Noen kvinner motiveres av økonomisk gevinst til å utføre samværs sabotasje som til slutt kan gå utover gutters oppvekstvilkår.

Deltaker 2 svarer:

«Like rettigheter innenfor utdanning var der jeg begynte. Like rettigheter for barn etter skilsmisse har blitt viktig. Det er enorme økonomiske vinninger om du klarer å bryte forholdet mellom barnet og faren. Det er et gigant problem. All forskning viser også at de barna som vokser opp uten en far, gjør det langt dårligere enn de som vokser opp med en far. Det er 46 000 barn som ufrivillig ikke får se faren sin».

Deltaker 2 ønsker like rettigheter innenfor utdanning. Vi har i dag en likestillingslov som særlig fremmer kvinner og minoriteters stilling. Det kan dermed medføre indirekte diskriminering av gutter, samtidig som positiv særbehandling av menn er mulig i svært begrenset omfang. Det er en konkret politisk føring å ikke likestille kjønnene i like muligheter til utdanning. Dette er et spørsmål om rettferdige vilkår av livspolitisk art som engasjerer Deltaker 2.

Are Saastad viser til Statistisk sentralbyrå og antar «om tallene stemmer, betyr det at inntil 46 000 barn i Norge ikke ser faren sin en vanlig måned. Deltaker 2 hevder også at mangel på en far har store konsekvenser. Det har blitt gjort en rekke studier på konsekvensene. Warren Farrell viser til flere av studiene i boken *The Boy Crisis*. Kort fortalt finner han at gutter gjør det langt dårligere på blant annet følgende området: Skolen, intelligens, arbeidslivet, selvmord, rus, mobbing, vold, voldtekt, tillit, fattigdom og empati (Farrell & Gray, 2019, s. 118). Deltaker 2's opplevelse kan si noe om hvordan han opplever at identitet konstrueres. Det er en sterk tro på at en persons identitetsbygging krever et forbilde av samme kjønn. Dag Furuholmen siterer antropologen Joseph Campbell: «Tap av innvielsesriten og tap av veiledning fra eldre menn har gjort det vanskeligere for gutter å vokse opp i den moderne verden» (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 19).

Deltaker 5 svarer:

«Jeg har ikke en barnefordelings sak bak meg. Dermed er likestilling generelt viktig for meg. Det er bare en side som kommer frem. Menns stemmer kommer ikke frem slik de burde. Det offentlige likestillingsmiljøet er kvinnedominert og feminisme inspirert. De tar ikke tak i menns utfordringer. Det er en urettferdighet her. Jeg har en del barnebarn, som jeg ønsker skal kunne leve et like godt liv som jeg har gjort. Jeg er litt redd for at verden har endret seg til det verre. Den måten menn blir behandlet på, bidrar ikke med at vi skal stå best mulig rystet til de problemene samfunnet vårt står overfor».

Deltaker 5 peker på at gutter og menns utfordringer ikke blir lyttet til. Han mener at de som er ansatt for å jobbe mot samfunnets ulikheter overser gutter og menn. Vi må spørre oss hvorfor de ikke blir lyttet til. Eller hvorfor kan deltaker 5 oppleve å ikke bli lyttet til.

Likestilling er livspolitikk og det bunner i like muligheter og rettferdighet. Det er et etisk begrep. Ifølge Haidt kommer intuisjoner først i moralske spørsmål, før vi legger en moralsk dom, og deretter resonnerer vi basert på vår eksisterende følelse. Resonnement er bare lidenskapens tjener, og når vi ikke finner noen gode argumenter, vil vi fortsatt ikke endre mening (Haidt, 2012, s. 47). Dermed styrer vår eksisterende følelse vår oppmerksomhet i moralske spørsmål. Hvis denne følelsen hypotetisk sier; «kvinner er den undertrykte gruppen, menn må vike», vil man komme med strategiske resonnement som forsvare denne følelsen, i stedet for å vurdere holdbarheten til følelsen eller en annen sannhet. Dette kan være en av årsakene til at Deltaker 5 opplever at gutter og menns likestillingsutfordringer ikke blir sett. Vi kan samtidig rette denne teorien tilbake til Deltaker 5. Det er dermed grunn til å tro at ikke han heller argumenterer rasjonelt, men styrer sine argumenter for å forsvare sin allerede eksisterende følelse.

5.4.1 Utenforskap

Are Saastad beskriver utenforskap som «en situasjon der enkeltmennesker eller grupper av mennesker står utenfor samfunnet, for eksempel der de ikke deltar i arbeidsliv eller tar utdanning, eller der de mangler språklig eller kulturell tilknytning til samfunnet ellers» (Saastad, 2022, s. 178-179).

Når vi snakker om likestilling for gutter og menn, menes det områder hvor gutter og menn kommer dårligere ut enn jenter og kvinner. Utenforskap, ensomhet og isolasjon er store samfunnsutfordringer som særlig rammer gutter og menn.

Deltaker 3 opplever at flere og flere menn ikke klarer å fylle dagens moderne mansrolle. Han utdyper at:

«De isolerer seg på rommene. Ingen har noe sympati for dem, eller ser deres side. Det er mange lag fra den litt ensomme mannen til disse incelsene. Det er ikke mange incels, men derifra og opp til den litt ensomme mannen er det mange. Det er baksiden av medaljen. I en feministisk verden, ender menn opp der. Egentlig mange vanlige menn. De er kanskje ikke kule nok, eller ikke har en god nok jobb».

Incels er en ganske ny gruppe unge gutter. De får mye omtale, og er en del av det Warren Ferrell beskriver som «The Boy Crisis». Det er et sett med utfordringer unge gutter deler i store deler av den vestlige verden. Ifølge Warren Farrell deler de ikke bare de samme utfordringen, men vi er også «blinde» for dem (Farrell & Gray, 2018, s. 4). Deltaker 3 opplever at de ikke får noen sympati. Ser vi på forskningen gjort på incels, er den ofte rettet

mot i hvilken grad de er en trussel i stedet for å bli forsøkt forstått. Gunnar Maier gjennomførte en diskursanalyse av forskning gjort på Incels. Hans funn tyder på at Deltaker 3 ikke tar helt feil. Han finner forutinntatte holdninger fra forskerne, som i liten grad er et fruktbart utgangspunkt for en dypere forståelse av gruppen som studeres. Maier finner at påstander om Incels ofte baseres på følelser eller minoriteters meninger. Dette kan tyde på at det ofte er manglende sympati for gruppen.

Mange unge gutter (ikke bare incels) opplever seg tilsidesatt av samfunnet. De har få steder (ofte ingen) som tilbyr dem hjelp. De opplever konkurransenederlag og bærer på et negativt selvbilde. Som Maier finner, er det svimlende få, både i media og i forskningsmiljøet som søker en forståelse for hvorfor de føler det slik. Deltaker 6 uttrykker seg bekymret for generasjonen unge gutter som føler seg utenfor. Han forteller:

«Feminister har skapt et bilde av menn som det dårlige kjønn, og kvinner som det gode kjønn. Det sier gutta selv. De føler seg satt til siden. De vokser opp med manglende stolthet for å være mann. Det å være maskulin blir sett ned på. De blir lært opp til å være hvite ryttere som skal beskytte kvinnen. På skolen får de hele den lange lidelseshistorien til kvinner. Begge kjønn er like, men det ene kjønn er likere enn det andre».

Deltaker 6 peker her på en ideologisk gruppe som en av årsakene til problemet av utenforskap. Det er vanskelig om ikke umulig å vite i hvilken grad feminismen har skapt et bilde av menn som det dårlige kjønn. Men uttalelsen til Deltaker 6 forteller noe om hans forhold til feminismen, som en syndeboek.

Deltaker 6 opplevelse av hvite ryttere kan knyttes opp mot en tradisjonell, pre-feministisk mannsyn. Dag Furuholmen beskriver det som «den myke mannen», og hevder det «var et mislykket forsøk på å tilpasse seg feministisk ideologi, komme kvinnene i møte og bli godtatt. Kvinnens aggresjon trigget mange menn til å ta på seg skyld og å bli selvutslettende. Dette førte til mange triste, kasterte, ydmykede menn som fikk lite igjen for sine botsøvelser» (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 32).

Årsakene til omverdens holdninger er selvfølgelig sammensatte, og skyldes mer enn bare mangel på sympati. Det er et tankekors at til og med i kjønnsforskningsmiljøet (som blant annet skal forsøke å forstå og analysere kjønns handlinger) er det manglende interesse for kjønnnet menn. Øystein Holter finner en «ureflektert mannlighet» i kjønnsforskningsfeltet. Han beskriver en mannlighet som tas forgitt og som oppleves nøytral i stedet for å sees som

særegen og som emne for forskning. Det strider samtidig med kjønnsforskningen mandat som ifølge Kilden kjønnsforskning blant annet skal «problematisere stereotype og normdannende forståelser av kjønn, det være seg i medisin, samfunnsfag eller i humaniora» (Kilden, 2015). Mannlighet som tas forgitt mener Holter er en effektiv kunnskapsbarriere (Holter, 1999, s. 3). Manglende sympati og interesse for gutter og menn som opplever utenforskap har en dypere forklaring. Det kan hende det er sterke ideologiske føringer i vår moderne kultur. En ideologi er ofte tiltrekkende, fordi det tilbyr en enkel forklaring på et sammensatt problem. Dersom vår likestillingskultur i all hovedsak er feministisk; hvilke konsekvenser har det for hvordan vi ser og tolker maskulinitet? Medfører det en barriere for ønsket om å forstå for eksempel incels? Innen kjønnsforskningen og “den klassisk-feministiske fortellingen” forstås menn som privilegerte (Lorentzen & Mühleisen, 2006, s. 279). Dette er et godt eksempel på hvordan en ideologi forenkler en forlokkende forståelse av et sammensatt fenomen som kjønnnet menn. En slik forutinntatt holdning og forståelse av kjønnnet menn gjør det vanskelig, om ikke umulig å søke en dypere forståelse av menn som ikke innehar de ofte uklare privilegiene.

5.4.2 Helse

Mange av informantene virker å være bekymret for menns helse, og samfunnets manglende evne til å skape gode tilbud for gutter og menn. Deltaker 1 forteller at han har lest litt om selvmord og selvmordsstatistikken til gutter og menn. Han utdyper:

«Det dem ofte forteller er at de føler seg maktesløse. Hva betyr det? De føler kanskje en maktesløshet i møtet med systemet. Jeg ser jo de som gir opp. Det er jo mange menn som er løsningsorienterte, og på en måte skal gjøre alt selv. Da kan det hende at de også har tanker om seg selv som gjør at man ikke når frem. Når de da eventuelt ikke ser noen løsning eller fremtid så vet de kanskje ikke hva de skal gjøre. Det er jo veldig mange menn som tar livet sitt på en veldig voldsom måte. Hopper foran tog osv. Kvinner tar ofte piller og legger inn en mulighet for å bli reddet, mens menn ikke gjør det. Det er ikke mulig å hjelpe dem».

Deltaker 1 forteller her at mennene som gir opp skal gjøre ting selv. Det betyr at de ikke oppsøker hjelp, eller kanskje føler at de ikke har noen sted å gå. Dette er tydelig relatert til mannlig identitet, både selvidentitet og identitet konstruert av andre. Ifølge Warren Farrell er gutters svakhet, deres fasade av styrke. Han finner at: «Når din sønn har det vondt, er det større sannsynlighet for at han «tough it out» enn at din datter gjør det, og det er mindre sannsynlig at din sønn går til legen enn din datter» (Farrell & Gray, 2019, s. 245). Det mener

han er fordi vi har lært gutter at å bygge styrke, er sett på som maskulint, hindre det er feminint.

Dag Furuholmen beskriver at kulturens holdninger og fortellinger om menn og maskulinitet er også svært avgjørende for gutter og menns selvbylde og utvikling (Furuholmen & Usatynski, s29). Saastad sier at menn er trent opp til å skulle være tøffe, til å stå i det og til ikke å klage» (Saastad, 2022, s. 92). Det kan også tyde på at når menn uttrykker sårbarhet, blir ikke det alltid tatt på alvor. Når profilerte mennesker som Sigrid Bonde Tusvik uttaler: «Jeg synes ukens podkast kan dediseres til sutrende menn» Det mener hun er fordi mannen ligger nede og utdyper: «Han er 45 år i hodet, men 14 år i ræva. Mannen får ikke til å få barn. Mannen får ikke til å få familie» (Omvik, 2019, 11:48). Makteløsheten Deltaker 1 beskriver kan kanskje komme som en følelse av at de ikke blir sett på som noen som trenger hjelp, men noen som sutrer.

Deltaker 2 opplever at menns helse kan latterliggjøres. Han forteller:

«Norske kvinner er dobbelt så syke som svenske kvinner, og 70% sykere enn norske menn. Det er mye slik vi må se på, men så lenge vi ikke snakker om norske menn, så får vi heller ikke noe svar på det. Her kan problemet også være at menn bare ikke sier at de er syke. Så sitter kvinner og ler av menn med «manflue» med en halv grad feber. Selv om statistikken viser noe helt annet. Sannsynligvis er menn på jobb med en halv grad med feber. De latterliggjøres på mage områder, og det lages til fakta».

Deltaker 2 mener vi ikke snakker om menns helse, eller årsakene til forskjellene han ser. Han mener også at menns helse latterliggjøres og lages om til fakta. Dette kan kobles til identitet som ofte tilskrives mannlig identitet. Det er en forståelse av at menn skal være sterke, og ikke syte. Dermed kan det bli sett på som «latterlig» når menn faller utenfor den tilgitte identiteten.

5.4.3 Samværs sabotasje

I dette kapitlet skal jeg analysere 3 av informantenes opplevelse av samlivsbrudd med barn involvert. Dette er fortellinger om samværs sabotasje, hvor mennene opplever manglende rettigheter, anerkjennelse og forståelse. Fordommene de har møtt har vært tilnærmet like. Å kjempe mot samværs sabotasje og for fedres rettigheter er en av de viktigste områdene for MannsForum. Mange av medlemmene til MannsForum har ikke engasjert seg i likestilling for gutter og menn, før de på kroppen har erfart manglende

rettssikkerhet etter samlivsbrudd med barn. De forteller om et sjokk. En tro på at man i rettsalen har samme rettigheter, men at man ikke blir hørt og anerkjent.

Deltaker 2 forteller:

«Jeg fikk en dom mot meg hvor de bare skrev det som mor ville, og mor ville bare ha 1 barn og ikke 2. Dermed fikk jeg ikke lov å se min yngste datter på 12 år. Hun skulle bo hos mor uten at jeg fikk noe samvær. Den andre dattera skulle bo hos meg og ha samvær med sin mor 1 gang i måneden. Hva er logikken i det? Å bare splitte søsknene? Den yngste datteren ble ikke bare fratatt samvær med meg og sin søster, men også tanter, søskenbarn og besteforeldre. Det synes dommeren var greit fordi mor ønsket det. Da snakker vi ikke om likestilling, vi snakker om barnemishandling. Ingen brydde seg om mine interesser og rettigheter. Det var pjatt om hva som var barnas beste. Hvordan kan du forklare at dette utfallet var barnas beste?»

Deltaker 2 opplever at hans interesser og rettigheter ikke blir hørt. Hvorfor han ikke føler seg hørt kan handle om noen forutinntatte holdninger og ideer til farsrollen. Saastad beskriver at: «Å stå alene som far gir deg få kort på hånden. Fordommen om at det er moren som er den mest kompetente omsorgsgiveren står sterkt, ikke minst i familien som omgir par med barn» (Saastad, 2022, s. 61). Det kan forklares med at vi ofte har en essensialistisk forståelse av kjønn. Deltaker 2 opplever lignende fordommer som Anita Skårstad Storhaug finner i sin doktorgradsavhandling. Det vil si en forståelse av at relasjonen mellom mor og barn er mer selvfølgelig og naturligjort enn relasjonen med far (Storhaug, 2015, s. 83). Hun forteller at fedrene opplever å bli plassert i uverdige posisjoner: «De opplever ikke å bli vurdert som fullverdige omsorgspersoner, som verdige deltakere i barnevernets arbeid med familien, og i noen tilfeller heller ikke i barnas liv» (Storhaug, 2015, s. 81).

Deltaker 7 opplevde til og med at mor og mekler begynte å inngå et vennskap. Det er et godt eksempel på at noen fedre opplever at sakkyndige aktivt jobber for mor, og ikke dem. Han forteller:

«På et av møtene satt mor og masserte det ene beinet til mekleren. Det var helt absurd. Jeg var i ferd med å miste kontakt med barnet mitt, mens jeg ser at mekler og mor begynner å bli venninner».

Hvorfor holdninger og forutinntatte ideer om fars omsorgsevne eller manglende omsorgsevne står sterkt i Norske offentlige instanser er vanskelig å svare på. Det har vært stor interesse fra offentligheten å likestille hjemmet. Fedrekvoten har vært til stor hjelp. Saastad forteller at bare to prosent av fedrene tok ut foreldrepermisjon før fedrekvoten ble

innført i 1993. Etter ett år med fedrekvote benyttet 33 prosent av fedre permisjonen. Etter to år var det dobbelt så mange som tok de fire ukene. Dette var en endring Saastad opplevde som en revolusjon (Saastad, 2022, s. 32). Selv om fedre tar større og større del av omsorgsarbeidet, kan det virke som holdningene blant den offentlige rettslige praksis å stå stille. Det kan tyde på at den ideologiske ideen om et likestilt hjem ikke fungerer i virkeligheten. Det er et ønske, et ideelt samfunn, men holdninger og fordommer endres ikke i takt med de ideologiske ideelle ideene. Det er en avstand mellom kulturens ideelle handlingsrom, og den virkelighet vi faktisk står i. Øystein Stene forteller at feminismen og kvinnekampen har blant annet hatt fokus på å styrke mor som primær omsorgsperson. Det vil blant annet si rettigheter i lovverket. Likestillingspolitikken har dermed pussig nok lenge bidratt til å holde far en armlengdes avstand fra familien, og tviholdt på ham i forsørgerrollen (Stene, 2019, s. 42). Grunnen til at Stene opplever det som pussig er nok at en viktig sak for kvinnebevegelsen har samtidig vært å frigjøre kvinnen fra nettopp den primære omsorgsrollen. Det vil si et ønske om å både være fri fra de tradisjonelle kjønnsnormene, men samtidig opprettholde et system som ikke inkluderer fedre mer i omsorgsarbeidet. Det kan kanskje tyde på at feminismen ikke er en ensidig gruppe, men har flere retninger og verdenssyn.

Deltaker 2 forteller videre om hvordan han opplever systemet i helhet:

«Det er tusenvis som jobber aktivt for å opprettholde konflikten i barnefordelingssaker. Det er ufattelig mange. De er i barnevernet, familiekontor, psykologer, rettsbetjenter, dommere og advokater. Det må være flere enn 10 000 mennesker som er overbetalt og tjener penger på å holde konflikten i gang. Hva om hovedregelen plutselig ble en 50/50 fordeling, så lenge det ikke var bevis for vold?»

Deltaker 2 opplever at de forskjellige instanser aktivt jobber for å opprettholde konflikt. I Norge har vi ikke en 50/50 fordeling som utgangspunkt etter skilsmisse for barn. Er det konflikt om fordeling, er det retten som skal avgjøre hvor barnet skal ha fast bosted. I loven står det: «Dersom det ligg føre særlege grunnar, kan retten likevel avgjere at barnet skal bu fast hos begge» (Barnelova §36). Det kan føre til at partene vil «konkurrere» om å vinne foreldreretten. Det medfører blant annet både praktiske og økonomiske vinninger. Informantene har vanskelig å forstå hvordan slik innretting ikke bygger opp til mer konflikt, enn et 50/50 fordeling som utgangspunkt. Denne konflikten har påvirket mine informanter sterkt. Når lovverket er utydelig og retten skal ta en vurdering vil ulike forståelser av farskap,

og ulike posisjoneringer av fedre ha betydning for hvordan lovverket blir tolket og praktisert (Storhaug, 2015, s. 86).

Deltaker 3 har et veldig likt forhold til systemet som Deltaker 2 opplevde. Han virker opprørt, beveger seg rundt i rommet, og det virker at følelsene er strekker seg til hele hans kroppslige ytterpunkter. Han forteller meg:

«Det er veldig mange menn som får sjokk når de opplever at de ikke blir hørt i forbindelse med foreldreomsorg. De tar det forgitt at de skal ha like mye samvær med barna. Sånn er det ikke. Systemet er ikke sånn. Du opplever at moren kommer unna med mange ting du ikke kan gjøre. Jeg har opplevd helt absurde situasjoner. Du kan ikke hisse deg opp, for da er du aggressiv, og da har du mannlige verdier som vi ikke liker. Selv om du blir blodig urettferdig behandlet, så er rådet fra alle advokater «hold munn». For hvis du er kritisk eller hever stemmen, da bikker det over og du blir sett på som uegnet som omsorgsperson. Jeg var også en av dem. Jeg trodde det var likestilling i Norge, men det var det virkelig ikke når det kom til barnefordeling. Det er mor som har alle rettighetene. Det er feministene som har alle grepene på prosessen. Det var kvinner i hjelpeapparatet, det var kvinnelige psykologer. Hvor enn du snudde deg, var det kvinner. Offisielt sett er alt veldig fint, alt går veldig bra, men så kommer disse krasjene, og du innser at det ikke er sånn du trodde i Norge. I Norge må du leve innenfor disse normene som mann».

Etikkens kjerne er ifølge Vetlesen urettferdighet, signalisert ved vår trang til å gripe inn når vi opplever noe som galt (Vetlesen, 2014, s. 9). Deltaker 3 beskriver mange menns sjokk i forbindelse med foreldreomsorg. Det kan komme av en opplevelse av at forventning og virkelighet ikke stemmer. For å knytte det opp mot Vetlesens forståelse av etikkens kjerne, kan det tenkes at Deltaker 3 opplever det sjokket som et kall, og dermed får en trang til å gripe inn.

Deltaker 3 opplever å få knust forventningene sine til det rettslige systemet. Hans kommentar «Jeg var også en av dem» viser at han ikke føler seg alene om å få forventningene til rettsikkerhet knust. Likestilling har vært en viktig verdig i det norske samfunnet i en rekke år. Det har historisk og fortsatt den dag i dag omhandlet å likestille kvinnen med mannen. Samværs sabotasje og manglende rettigheter for menn i barnefordelingssaker virker å sjeldent bli diskutert som et likestillingstema. Dermed vil mange menn og fedre gå naivt inn i en rettsak, uten å vite hvilke kulturelle fordommer som er gjeldende eller hvor uklart lovverket kan være.

For både Deltaker 2 og 3 virker det som fordommene de møter strekker seg på tvers av ulike faggrupper. Det kan være advokater, dommere eller barnevernsarbeidere. Vi vet at når lovverket er uklart er det opp til det enkelte individet å tolke hvordan man innretter seg best mulig. Ifølge Storhaug står dette personlige utgangspunktet i et dynamisk forhold til dominerende forståelser og føringer på arbeidsplassen og ellers i samfunnet (Storhaug, 2015, s. 86). Det kan midlertidig tyde på at mine informanter opplever at arbeidsplassens dominerende forståelser og føringer veier tyngre enn subjektive forståelser. Trine Annfelt teori være svært fruktbar i denne sammenheng. Hun sier: «Når en forestilling blir dominerende eller enerådende innenfor en gruppe, fremstår den som naturlig og sann og har dermed stor sannsynlighet for å bli den tolkningsrammen aktørene legger til grunn for sine vurderinger» (Storhaug, 2015, s. 87, Annfelt, 2008). Jeg vil også legge til at en arbeidsplass som behandler etiske dilemmaer i stor grad må forholde seg til arbeidsplassens moralske klima. Å utfordre de moralske reglene på arbeidsplassen vil kunne påvirke ditt omdømme og i verste fall resultere i mindre muligheter. Vetlesen bekrefter at moralske spørsmål ikke vurderes subjektiv og kritisk. «Forestillingen om rett og galt er ikke individets eiendom, men kulturelt formet og sterkt historisk foranderlig; og de er psykologiske og (ikke minst) ideologisk manipulerbare» (Vetlesen, 2014, s. 10).

Rådene Deltaker 3 får er å holde munn. Det kan tyde på at å kjempe for sine rettigheter kunne straffe seg for ham, da det igjen kunne bli brukt imot ham. Dette kan også tyde på at det moralske klimaet i rettsaken ikke åpner opp for at informantene skal kunne stå opp for seg selv, eller vise følelser. Ifølge Jonathan Haidt er rasjonalitet til for å søke begrunnelse, ikke sannhet (Haidt, 2012, s. 86). Dermed vil uønsket reaksjon fra mine informanter virke å bygge opp under deres allerede eksisterende følelser. Hvis for eksempel følelsen til en sakkyndig sier «han er nok uegnet som omsorgsperson», vil deres moralske rasjonalitet bygge opp under den følelsen. Dermed vil vårt moralske resonnement føre oss til ønsket konklusjon, og ikke en ny konklusjon. Vi er til og med ifølge Haidt villige til å lyge og jukse for å forsvare våre allerede eksisterende meninger (Haidt, 2012, s. 106). Deltaker 2 beskriver Haidt sin teori i praksis med følgende opplevelse:

«Som mann er du automatisk diskvalifisert. Den sakkyndige hadde allerede bestemt seg. Alt jeg sa ble i brukt mot meg, og ble brukt som en bekreftelse på at den sakkyndige hadde rett. De fleste jeg kjenner sier at de møter sakkyndige som er forutinntatt, og som har gjort opp seg en mening i utgangspunktet».

Jeg spør: Kan du beskrive de forutinntatte meningene du følte?

«At jeg var bare helt uvesentlig. Jeg var bare en plage som skulle bort. Spørsmålet var bare hvor mye jeg skal betale. Enhver uttalelse jeg kom med var tegn på aggresjon. At barn og mødre klarer seg bedre uten menn».

Storhaug finner samme opplevelse i sin doktorgrad om barnevernet. Der sier hun at:

«Fedrene opplever i stor grad at de subjektposisjonene de er plassert i av barnevernet, er uverdige posisjoner; de opplever ikke å bli vurdert som fullverdige omsorgspersoner, som verdige deltakere i barnevernets arbeid med familien, og i noen tilfeller heller ikke i barnas liv» (Storhaug, 2015, s. 81). Dette kan relateres til Giddens definisjon av identitet. Kort fortalt «evnen til å holde en bestemt fortelling i gang» (Giddens, 1991, s. 54). Ytre hendelser får betydning når de «går inn i» selvets utvikling som muligheter eller barrierer. I dette tilfellet kommer barnevernets forståelse av fedrene inn som en ytre hendelse som avbryter individets fortelling.

Dermed er identitet for Giddens, en refleksiv prosess, hvor ytre hendelser bare er av betydning når de «går inn i» selvets utvikling som muligheter eller barrierer.

Alle mine tre informanter som har vært involvert i en barnefordelingssak sier at beskyldninger om vold nærmest er å forvente.

Deltaker 2 forteller:

«Det er så vanlig å bli beskyldt for vold at det er ingen som hører på deg lengre. Du vet det kommer. Dette er oppskriften advokaten og de sakkyndige har lært seg. Hvis ikke mor sier at det er ikke er vold, så sier samfunnet «er du sikker på det?». Så tenker moren seg om, jo kanskje jeg er litt redd. Og da er det sånn. Den industrien bør drepes».

Deltaker 3 opplevde nettopp å bli beskyldt for vold. Han forklarer episoden slik:

«Det verste er de som blir beskyldt for vold i tillegg. Det skjedde med meg. Plutselig fra klar himmel fikk jeg beskjed om at jeg har fått besøksforbud. Jeg ble ringt opp av politiet som sa dette. Jeg sa «hva?». De hadde fått besøk av min kone og hun sa hun var redd. De hørte på henne uten å snakke med meg. De trodde blindt på henne. Så jeg fikk besøksforbud uten at de hadde hørt hele historien. Hun kunne gå ned til politistasjonen, lyge, få viljen sin, uten noen rettslig oppfølging. Det var helt jævlig».

Deltaker 7 opplevde det samme, og forteller:

«Jeg trodde jo da at når jeg kom til retten så skulle det gå greit, men det gjorde det ikke. Jeg ble beskyldt for fysisk og psykisk vold mot ungen, manglende omsorgsevner og manglende sosiale evner».

Hvorfor informantene opplever at det er så lett å bli beskyldt for vold kan ha en sammenheng med hvordan samfunnet ser på menn og vold. Ifølge Furuholmen er det «en myte om at alle menn er voldelige, som var en videreutvikling av et generalisert fiendebilde på denne tiden (70 tallet), der menn fremsto som undertrykkere og kvinner som ofre» (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 32). Et slikt generaliserende bilde på mannen kan også få støtte fra kulturens moralske klima. Det som Blackburn definerer som «klimaet som omgir oss av ideer om hvordan vi skal leve» (Vetlesen, 2014, s. 36, 2003:1). Dette klimaet er ikke individuelt betinget, men kulturelt og historisk formet, og ideologisk manipulerbart. Dermed vil de overordnede moralske «kodene» herske i vurderingen om beskyldningen for vold er berettiget og fortjent.

Deltaker 7 forteller at han ble utsatt for psykisk vold av moren, men at voldsforholdet ble snudd på hodet. Moren begynte ifølge Deltaker 7 å se på seg selv som offeret, og ble trodd på av krisesenteret. Han forteller:

«Hun var også på et krisesenter og ble trodd. Jeg begynte å jobbe i garasjen fordi jeg ikke klarte alt kjeftingen og frykten for at hun skulle bli rasende. Dette fortalte hun på krisesenteret. De tolket det som at hun da ble utsatt for psykisk vold siden det måtte være belastende for henne at jeg holdt meg unna henne. Hun trenger ikke lyve en gang. Det blir bare tolket i en bestemt retning. Hvorfor unngår han henne? Det blir ikke stilt noen kritiske spørsmål. Mannen er overgriper og kvinner er offeret. Det er utgangspunktet».

I funnene til Probas samfunnsanalyse *Den mannlige smerte* tyder det på at vi ikke er vant med å tenke på menn som ofre. Deltaker 7 sin opplevelse av at voldsforholdet kan snu, kan ifølge rapporten ha to årsaksammenhengende forhold: «For det første en århundrelang idehistorisk forestilling om menn som aktive, handlende, maktfulle og i kontroll, og for det andre en førti år lang feministisk tradisjon om at det bare er kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner» (Lien, 2017, s. 77). Det handler om kulturens bilde av mannen, og hvilke stereotypiske egenskaper mannen er tilgitt. Dersom disse forholdene er gjeldene forståelser på krisesenteret vil det ikke være vanskelig for moren å bli trodd. Da vil moren bekrefte allerede eksisterende oppfattelser. Det gjør det svært vanskelig for Deltaker 7 å bli trodd på som et offer, og nærmest umulig å motbevise. Som Jonathan Haidt hevder fungerer moralsk

tenkning mer som en politiker som søker etter stemmer, enn en forsker som søker for sannhet (Haidt, 2012, s. 106).

Informantene forteller meg om hvor belastende slike beskyldninger har vært for dem. De føler verden stiller seg spørsmålet «det må jo være noe?», i stedet for å tenke «det kan jo være at hun lyger». Mennesker bygger på det de allerede vet noe om, og det kan tyde på at vi vet at menn kan være voldelige, mer enn at vi vet at menn kan være offer for løgn og manipulasjon. De opplever en frykt for hva moren har sagt til barna. Samtidig opplever de at både politiet og media er med på å bygge opp og «bekrefte» forestillingen om voldelige menn. De forteller at politiet legger inn besøksforbud etter kun å høre den ene siden av saken, og media plukker det så opp og lager en sak. Helt uten at noen er interessert i å høre fedrenes side av saken.

Jeg kan merke på Deltaker 2 at det ligger noen tunge følelser i ham. Jeg spør dermed: Etter din omfordelingssak, hvilke følelser sitter du igjen med? Han svarer alvorlig:

«Jeg har en vanvittig sorg. I mitt tilfelle har jeg hatt hovedansvaret for barna helt siden de var bitte små, og plutselig over natten får jeg beskjed om at jeg er fullstendig uegnet som omsorgsperson. Først og fremst blir hele verden snudd på hodet i forhold til min virkelighet og den sakkyndiges virkelighet, som sitter der med en utdanning fra 70-tallet som er fullstendig avleggs, uten logikk, vett og forstand».

Ifølge Hegel er «vår oppfatning av oss selv formet av vår opplevelse av hvordan vi anses av andre» (Vetlesen, 2014, s. 37). Dette kan relateres til Giddens og hans beskrivelse av at individuell frihet bare kommer i begrenset omfang, fordi frihet innebærer at man handler ansvarlig i relasjon til andre, og at man anerkjenner at det gjelder en kollektiv forpliktelse. (Giddens, 1991, s. 247).

En slik «brå-opp-ned» opplevelse Deltaker 2 opplever, kommer ikke av at han selv finner noe nytt i seg selv, men av at andre har makt over hans egenverdi. Vetlesen forklarer «at vi ikke kan klare oss uten fortellingen om vår egen verdi i andres øyne» (Vetlesen, 2014, s. 37).

Deltaker 2's moralske status defineres hos omverden, formet og forstått i vår kulturs moralske klima. For Deltaker 2 innebærer det i denne situasjonen at retten og de sakkyndige har makt til å bekrefte eller avkrefte hans moralske status. Det kan ifølge Vetlesen «få katastrofale følger for din selvoppfattelse og dine evner til å opptre som handlingsdyktig,

myndig og anerkjennelsesverdig subjekt i en verden der andre utgjør enten et verdigivende eller et verdiavkreftende publikum» (Vetlesen, 2014, s. 37).

Alle tre informantene forteller også at de ikke kunne protestere eller vise følelser. Deltaker 3 forteller:

«Det jeg satt igjen med var, for et tiltet system i kvinners retning. Advokaten min sa du må ikke finne på å bli sint, du må være et lam der inne, du må ikke si noe om penger, det vil bli brukt mot deg. Fordommer mot menn blir brukt mot menn i et rettssystem. Du har en annen status som mor. Viser du maskulin adferd, som aggresjon, går det rett på kontoen som uegnet pappa. Da tror de at du er voldelig og ikke har kontroll på deg selv. Mens hun kan sitte der, være manipulerende og kynisk og komme unna med det».

Handlingsrommet som Deltaker 3 beskriver er svært snevert. Det kan virke som han opplever en slags tvangstrøye formet av de negative fordommene mot menn. I stedet for å søke forståelse for Deltaker 3`s følelser og handlinger, søkes det etter å få bekreftet fordommene knyttet til negativ maskuline uttrykk. Øystein Holter beskriver en norsk kultur som har en ureflektert mannlighet. Han forteller at: «fordommene om at maskulinitet eller mannlighet er lik makt, og at menn ikke har interesse utover dette vil leve så lenge man ikke kan se på menn som «kjønnssubjekt». Derfor må menns «egne stemmer», erfaringer og adferd studeres (Holter, 1999, s. 3, Groven 1999). Deltaker 3`s beskrivelse tyder på at han i stedet for å bli sett på som et subjekt med egne interesser, blir sett som et maskulint objekt.

Pettersen mener at dagens barnebidragssystem kan ha som formål å straffe fedre (og noen mødre) som ikke stiller opp for barna sine (Pettersen, 2017, s. 9). Deltaker 3 opplevde at pengene var konfliktfremmende, og forteller:

«Det er en konfliktmodell. Jeg ba om 50/50. Jeg ville se barna mine halvparten av tiden. Men det var ikke greit for henne, hun skulle ha mer. Det var ikke fordi hun trivdes med å ha barna hele tiden, men det var pengene».

Størrelsen på barnebidragene avhenger av samværsforeldrenes inntekt og hvor mye tid omsorgsforelderen har barnet hos seg. Dersom en av foreldrene lykkes i å sabotere samvær, vil det bety et større månedlig økonomisk innskudd. Det kan dermed tyde på at Deltaker 3 opplever at dagens barnelov bidrar til økt konfliktnivå.

Informantene forteller om nedverdiggende opplevelser med meklere og psykologer. De opplever at alt de gjør kan bli brukt imot dem, og å måtte overbevise om at de er en god far.

Systemet oppleves som rigget mot dem, uvillig til å forstå og samarbeide. Samtidig opplever de mangel på interesse for feltet. De forteller helle at informasjonen og arbeidet for likestilt foreldreskap motarbeides. Deltaker 7 forteller:

«Hvis det er fokus på det, så er det noen feminister som forsøker å motarbeide fakta. Margunn Bjørnholt er et eksempel. Hun har forsket på samværssabotasje hvor hun har manipulert omgivelsene og kommet frem til at det er en myte. Der hun sier at samværssabotasje bare er menn som manipulerer omgivelsene. Forskingen hennes er basert på intervju med 17 kvinner. Dette kan nesten ikke regnes som forskning, men hun kommer langt med det. Fordi hun bygger videre på fordommene om menn som det dårlige kjønn».

Tidligere i oppgaven nevnte jeg 2 episoder hvor MannsForum hadde blitt beskyldt for å spre myter om samværssabotasje. Det var nestleder for Viken SV, Stine Høivik som da kritiserte dem og visste til Margunn Bjørnholts studie (Bjørnholt, 2021). Studiet til Margunn Bjørnholt var gjort på voldutsatte mødre, og funnene kan ikke brukes til å avkrefte at fedre utsettes for samværssabotasje. Spørsmålet må da være; Hvorfor er det ønskelig å motarbeide informasjon om fedre og samværssabotasje?

Dersom Bjørnholt og Høivik er feminister og ideologisk motivert kan det være fruktbart å se på konsekvensene av å slutte seg til et politisk lag. Jonathan Haidt forklarer at man blir fanget i dets moralske matrise, og vil se etter konformasjonen av sitt narrativ. Det kan også være vanskelig, om ikke umulig, å overbevise dem om at de tar feil hvis du argumenterer mot dem er utenfor deres eget moralske matrise eller klima (Haidt, 2012, s. 365). Haidt forteller så at vi er villige til å lyge og jukse for å forsvare våre allerede eksisterende meninger (Haidt, 2012, s. 106). Det tyder på at både Høivik og Bjørnholt kan være ideologisk motivert, og dermed er villige til å jukse for å forsvare sitt moralske lag.

5.4.4 Gutter i skolen

Et av samfunnsområdene hvor gutter kommer dårligere ut enn jenter er på skolen. Spesielt når det kommer til lese- og skriveferdigheter. Det har og blir gjort forskning på området, men det kan virke som tiltakene ofte blir værende i skuffen. Informantene ytrer blant annet at de er bekymret for at skolen har blitt for feminisert, og at det mangler gode mannlige rollemodeller. Hva de mener med feminisert kan relateres til at de opplever en mangel på maskuline verdier, samt at de opplever at rommene til guttene forsvinner. Deltaker 6 mener at: «Gutter blir hele tiden stoppet i utviklingen av en guttekultur som gjør at de ender opp

som tusselatter». Han opplever altså manglende maskuline rom og rollemodeller hvor gutter kan utvikle og skape sin mannlige identitet.

Deltaker 6 ytrer også frykt for at gutters behov blir tilsidesatt og det feministiske narrativ blir den gjeldende fortellingen. Han forteller:

«De kommer til barnehagen og må sitte stille og ikke bråke. På barneskolen kommer det feministiske lærerinner som også ber dem sitte stille. På ungdomsskolen er det ikke bare feministiske lærere, men også jente elevene begynner å la seg inspirere av feminismen. Gutta blir da satt på benken».

Deltaker 6 har helt rett når det kommer til at det mangler et kjønns mangfold i norske skoler. Tendensen er samtidig negativ. Kvinneandelen i barnehager er ifølge SSB på 90%, 75% i grunnskolen og 60% på videregående (SSB, 2022). Hvilke konsekvenser dette har er i midlertidig litt uklart, og jeg skal ikke gi det mer plass i analysen. Jeg vil heller problematisere hvor sunt det er å ha kun ett gjeldene likestillingsnarrativ. Det ekskluderer dem som ikke kjenner seg igjen i fortellingen, og kan føre til en uklarhet om hvem man er i forhold til omgivelsene. Det kan gå på bekostning av gutters selvbilde. Vetlesen siterer Hegel: «Vår oppfatning av oss selv formet av vår opplevelse av hvordan vi anses av andre» (Vetlesen, 2014, s. 37). Vår evne til å kunne handle er avhengig av at andre anerkjenner oss. Vetlesen utdyper at vi ikke kan klare oss uten fortellingen om vår egen verdi i andres øyne (Vetlesen, 2014, s. 37). Dersom det er en likestillingsideologi som bare ser halvdelen menneskeheten, og det finnes ingen alternativ, vil det gå på bekostning av gutters egenverdi?

Flere av informantene ytrer bekymring for gutters selvbilde. De forteller at gutter blir devaluert i skolen. De opplever at utfordringene deres ikke blir møtt med tiltak, men heller med enkle forklaringer som dårligere motivasjon og manglende evne til å pugge. Dermed oppleves det som at gutters utfordringer er deres egne feil, og ikke samfunnets strukturer. Jordan Peterson sier til NRK at «en av konsekvensene er at gutter og unge menn ikke oppmuntres til å yte sitt beste. Vi kommer til å måtte betale dyrt for det. Vi gjør det allerede. Og det kommer til å bli mye verre før det blir bedre» (Omvik, 2019, 39:12).

Jeg spør Deltaker 5 om hva en slik retorikk kan gjøre med gutters selvbilde. Han svarer med spørsmålene: «Hvorfor skal de gidde å bry seg? Hvorfor skal de jobbe når ingen trenger dem?»

Når jeg snakker om gutter i skolen med Deltaker 6, opplever jeg ham som lei. Han virker oppgitt, og maktesløs. Han forstår ikke hvorfor de ikke står opp for hverandre. Han mener de er feige. Vi forsøker så å forstå hvorfor, og han sier:

«Gutta er kanskje redde for omdømmet sitt. Det er en for stor sosial risiko. Hvert fall omdømmet sitt for jenter. Relasjon gutt/jente er i dag veldig komplisert. Mange gutter er redde og vet ikke hvordan man skal nå en jente. Hvis de uttaler seg om noe som kan bli tolket som kvinnefiendtlig, så er kanskje sjansene deres på dating markedet enda mindre. Gutta tar ikke initiativ lengre. Damene kan når som helst definere uønsket seksuell oppmerksomhet».

Vi skal ifølge Blackburn stille oss spørsmålet: «Tenk på hvilket moralsk miljø som gjør dette mulig?» (Vetlesen, 2014, s. 38). Altså, hva er det som gjør det mulig å oppleve en risiko for tap av omdømme når man står opp for sitt kjønn som gutt? I denne sammenheng vil jeg trekke inn Probas samfunnsanalyse *Den mannlige smerte*. Her brukes det (i en annen kontekst) to årsakssammenhenger: «For det første en århundrelang idehistorisk forestilling om menn som aktive, handlende, maktfulle og i kontroll, og for det andre en førti år lang feministisk tradisjon om at det bare er kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner» (Lien, 2017, s. 77). Er vi i denne teorien blinde for gutter som ikke er aktive, handlende, maktfull og i kontroll? Kan det tenkes at ikke alle gutter er opptatt makt? Og er vi i stand til å se at også gutter kan være ofre for samfunns strukturer og kulturelle barrierer?

Tidligere i oppgaven drøftet jeg ringvirkningen av å ikke ha en kjønnsnøytral likestillingslov. Positiv særbehandling av menn kan bare brukes i begrenset omfang. Det fører til en barriere for tiltak som kan hjelpe gutter og menn i skolen. Flere av informantene ytrer bekymring for at skolen har blitt mindre praktisk og mer teoretisk. De er redde for at gutter ikke har et godt nok rom for utvikling. De sliter også med å forstå hvorfor jenter får kjønnsponng ved mange flere studier enn gutter. Deltaker 3 forteller:

«Vi har ukritisk fortsatt å fremme kvinners stilling til et punkt hvor det er åpenbart blitt et overslag. Det er bare å se på studier. Det oppleves som greit at det er 80/20 eller 70/30 fordeling på mange viktige områder. Samtidig blir kvinner kvotert inn, mens ikke menn. Hvor ender dette? Se på jusstudier. Det er en skremmende utvikling».

Denne opplevelsen er ikke langt fra virkeligheten. Argumentene kan vises tilbake til tall og fakta. Det er vanskelig å forstå kjønnsponng og likestillingspolitikken i skolen som likestilling for begge kjønn. Det virker også å stride med Tomasellos definisjon av rettferdighet – en

slags samdrift av konkurranse der individer søker balanseløsninger på de mange motstridende kravene fra flere deltakeres ulike motiver (Tomasello, 2016, s. 2). I hvilken grad det er balanseløsninger, er vanskelig å forstå for Deltaker 3. Kanskje dette kan tyde at det henger igjen noen gamle likestillingsstrukturer på enkelte samfunnsområder, som kommer av «en århundrelang idehistorisk forestilling om menn som aktive, handlende, maktfulle og i kontroll» (Lien, 2017, s. 77).

Generelt kan jeg sammenfatte at informantene opplever manglende politiske strategier for gutter og menn på mange samfunnsområder, samtidig opplever de å bli motarbeidet i forbindelse med samværs sabotasje. Fordommer og kjønns-essensialistiske forståelse for farsrollen står i klar kontrast til hvordan de opplever seg selv. De er veldig opptatt av å vise til tall og statistikk, og begrunner det med at «det må vi gjøre for å bli tatt seriøst». De uttrykker bekymring for fremtidens gutter og menn, og opplever kjønns poeng som en diskriminerende politisk føring.

5.5 Hva skjer når du ytrer deg om likestilling for gutter og menn?

Følelsen av å måtte forsøke å forsvare hvorfor gutter og menn trenger likestilling er kanskje roten til oppgaven. Det er en følelse sikkert alle har kjent på i forskjellige sammenhenger. Det kan føles vanskelig å komme gjennom, bli lyttet til og forstått. Hvorfor er det så vanskelig å forstå andres perspektiver og hva skjer når det oppstår en moralsk konflikt?

Alle informantene opplever ytringsklimaet som trangt, men at det har blitt litt bedre. Noen forteller meg at de ikke er redde for å få negative reaksjoner, mens noen forteller frykt for tap av omdømme og karrieremuligheter. Når de ytrer seg virker det som de typiske reaksjonene er de samme. Hvilke reaksjoner de får kan si noe om hva som skjer i en moralsk konflikt. For å strukturere analysen, deler jeg opp i to kategorier: Reaksjoner fra det private liv og fra det offentlige.

5.5.1 Reaksjoner fra det private liv

Jeg spør Deltaker 2 om hvilke typiske reaksjoner han får, og han svarer meg:

«Du vet ikke hva du snakker om, og det du snakker om nå er ikke et problem. Kvinner har lidd urett i århundrer. Dere kan ikke komme her nå fordi dere ikke leder alle ting. Vi har lidd så lenge, nå er det deres tid».

Reaksjonen Deltaker 2 opplever som typiske er å videreføre en arvesynd. Dette argumentet fører oss inn i multikulturalismen eller identitetspolitikken. Det omhandler gruppeidentitet,

og kan ifølge Vetlesen «bidra til å legitimere individets binding til sin gruppe, som om gruppen uttrykker individets essens og markerer grensene for hans eller hennes selvforståelse og plass i verden (Vetlesen, 2014, s. 150). Et slikt forenklet syn underkaster individer under deres gruppes tradisjoner og normer.

Han opplever også å bli beskyldt for å ikke vite hva han snakker om, og utdyper:

«Som mann er man i utgangspunktet diskvalifisert for å si noe som helst om kjønn. I Norge så defineres nesten alt ut ifra et kjønn, bortsett fra mann. Mann er ikke et definert kjønn i Norge. Mann omtales ikke som et kjønn. Menn får ikke lov å være med i debatten om kjønn. Vi snakker om alle utfordringene folk har på grunn av sitt kjønn, men ikke menn sine. Jeg synes ikke den debatten er riktig. Debatten bør ikke dreie seg om kjønn i det hele tatt, men om person».

Deltaker 2 trekker her frem spørsmålet om hva som menes med mann. Når vi snakker om menn, hvem snakker vi egentlig om? Øystein Holter mener at norsk samfunn og kultur har en «ureflektert mannlighet», en mannlighet som tas forgitt og oppleves som nøytral i stedet for å sees som særegen (Holter, 1999, s. 3). Hvis vi ikke kan se på kjønnnet menn med kjønne øyne, kan det tyde på at menn utelates fra diskusjonen om kjønn. Flere av informantene mener også at ikke alt må ses med kjønne øyne, men med individuelle øyne.

Deltaker 1 forteller meg at han er redd for å snakke om gutter og menns utfordringer i sosiale rom. Han har til tider forsøkt å ta opp den skjeve fordelingen av kjønnspoeng ved universiteter, og beskriver følgende reaksjon: «Når jeg tok dette opp, ble det jo rimelig dårlig stemning. Hun ene reiste seg og gikk. Det er jo litt rart, at de tenner all plugger og forsvare sitt kjønn så hardt».

Deltaker 1 opplever at kjønnsdebatten er svært betent og kan vekke mye følelser hos noen. I dette tilfellet var vedkommende heller ikke interessert i å føre en debatt, men forlot rommet. Da blir det naturlig å stille spørsmålet, hvorfor? Eller mer konkret, hvorfor er det så vanskelig å forsøke å forstå et annet perspektiv? Først og fremst er det et livspolitisk spørsmål, som omhandler kjønnsidentitet og særegne rettigheter for kjønn. I et hvert rom ligger det et moralsk klima som blant annet forteller oss hva som tilkommer hvem og hvem som fortjener hva (Vetlesen, 2014, s. 38). I dette tilfellet kan det tyde på at Deltaker 1 ikke opplever verden i samme moralske klima som vedkommende som forlot rommet. Vi er også ifølge Jonathan Haidt gode lagspillere, og «kjemper mot hverandre som om verdens skjebne

er avhengig av at vår side eller vårt lag vinner. Det gjør oss blinde for at hvert lag er sammensatt av flinke folk som har noe viktig å si» (Haidt, 2012, s. 365).

Mange av informantene opplever å bli kaldt sutrete om de åpner seg opp om gutter og menn. En stereotypisk essensialistisk kjønnsforståelse av menn, er vel nettopp å ikke sutre, men å bite det vonde i seg. Deltaker 2 forteller:

«Med en gang du åpner opp munnen din er du en tøffel eller sutrete eller noe. Jeg tør ikke snakke om det før jeg kjenner noen godt. Jeg må passe godt på. Hvis det er mange damer der, så blir stemningen ødelagt».

Hvor vanlig holdningen om «sutrende menn» er, er vanskelig å si, men at det eksisterer bærer det liten tvil om. For eksempel har Sigrud Bonde Tusvik en aktiv stemme i likestillingsdebatten og regnes som en av de mest innflytelsesrike påvirkerne i Norge i dag. «Jeg synes ukens podkast kan dediseres til sutrende menn» uttaler hun (Omvik, 2019, 11:48). «Sutrete menn» er en kontrast til den identitet mannen ofte tildeles – som sterk. Denne identiteten har lange historiske røtter. Under 1800-tallet ble idealet om den sterke mann propagert for å lokke til seg menn til militærtjeneste. Dette idealet var en mann som ikke viste følelser (Konglund, 2022).

Deltaker 3 forteller meg at han synes det er risikabelt å kritisere, og at det ikke er et marked for å høre motforestillinger. Han mener at mange lukker ørene for gutter og menn, det til tross for ytringsfrihet og et åpent samfunn. Når han viser til selvmordstallene, opplever han at de ikke erkjenner det som et problem. Jeg spør han hva han er redd for, og får svaret:

«Nei. Jeg er redd for at det skal gå ut over jobb og karrieremuligheter. Da er vi tilbake til den kulturelle rammen. Da har jeg brutt den og er utenfor. Da er jeg redd jeg ikke kommer videre. For da har jeg feil holdninger rett og slett. Det er skremmende. Når vi snakker om ytringsfrihet og demokrati, så gjelder ikke dette i den sausen. Det er flere enn meg i Mannsforum som ønsker å stå som anonym. Det er som regel pensjonerte som tør å stå frem med bilde og navn».

Glaukon innså at det viktigste prinsippet for å designe et etisk samfunn er å sørge for at alles rykte er på spill hele tiden, slik at dårlig oppførsel alltid vil få dårlige konsekvenser (Haidt, 2012, s86). Hva som menes med dårlig oppførsel er ifølge Vetlesen kulturelt formet og sterkt historisk foranderlig; og de er psykologiske og (ikke minst) ideologisk manipulerbare (Vetlesen, 2014, s. 10). Feminismen har vært den ledende likestillingsideologien, og lagt de moralske føringene for feminister. Det kan dermed tyde på at det kan regnes som dårlig

oppførsel å snakke om gutter og menns likestillingsutfordringer i et samfunn eller i et rom hvor feminismen har den dominerende definisjonsmakten på det moralske klimaet.

5.5.2 Reaksjoner fra offentligheten

Informantene forteller at de ofte ikke finner rom for å snakke om gutter og menn i offentligheten, men at det har gradvis blitt bedre. De forteller meg at mange av mediene ikke er interesserte, at politikere ikke møter opp, og at reaksjonene de får når de først kommer til ordet, er svært negative. Deltaker 6 forteller:

«Jeg får veldig liten respons. De fleste artikler jeg har sendt inn har ikke kommet på trykk. Derfor har jeg endret måten jeg jobber på. Nå arbeider jeg mer faktabasert gjennom likestillingsbarometeret. Flere av gutta vil ikke skrive i et fritt, åpent og demokratisk samfunn. Det er noe grunnleggende feil når vi er redd for å uttale oss om hva vi mener».

Den manglende responsen Deltaker 6 beskriver, kommer fra media. Manglende interesse fra dem sier noe om vårt moralske klima; Altså hva vi anser som akseptabelt eller uakseptabelt, beundringsverdig eller forkastelig (Vetlesen, 2014, s. 37). Deltaker 6 opplever også at det er noe grunnleggende feil om ikke «gutta» vil skrive i et fritt, åpent og demokratisk samfunn. Som deltakere i et samfunn er vi tillagt moralske forpliktelser. Vi forplikter oss med vårt rykte som innsats. Dermed er vår autonomi som individ alltid begrenset av frykten for tap av omdømme. «Gutta» som deltaker beskriver kan kanskje føle på at risikoen for tap av omdømme er større enn følelsen av individuell autonomi. Et godt spørsmål i denne sammenheng er Blackburn sitt: «Tenk på hvilket moralsk miljø som gjør dette mulig?» (Vetlesen, 2014, s. 38). Det som Deltaker 6 opplever som «grunnleggende feil», kan dermed være et resultat av et moralsk miljø som har andre moralske koder enn sine.

Dersom det moralske klimaet i norsk samfunn og kultur ikke vil inkludere gutter og menn i likestillingsdebatten, vil reaksjonene komme deretter. Dermed blir spørsmålet; Hvordan? Eller mer presist; På hvilken måte unnlater den offentlige debatten å inkludere gutter og menn i likestillingsdebatten? Informantene forteller meg tre vanlige reaksjoner. Den ene reaksjonen er at menn ikke har utfordringer knyttet til sitt kjønn, at man som mann i kraft av sitt kjønn ikke kan bli diskriminert. Den andre reaksjonen er å be dem holde munn fordi de fremstår som sutrete. Den tredje reaksjonen er at gutter og menns utfordringer ikke er samfunnet sitt ansvar å gjøre noe med, men deres egen feil, som de selv må fikse. Deltaker 3 forteller:

«Det er mange som ikke kjøper at det ikke går så dårlig mot menn. De er ofte radikale feministere som fortsatt mener det er strukturer som kjemper mot kvinner. De tror kvinner er undertrykket. Jeg prøver å nevne selvmordstallene til menn, men de kjøper ikke det som et problem, så det er ganske alvorlig».

Deltaker 3 opplever at utfordringene til menn, som selvmord, ikke blir anerkjent som et problem. Argumentene eller teknikken som blir brukt er at samfunnets strukturer fortsatt kjemper mot kvinner. I stedet for å forsøke å forstå Deltaker 3's perspektiv blir det plassert «strategiske resonnement» for å forsvare en eksisterende følelse av urett mot kvinner. Det kan kanskje forklares med at vi kjemper i moralske lag, og dermed ikke ønsker å forstå andres perspektiver. Vi bruker ifølge Haidt vårt strategiske resonnement til å støtte vår gruppe, samt demonstrere forpliktelse til den (Haidt, 2012, s. 100). Ved bruk av denne teorien må vi også problematisere at mine informanter også tilhører et moralsk lag, og resonnerer deretter. Mennesker følger historier og narrativ for å forstå verden. Ifølge Haidt er «fortellingene som menneskesinnet prosesserer, nødvendigvis ikke sanne historier. De er forenklete og selektive rekonstruksjoner av fortiden, og ofte knyttet til en idealisert fremtidsvisjon» (Haidt, 2012, s. 328).

Den andre reaksjonen er som nevnt at man fremstår som sutrete når man snakker om gutter og menn. Deltaker 2 har jobbet mange år som sykepleier og opplevde hender nede i buksa og frykt for å være alene med noen av de kvinnelige kollegaene. Han sluttet etter hvert i jobben og forteller:

«De fleste menn som slutter som sykepleier gjør det enten fordi de blir fryst ut eller seksuelt trakassert. Det får vi ikke lov å snakke om. Med en gang du åpner opp munnen din er du en tøffel eller sutrete eller noe».

En stereotypisk forståelse av menn, er at de skal være sterke og ikke vise svakhet. Et slik idealistisk forhold til kjønnnet mann er det mange som har og ønsker å strebe etter. Derfor kan det oppleves som «demaskulerende» å bli kaldt sutrete - menn skal ikke sutre. Deltaker 7 mener også at menn som snakker om gutter og menn ofte blir omtalt som sutrete. Han forteller:

«Men når gutter og menn først går ut, som for eksempel Øystein Stene, da får de beskjed om å slutte å sutre. Det er den vanligste reaksjonen som kommer når menn forsøker å fokusere på menns problemer. Det er en hersketeknikk. I stedet for å se på hva de har å si, så fokuseres det på at de sutrer».

I søket etter reaksjoner på boka *Mitt liv som mann* av Øystein Stene fant jeg en NRK-ytring fra Lene Wikander. Hun mente at det kan være nyttig med enda et lite grunnkurs i feminisme for sutrekopper som Stene (Wikander, 2019). Stene forteller til Vårt land at «holdt kjeft» er en vanlig reaksjon når utfordringer til mannen løftes frem. Han beskriver at «det ties i hjel, det blir møtt med beskyldninger om anti-feminisme, eller at man gjør seg selv til offer». Stene mener at kvinner og menn ikke har det samme rommet for å snakke om sin utsatthet, sårbarhet og undertrykkelse. Han underes hvorfor en bok som løfter frem gutter og menns utfordringer møter så mye motstand (Stene, 2020). Motstanden kan nok delvis forklares ved at det oppleves som en trussel å snakke om gutter og menn. På samme måte som Likestillings- og diskrimineringsombudet mente en kjønnsnøytral likestillingslov vil svekke kvinners vern mot diskriminering (Støbbakk, 2017).

Den tredje reaksjonen, eller beskjeden MannsForum opplever at de ofte får, er at problemene til gutter og menn må de fikse selv. Det er ikke samfunnets oppgave å hjelpe gutter og menn. De forteller at det gjelder gutter på skolen - «de må ta seg sammen».

Deltaker 7 forteller:

«Hvis du går til media og ser på hva som blir sagt om menn som topper selvmordsstatistikkene, så er det at menn må bli flinkere til å snakke om følelser. Menn må fikse det selv. Det er menns eget ansvar. Det blir ikke snakket om hva vi som samfunn kan gjøre for menn».

Hvor generell denne reaksjonen er, og hvor stor den manglende forståelse for gutter og menns sårbarhet er, er vanskelig å si. Men det må fortsatt problematiseres. En mulig forklaring kan være et «empatigap». Warren Farrell beskriver at gjennom historien har vi vært nødt til å være blinde for gutters død, fordi det er slik samfunnet har overlevd. «Når vår overlevelse er avhengig av våre sønners villighet til å dø, er sensitivitet til døden og lidelsen av våre gutter og menn i konkurranse med vårt overlevelses instinkt» (Farrell & Gray, 2019, s. 36). Farrell mener at denne «blindheten» fortsatt eksisterer. Opplever vi som samfunn ikke at våre sønners selvmord er et problem som vi som samfunn kan fikse? Det er nok et hypotetisk spørsmål ikke jeg kan svare for. Farrell forklarer også at våre sønner er trent opp til å ikke føle, og legge lokk på sine følelser; «desto mer en gutt undertrykker sine følelser og legger rustning rundt sitt hjerte, desto vanskeligere er det å åpne vårt hjerte til ham». Det kan delvis forklare hvorfor gutter får beskjeden om å «ta seg sammen» på skolen, eller hvorfor gutter «må bli bedre på å snakke om følelser». De er ifølge Farrell trent opp til å ikke

uttrykke sine følelser. En slik evolusjonær «kjønnsrolle», kan nok ikke endres med en beskjed om å «ta seg sammen».

Som oppsummering kan vi si at informantene føler at de blir omtalt som sutrete når de uttaler seg. Dermed opplever de å ikke bli tatt på alvor, og at utfordringene de problematiserer ikke blir sett. Reaksjonenes årsak kan være av sammensatt art; En opplevelse av at gutter og menns likestilling ikke er fortjent. Deres rettigheter kan virke hemmende for kvinners rettigheter. Farrells evolusjonære teori om empatigapet for gutter.

De to første årsakene kan vi koble til Vetlesens beskrivelse av det moralske klimaet som blant annet sier noe om hva vi er berettiget til, og hva vi føler er som fortjent. Det kan tyde på at informantene står i moralsk strid med noen av samfunnets moralske matriser.

5.6 Håp for fremtiden og mannsutvalget

Avslutningsvis snakket jeg med informantene om utvikling og håp for fremtiden, samt forventinger til det nyetablerte mannsutvalget. De fleste av informantene var optimistiske og opplever at de blir tatt mer seriøst og at det er mer legitimt å løfte gutter og menns utfordringer, men de har liten tro på at mannsutvalget vil føre noe godt med seg. De bemerker også at det krever store holdningsendringer, for at vi som samfunn skal kunne endre kursen for gutter og menn.

Flere av informantene håper at mødre ser hva som skjer med sønnene deres i skolen.

Deltaker 3 forteller:

«Det eneste håpet jeg har, er at de får guttebarn, og dermed selv ser oi, her er det noe som ikke stemmer. De får ikke den hjelpen de trenger, de henger etter. Jeg har en kollega som har to sønner. Hun begynner å se det. De ser at guttene ikke får det samme som jentene».

Det bærer liten tvil om at informantene mangler tillitt til hva vi kan få ut av et mannsutvalg.

De ytrer misnøye med mandatet, og mangler tillit til likestillingsministerens sammensetning.

De opplever henne som forutinntatt. Deltaker 3 forteller:

«Hun vil jo at menn skal bli en del av det feministiske prosjektet. Da har hun ideologisk og politisk misbrukt sin posisjon til å ville at alle skal være som henne. Et ønske om å feminisere menn og få dem til å akseptere feminismens verdenssyn, som er nedverdiggende for menn».

Jeg spør så: Har du tillit til mannsutvalget?

Deltaker 1 svarer: «Nei, jeg har ikke det. Lederen for Mannsforum er med der, og jeg tenker han har en veldig vanskelig oppgave».

Deltaker 2 svarer: «Per definisjon ja, men om jeg har tillit til at de får til et resultat som blir brukt til noe, nei. Dette er satt opp på en slik måte at det blir lagt i en skuff og blir borte».

Deltaker 3 svarer: «Egentlig ikke».

Deltaker 5 svarer: «Jeg er usikker. Jeg ønsker å være optimist. Jeg er usikker på sammensetningen av utvalget og mandatet. Etter Stoltenberg-utvalget i 2019 har det nesten ikke skjedd noe. Jeg er redd det blir det samme med mannsutvalget».

Jeg spør informantene om hvordan de tror vi kan få en bedre likestillingsdebatt. Det virker som alle ønsker en ny kultur. De forteller at de ønsker en debatt som ikke setter kjønnene opp mot hverandre, men som kan se på dem hver for seg. De ønsker ikke å motarbeide kvinner, og de håper å kunne motta gjensidig respekt. Deltaker 6 forteller:

«Jeg ønsker at mannsutvalget skal se på gutter og menns utfordringer i lys av 50 år med feministisk likestillingspolitikk. Vi trenger en ny likestillingskultur som ikke er ensidig feministisk, men baserer seg på humanisme. Likestillingspolitikken kan ikke basere seg på ett kjønn. Vi trenger en kjønnsnøytral likestillingsideologi som kan inkludere alle. Da blir det ikke så polarisert. Men jeg frykter at de ikke kommer til å tørre å se på det. At de vil være tannløse fordi de ikke vil provosere de feministiske medlemmene av utvalget».

Dette ønsket virker å være gjeldende for de fleste av informantene. De uttrykker stor misnøye til at det ikke finnes et alternativ til feminisme, og opplever det som urettferdig at en ideologi alene har definisjonsmakten for begrepet likestilling. En ideologi representerer forskjellige syn og perspektiver i en befolkning, som for eksempel sosialisme og kapitalisme gjør i økonomiske spørsmål. Haidt definerer det som "A set of beliefs about the proper order of society and how it can be achieved" (Haidt, 2012, s. 322). Det kan derfor være en ubalanse i idemangfoldet i spørsmål om likestilling.

5.7 Feminismen en sydebukk?

Hvordan informantene forstår og forholder seg til feminismen, kan si en god del om deres forhold til likestillingsdebatten. Det kan tyde på at informantene finner en sydebukk i feminismen. Flere av dem sier også at de selv har vært feminister, men at pendelen på et tidspunkt har bikket for langt over. Hva de mener med feminisme er noe uklart. De bruker ideologien i generelle sammenhenger, ofte i forbindelse med kvinnenettverk, og forstår

feminismens utvikling og flertydighet. Deltaker 2 føler den nye generasjon feminisme forfalsker historien, og kjemper en kamp som er avsluttet. Han forteller:

«De som nå er i 60-årene, hadde en kamp å kjempe og de gjorde en kamp. Jeg heiet på dem fra dag en. De fikk det til. De som nå er i 30 årene, har vokst opp med å få alt de peker på. Jeg sitter nå med en følelse av at de forfalsker historien til å passe med deres syn. Den historien jeg og de som er eldre enn meg er vokst opp med blir nå vrent til å passe den politiske og forutinntatte meningen de har. De gjør seg opp en mening, og begrunner den med en historie som aldri har vært der».

Ønsket om å tilpasse historien til politiske og forutinntatte meninger passer godt overens med Jonathan Haidts moralteori. Han forteller at: «Når folk slutter seg til et politisk lag, blir de fanget i dets moralske matrise. De ser konformasjonen av sitt narrativ overalt, og det er vanskelig, om ikke umulig, å overbevise dem om at de tar feil hvis du argumenterer mot dem utenfor deres eget moralske matrise eller klima» (Haidt, 2012, s. 365). Han forteller også at «fortellingene som menneskesinnet prosesserer, er nødvendigvis ikke sanne historier. De er forenklete og selektive rekonstruksjoner av fortiden, og ofte knyttet til en idealisert fremtidsvisjon (Haidt, 2012, s. 328). Det kan dermed tenkes at det å tilhøre en ideologi som feminismen, fører deg inn i en moralsk matrise som kun ser konformasjonen av sitt narrativ. Det er mulig at det samme kan sies om Deltaker 2. Hva som er den rette fremstillingen av historien er nærmest umulig å si noe om, men at hans forståelse ikke stemmer overens med dem han omtaler, kan vi si oss trygge på.

Flere av deltakerne forteller meg at de heiet på og på et tidspunkt definerte seg som feminist, men på et tidspunkt opplevde de at feminismen ikke lengre handlet om likestilling, men om makt. Det kan fortelle oss to ting. At feminismens fortelling endret seg, og at det er mulig å bytte moralsk lag. Det kan forklares med at fortellingen om likestilling ikke passer med slik de opplever seg selv og omverden.

Informantene ønsker en holdningsendring i samfunnet. De legger mye av skylden på feminismen. De opplever ikke feminismen som et likestillingsprosjekt, og mener de kommer unna med synsing og historieforfalskning. Deltaker 7 forteller:

«Ideologien dominerer holdningene og forneker fakta. Ideologien sitter for sterkt. For oss merker vi dette mest fra venstresiden og feminismen. Vi ønsker ikke å motarbeide den feminismen som jobber for likestilling, men mye av den feminismen vi opplever i dag er ikke likestilling, men en kvinnekamp og makt for kvinner. Når noen sier at feminismen handler om likestilling, da hadde de vel også fokusert på

områder hvor menn kommer dårlig ut? Det har de ikke. Feminisme er da ikke likestilling. Skal de få til en endring hvor flere støtter opp om feminismen, må de endre holdningene sine».

Jonathan Haidt definerer ideologi enkelt: "A set of beliefs about the proper order of society and how it can be achieved" (Haidt, 2012, s. 322). Denne definisjonen innebærer en fortelling eller narrativ som vi mennesker følger. Denne fortellingen er ifølge Haidt ofte ikke sann. Som jeg har nevnt tidligere, blir vi blinde for andre fortellinger. Deltaker 7 peker også på at han opplever at feminismen i handler om kvinnekamp og makt for kvinner. Flere av informantene forteller også at feminismen ikke lenger handler om likestilling, men makt. Det kan tyde på at mine informanter og deler av feminismen forstår likestillingsbegrepet forskjellig. Et eksempel er Lene Wikanders forståelse: «Likestilling betyr tap av privilegier for dem som alltid har hatt dem og fremtiden har bare plass på skraphaugen til de som prøver å klamre seg til dem, og at menn ikke lengre har definisjonsmakten når det gjelder hva kvinner skal føle, mene, tenke og ytre når det gjelder seksuell trakassering, tunger ned i halsen og overgrep fra menn med makt» (Wikander, 2019). I samme artikkel hevder Wikander at likestilling absolutt handler om makt.

En viktig del av likestillingsarbeidet har vært lik fordeling av makt og politisk deltakelse. Men for mine informanter i MannsForum, snakker de ikke om å få flere menn i maktposisjoner, men å hjelpe sårbare menn som faller utenfor. De oppfatter begrepet som like muligheter og likeverd.

6. Avsluttende refleksjon

Mitt filosofiske utgangspunkt var knyttet til hvorfor mennesker splittes i moralske spørsmål. Jeg har gjennom en kvalitativ studie om MannsForums opplevelse av likestillingsdebatten søkt svar på mitt filosofiske utgangspunkt.

Formålet med undersøkelsen var å finne roten til konflikt i en debatt om likestilling. Det kan øke vår bevissthet for ulike grupperes stridende interesser, samt finne kunnskap om hvordan individet håndterer moralske samfunnsutfordringer. Jeg ønsket også å se om vi kan forstå begrepet likestilling ulikt, og hvilken betydning det kan ha.

6.1 Hvem er MannsForum?

MannsForum er en organisasjon som arbeider emansipatorisk, og stiller livspolitiske spørsmål. De arbeider på personlig nivå og samfunnsnivå. MannsForum har arbeidet

strategisk, over tid, og har gradvis hatt større innflytelse. De er veldig bevisst på å holde seg til tall og fakta. De ønsker å motkjempe urettferdighet, samt bevisstgjøre gutter og menns særegne utfordringer. De uttrykker også et ønske om å utvide mannens selvidentitet. Det blir et spørsmål om «hvem ønsker jeg å være?» (Giddens, 1991, s. 251). Eller i overført betydning «hvem ønsker menn å være?». Informantenes deltakelse kommer hovedsaklig fra en opplevelse av å ikke ha tilstrekkelig rettsikkerhet som mann i en barnefordelings sak. Til felles for alle står rettferdighet som en viktig verdi. Dermed har de søkt en organisasjon som driver det Giddens beskriver som emansipatorisk. Det handler om å befri både individer og grupper fra livsmuligheter i en uønsket retning. (Giddens, 1991, s. 277). MannsForum ønsker å befri menn fra tradisjonens lenker, i form av likestilt foreldreskap, samt tilsvarende livsmuligheter i helse, skole og utdanning.

6.1 Menns utfordringer blir ikke tatt alvorlig

Informantene opplever at gutter og menns utfordringer ikke blir tatt alvorlig og møtt med politiske tiltak. De forteller at gutter strever mer på skolen, at menns helse blir latterliggjort, selvmord blir ikke sett på som et problem, og at ytringsrommet for å snakke om menns sårbarhet og utsatthet er trangt. Responsene de forteller om er ofte negative og unnlattende.

En av informantene sier det kort og enkelt: «Gutter blir sett på som et problem, ikke på noen som har et problem som trenger hjelp». Dette finner vi blant annet gjennom hvordan media omtaler gutter, samt hvordan forskningsmiljøet ikke søker forståelse, men heller i hvilken grad gutter er en trussel mot samfunnet. Ifølge Warren Farrell er vi «blinde» for gutters utfordringer (Farrell & Gray, 2018, s. 4). Han forklarer det med en historisk overlevelsesstrategi: «Når vår overlevelse er avhengig av våre sønners villighet til å dø, er sensitiviteten til døden og lidelsen av våre gutter og menn i konkurranse med vårt overlevelsesinstinkt (Farrell & Gray, 2019, s. 36).

Det moralske klimaet som omgir oss, former våre følelsesmessige responser (Vetlesen, 2014, s. 36). Informantene opplever dermed at det moralske klimaet i det norske samfunn ikke inkluderer gutter og menns sårbarhet. Den identiteten som gutter og menn er tilskrevet, tilsier at de skal være sterke og dermed ikke trenger hjelp.

Likestillingsbegrepet virker for informantene å være tilskrevet kvinner. Gutter og menn har ikke en naturlig plass under begrepet, og det tyder på at samfunnet fortsatt strever med å

inkludere dem i begrepet. Dermed er det mange som opplever at det kan gå på bekostninger av kvinner å inkludere gutter og menn. Det medfører negative responser, som informantene opplever i form av hersketeknikker.

6.2 Frykt for omdømmet

Noen av informantene er veldig forsiktige når de uttaler seg om gutter og menn. De er redde for å skape dårlig stemning, eller miste tap av omdømme og karrieremuligheter. Når de uttaler seg blir de ofte stemplet som anti-feminister eller ekstreme. Hvorfor noen opplever det som anti-feministisk eller ekstremt å uttale seg om gutter og menns utfordringer sier noen om det moralske klimaet vi lever i. Den norske kulturen åpner ikke tilstrekkelig opp for å snakke om gutter og menns likestillingsutfordringer. Mennesker lever i en moralsk matrise og søker konformasjon av sitt narrativ. Vi kjemper mot hverandre som om verdens skjebne er avhengig av at vår side eller vårt lag vinner. Det gjør oss ifølge Haidt blinde for at hvert lag er sammensatt av flinke folk som har noe viktig å si (Haidt, 2012, s. 365). For mine informanter betyr det at det er en konflikt i fortellingen om likestilling i Norge. De er deltakere av to forskjellige moralske lag. Dermed opplever noen av dem det som risikofyllt å konfrontere det andre laget med en annen fortelling.

Informantene opplever at den andre siden lever i en annen virkelighet. Ifølge Haidt tror vi den andre siden er blinde for sannhet, fornuft, vitenskap og sunn fornuft, men faktisk blir alle blinde når de snakker om sine «hellige gjenstander» (Haidt, 2012, s364).

I en konfrontasjon eller diskusjon med en deltaker av et annet moralsk lag, er det nærmest umulig å bli hørt. Det er ifølge Haidt fordi intuisjon (følelsen av rett og galt) kommer først, deretter resonnerer vi basert på vår eksisterende følelse (Haidt, 2012, s. 47). Dermed opplever mine informanter at, uansett argument, nærmest er umulig å overbevise noen som allerede har en forutinntatt følelse av hva som er rett eller galt.

Deltaker 6 derimot er ikke redd for å uttale seg, og stiller seg heller kritisk til hvorfor ikke gutter og menn er mer solidariske med hverandre. Han resonnerer frem til at de kanskje er redde for omdømmet sitt.

Dersom man får negativ respons om man engasjerer seg for gutter og menns perspektiv på likestilling, er omdømmet på spill, og det vil i stor grad styre våre moralske vurderinger.

Dermed vil våre handlinger bli påvirket av det moralske klimaet.

6.3 Ulik forståelse av farskap

Noen av informantene har opplevd å stå i tunge rettssaker i forbindelse med barnefordeling. De forteller at de ikke blir sett på som fullverdige omsorgsforeldre av rettsvesenet, barnevernet og meklere. De opplever hele systemet som urettferdig og demoniserende. Fra mor til barnet opplever de å få falske beskyldninger om psykisk og fysisk vold. De forteller om hvor utbredt samværs sabotasje mot fedre er, og hvordan rettssystemet og barneloven opprettholder konflikten mellom mor og far. Samtidig opplever de å bli motkjempet

Mine informanter opplever en virkelighet hvor de tar aktivt del av omsorgen i hjemmet, men i møte med offentlige instanser lever det en mistro til deres omsorgsevne. Ifølge Anita Skårstad Storhaug er relasjonen til mellom mor og barn mer selvfølgelig og naturliggjort enn relasjon med far (Storhaug, 2015, s. 83). Det kan tyde på at den ideologiske ideen om et likestilt hjem ikke fungerer i virkeligheten. Det er et ønske, et ideelt samfunn, men holdninger og fordommer endres ikke i takt med de ideologiske ideelle ideene. Det er en avstand mellom kulturens ideelle handlingsrom, og den virkelighet informantene faktisk står i. Arbeidsplassens dominerende forståelser og føringer veier tyngre enn subjektive forståelser. Trine Annfelts sier: «Når en forestilling blir dominerende eller enerådende innenfor en gruppe, fremstår den som naturlig og sann og har dermed stor sannsynlighet for å bli den tolkningsrammen aktørene legger til grunn for sine vurderinger» (Storhaug, 2015, s. 87, Annfelt, 2008). Dette kan føre til en form for «enighet» om forståelsen av farsrollen blant offentlige instanser. Dermed opplever informantene de samme fordommene i alle ledd i prosessen.

Informantene har en rekke ganger fått falske beskyldninger for vold. Det kan ha en sammenheng med hvordan samfunnet ser på menn og vold. Ifølge Furuholmen er det «en myte om at alle menn er voldelige, som var en videreutvikling av et generalisert fiendebilde på denne tiden (70 tallet), der menn fremsto som undertrykkere og kvinner som ofre» (Furuholmen & Usatynski, 2015, s. 32).

De forteller at de offentlige instansene ikke er interessert i å høre hva de har å si. Aggresjon og fortvilelse blir brukt imot dem. De blir tilegnet egenskaper de ikke kjenner seg igjen i. Identitet blir altså tildelt. Det tyder på at informantene ikke er frigjort sine tradisjonelle roller. Vetlesen forklarer «at vi ikke kan klare oss uten fortellingen om vår egen verdi i andres øyne» (Vetlesen, 2014, s. 37). Informantenes moralske status blir dermed definert

hos omverden, formet og forstått i vår kulturs moralske klima. Det innebærer for informantene at retten og de sakkyndige har makt til å bekrefte eller avkrefte deres moralske status. Det kan ifølge Vetlesen «få katastrofale følger for din selvoppfattelse og dine evner til å opptre som handlingsdyktig, myndig og anerkjennelsesverdige subjekt i en verden der andre utgjør enten et verdigivende eller et verdiavkreftende publikum» (Vetlesen, 2014, s. 37).

6.4 Et begrenset ytringsrom

Den vanligste reaksjonen informantene møter når de uttaler seg om gutter og menn, er at de blir kalt sutrete. En stereotypisk kjønnsforståelse av menn, er at de skal være sterke og håndtere problemer selv. Dermed kan det oppleves «demaskulerende» å omtale gutter og menn som sutrende. Det er en hersketeknikk, som tar fokuset vekk fra det informantene formidler, og heller angriper deres identitet som mann.

Gutter og menn må fikse problemene sine selv er en annen vanlig reaksjon. Informantene opplever at gutter og menn ikke har det samme ytringsrommet for å snakke om deres sårbarhet og utsatthet. Det har vært ført en århundrelang idehistorisk fortelling om menn som sterke, aktive og maktfulle. Disse egenskapene blir tilegnet mannen, og dermed skapes det en oppfattelse av at menn ikke kan være sårbare og utsatte.

En annen reaksjon mine informanter opplever er at gutter og menn ikke har utfordringer knyttet til sitt kjønn. De føler seg diskvalifisert i samtalen om kjønn. I norsk forskningsmiljø er det ifølge Øystein Holter en «ureflektert mannlighet». Det vil si at kjønnets mann blir sett på som noe nøytralt, og utenfor forskningens interesser. Det kan delvis forklare at vi ikke ser på menn som kjønnssubjekter, og dermed ikke ser på hvilke samfunnsbarrierer som eksisterer for gutter og menn. Vi er samtidig deltakere av moralske lag som søker konformasjon av vårt narrativ, og det er vanskelig, om ikke umulig, å overbevise dem om at de tar feil hvis du argumenterer mot dem utenfor deres eget moralske matrise eller klima (Haidt, 2012, s. 365). Når informantene forsøker å argumentere mot den ledende likestillingsideologien (feminismen), opplever de det nærmest umulig å la seg bli hørt.

6.5 Ensidig likestillingsperspektiv

Noen av informantene har tidligere definert seg som feminist. De har alle vært opptatt av rettferdighet og like muligheter. På et tidspunkt har informantene opplevd at feminismen ikke lengre handlet om likestilling (slik de forstår begrepet), men om makt for kvinner. Det

kan tyde på at det er konflikt i betydningen av begrepet likestilling. Når MannsForum forteller om hvorfor gutter og menn trenger mer likestilling, er det ikke snakk om makt. Det er snakk om levekår, og retten på like muligheter til utdanning, foreldrett osv. I likestillingspolitikken derimot, kan det virke som likestilling i større grad betyr makt, og anvendes i form av tildeling og tilrettelegging av maktposisjoner i samfunnet, og ønsket om resultatlikhet. Ulik oppfattelse av begrepets betydning kan føre til en dialog preget av misforståelser og usikre intensjoner.

Den norske likestillingsloven fremmer fortsatt kvinner over menn, og gir bare begrenset tilgang til positiv særbehandling av menn. Informantene opplever dette som svært urettferdig, og de er redde for at mangelen på tiltak og forståelse for gutters utfordringer kan gå ut over deres selvbilde. De opplever en fortelling om menn som det dårlige kjønn og manglende oppmuntring av gutter. «Vår oppfatning av oss selv er formet av hvordan vi anses av andre» (Vetlesen, 2014, s. 37). Dersom fortellingen om likestilling (likeverd) ikke føles som en fortelling som inkluderer deg, vil det ha bekostning for hvordan man opplever ens egenverdi.

«Fordommene om at maskulinitet eller mannlighet er lik makt, og at menn ikke har interesse utover dette vil leve så lenge man ikke kan se på menn som kjønnssubjekt» (Holter, 1999, s. 3). Ideen om at vi lever i et patriarkalsk samfunn, bygger på en oppfattelse av at menn som gruppe sitter med makt og ressurser. Å se individer under en gruppe kalles multikulturalisme eller identitetspolitikk. Det kan ifølge Vetlesen «bidra til å legitimere individets binding til sin gruppe, som om gruppen uttrykker individets essens og markerer grensene for hans eller hennes selvforståelse og plass i verden (Vetlesen, 2014, s. 150). Vetlesen mener at det som da legitimeres «er individets underkastelse under gruppens tradisjoner og normer, samt at individets identitet står i motsetning til dem som er utenfor en gruppe» (Vetlesen, 2024, s. 150). En slik overgeneralisert oppfattelse fungerer svært destruktivt, hindrer en nyansert dialog, og bidrar til et ensidig likestillingsperspektiv.

6.6 Konklusjon

Opgaven er en subjektiv fremstilling av et polarisert livspolitisk emne. Derfor er det ikke grunnlag for å erklære en sannhet. Funnene i oppgaven må bli brukt som et utgangspunkt for refleksjon og utvikling. Her er en oppsummering av svarene på forskningsspørsmålene:

Opplever medlemmene av MannsForum å bli hørt av noen med et annet perspektiv på likestilling?

De opplever at det er svært vanskelig å bli hørt av noen med et annet perspektiv på likestilling. Dette perspektivet opplever de stort sett kommer fra den (ytre) politiske venstresiden og feminister.

Hvordan forholder MannsForum seg til andres perspektiver på likestilling?

Det virker for meg som om de opplever å leve i en annen virkelighet enn dem med motstridende perspektiver. Dermed er de i begrenset grad villige til å se andres side av saken. Denne blindheten går begge veier. Vi søker dermed argumenter som bekrefter vårt eksisterende perspektiv. Noen av informantene forteller at de på et tidspunkt endret meninger og perspektiver på likestilling. Det forteller at det er mulig å bytte moralske lag. Det forklares med at de opplevde at den feministiske agendaen endret seg fra å være likestilling mellom kjønnene til fordeling av makt. Hvilke egenskaper mennesker tilegner begrepet likestilling varierer. Ulik forståelse virker å polarisere forskjellige virkeligheter.

Hvilket perspektiv har MannsForum på begrepet likestilling?

Felles for alle informantene er verdiene rettferdighet og likeverd. De virker å forstå begrepet i form av like muligheter og like forutsetninger for livskvalitet. De ønsker å inkludere alle i begrepets betydning, uavhengig av menneskets ytre kjennetegn.

Hvilke reaksjoner møter de?

De forteller at de generelt møter negativ respons, men at det gradvis har blitt lettere å uttale seg. Reaksjonene virker å være gjentakende og like. De forteller om følelsen av å bli utelatt av diskusjonen om kjønn og likestilling. Etter uttalelser møter de ofte beskyldninger om å være anti-feminister, sutrete eller ekstreme. De tillegges holdninger basert på deres kjønn, og dermed forsøkt «tiet».

Hva er roten til konflikten i moralske spørsmål?

Svaret er sammensatt. Oppgaven bekrefter Jonathan Haidts teori om moralske lag. Det medfører at alle kjemper for egen gruppes interesser og blir blindet fra andres stridende

synspunkt. Mennesker resonnerer strategisk og søker konformasjon av vår eksisterende følelse og narrativ.

6.7 Veien videre

Ulike ideologier representerer ulike syn og perspektiver. Personlig opplever jeg det som demoraliserende og destruktivt at Norge ikke gir mer rom til flere perspektiver omkring kjønnslikestilling. Likestilling handler om likeverd og rettferdighet. Det kan dessverre imidlertid oppfattes som om det handler mest om å oppnå innflytelse, makt og sikre ressurser. Å utvikle et godt samfunn på en likestillingspolitikk i en likestillingskultur som danner to moralske lag gir ikke et hensiktsmessig grunnlag for god utvikling. Samfunnets velferdsnett bør først og fremst fange dem som faller, ikke løfte dem som klatrer. Hva likestilling faktisk innebærer og holdningene knyttet til likestilling for gutter og menn, mener jeg trenger omdefinering og aktiv bearbeiding. Det vil kreve risiko for tap av omdømme å endre etablerte oppfattelser om rett og galt i et samfunn. Dette kan ikke tillates å fortsatt få stå i veien for en utvikling i retning av reell likestilling. Det vil kreve at kamper for likestilling ikke utkjempes på en arena hvor menn og kvinner står oppstilt på hver sin banehalvdel. Slike dueller må erstattes med arbeid for å skape forståelse for handlinger, verdier og holdninger til andre mennesker.

Kilder

Barnelova (2023). Kvar barnet skal bu fast. §36. Lovdata.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7/KAPITTEL_6#%C2%A738

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Begreper.

https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/begreper_og_kunnskapsgrunnlag/begreper/

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014). Likestilling 2014, regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/likestilling/likestilling_2014.pdf

Barne- og familiedepartementet (2015). Høring – forslag til felles likestillings- og diskrimineringslov. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5342e1dd1467426a98d4b02b7a4a79ca/horingsnotat.pdf>

Brøgger, J (1995). Forsvarstale for mannen. N-W-DAMM & SØN-AS.

https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2010042003042?page=7

Bjørnholt, M (2021). I skyggen av likestillingen – voldsutsatte mødre i Norge. Idunn.

<https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.2535-2512-2021-06-04>

Bjørnholt, M (2022). Samværs sabotasje – en tvilsom men virksom myte. Forskersonen.

<https://forskersonen.no/debattinnlegg-kjonn-og-samfunn-likestilling/samvaerssabotasje-en-tvilsom-men-virksom-myte/1965647>

Børke, A (2022). Samværs sabotasje er ingen myte. Forskersonen.

<https://forskersonen.no/barn-og-ungdom-debattinnlegg-likestilling/samvaerssabotasje-er-ingen-myte/1967147>

Farrell, W. Gray, J (2019). The boy crisis, Why our boys are struggling and what we can do about it. BenBella books, Inc.

Furuholmen, D. Usatynski, T (2015). Mannen, myter, løgn & sannhet. Cappelen damm.

Furuholmen, D (2022). Dette er en av mannsutvalgets viktigste utfordringer. Subjekt.

<https://subjekt.no/2022/09/05/dette-er-en-av-mannsutvalgets-viktigste-utfordringer/>

Forskningsrådet (2023). Kjønnbalanse og kjønnsperspektiver.

<https://www.forskningsradet.no/forskningspolitikk-strategi/kjonnbalanse-perspektiver/>

Fosaas, J (2022). Barneloven maner til konflikt fremfor samarbeid. Advokatbladet.

<https://www.advokatbladet.no/barneloven-likestilling/barneloven-maner-til-konflikt-fremfor-samarbeid-1/183005>

Giddens, A (1991). Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfunnet under sen-moderniteten. Hans Reitzels Forlag.

Gilje, N (2019). Hermeneutikk som metode: ein historisk introduksjon. Det Norske Samlaget.

Haanæs, Ø (2022). Ofres voldsutsatte mødre på likestillingens alter? Forskning.

<https://forskning.no/kjonn-og-samfunn-nasjonalt-kunnskapssenter-om-vold-og-traumatisk-stress-nkvts-partner/ofres-voldsutsatte-modre-pa-likestillingens-alter/1961581>

Haidt, J (2012). The righteous mind. Why good people are divided by politics and religion.

Penguin books.

Hanssen, S (2022). Mange menn er drittlei. Dagsavisen.

<https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2022/02/07/mange-menn-er-dritt-lei/>

Hjelseth, A (2020). Anthony Giddens. Store Norske Leksikon.

https://snl.no/Anthony_Giddens

Holst, C (2013). Likestilling. Tidsskrift for kjønnsforskning.

<https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1781-2013-02-08>

Holter, Ø, Frøberg, S (1999). Mannsforskning i Norge: en forskningsoversikt : en

litteraturliste. Nasjonalbiblioteket. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008090800022

Høivik, S (2022). Vi må stanse gjentagende vold mot kvinner og barn. Dagsavisen.

<https://www.dagsavisen.no/debatt/2022/02/17/vi-ma-stanse-gjentagende-vold-mot-kvinner-og-barn/>

Jacobsen, D (2015). Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. 3. utgave. Cappelen Damm AS.

Kilden (2015). Hva er kjønnsforskning. Kjønnsforskning.

<https://kjonnsforskning.no/nb/2015/07/hva-er-kjonnsforskning>

Kirkebøen, S (2012). Far taper kampen om barna fordi han er mann. Aftenposten.

<https://www.aftenposten.no/norge/i/AdBRi/far-taper-kampen-om-barna-fordi-han-er-mann>

Klyve, A (2016). Sinte, unge, villfarne menn. Vårt medansvar. Fagbokforlaget.

Konglund, C. (Programleder) (2022). Historier som endret verden. Nazi-desertørenes kamp etter krigen. Gjenklang. <https://podcasts.apple.com/no/podcast/nazi-desert%C3%B8renes-kamp-etter-krigen/id1536416380?i=1000591552364>

Kvale, S. Brinkmann, S (2015). Det kvalitative forskningsintervju. 3. Utgave. Gyldendal.

Kvarv, S (2021). Vitenskapsteori. Tradisjoner, posisjoner og diskusjoner. Novus AS.

Larsen, K (2022). Selvmord i Norge. FHI. <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/selvord-i-norge/#selvmord-i-norge-status-og-utvikling>

Lien, M (2017). Den mannlige smerte – menns erfaringer med vold i nære relasjoner. Proba samfunnsanalyse. <https://proba.no/wp-content/uploads/probarapport-1702-den-mannlige-smerte.-menns-erfaringer-med-vold-i-naere-relasjoner.-1.pdf>

Likestillingsloven. (2013). Lov om likestilling mellom kjønnene (LOV-2013-06-21-59). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2013-06-21-59>

Likestilling- og diskrimineringsombudet (2019). Fagoppsummering, positiv særbehandling. https://www.ldo.no/globalassets/ldo_2019/03_ombudet-og-samfunnet/lovverk/fagoppsummeringer/fagoppsummering-positiv-sarbehandling.pdf

Lorentzen, J. Mühleisen, W (2006). Kjønnsforskning: en grunnbok. Universitetsforlaget.

Maier, G (2022). Attitudes towards incels – A meta study on negatives attitudes in research (Mastergradsavhandling). USN. <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/2992355>

Mellingsæter, H (2017). Kun 17 prosent av lærerstudentene som vil undervise de yngste, er menn. Sjekk kjønnsfordelingen på de ulike studiene.

<https://www.aftenposten.no/norge/i/2a26v/kun-17-prosent-av-laererstudentene-som-vil-undervise-de-yngste-er-menn-sjekk-kjoennsfordelingen-paa-de-ulike-studiene>

Nærings- og fiskeridepartementet, Kultur- og likestillingsdepartementet (2022). Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-vil-innfore-krav-om-kjonnsbalanse-i-styrer2/id2950843/>

Olsen, J. Lie, T (2022). Her vil nesten ingen menn studere. Khrono. <https://khrono.no/her-vil-nesten-ingen-menn-studere/683740>

Omvik, O (Regissør). Thoreid, K (Prosjektleder). (2019). Kjønnskampen. NRK, Brennpunkt.

<https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2019/MDDP11000319/avspiller>

Pettersen, C. (2017). Samværsabotasje. Norske fedre deler sine historier. Aschehaug & Co.

Reinertsen, N. Ensby, A (2019). Kjønnsforskning i ubalanse. NRK.

<https://www.nrk.no/dokumentar/xl/kjonnsforskning-i-ubalanse-1.14549206>

Saastad, A (2022). Usynlige menn, Et nytt perspektiv på norsk likestilling. Dinamo forlag.

Slottemo, H (2000). Menn som forskningsfelt: begreper og perspektiver i historisk og samfunnsvitenskapelig forskning om menn og maskulinitet. Senter for kvinne- og

kjønnsforskning. NTNU. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2014052208103

SSB (2022). Ansatte i barnehage og skole.

<https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/ansatte-i-barnehage-og-skole>

Stene, Ø (2019). Mitt liv som mann – i likestillingens hjemland. Gloria forlag.

Stene, Ø (2020). Hold kjeft! Vårt land.

<https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2020/04/29/hold-kjeft/>

Stoltenberg, C (2019). Nye sjanser – bedre læring Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp. NOU.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/8b06e9565c9e403497cc79b9fdf5e177/no/pdfs/nou201920190003000dddpdfs.pdf>

Storhaug, A (2015). Barnevernets forståelse av farskap (Doktorgradsavhandling). NTNU.

<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/282443>

Støbakk, T (2017). Horne vraker kjønnsnøytral lov. Dagbladet.

<https://www.dagbladet.no/nyheter/horne-vraker-kjonnsnoytral-lov/67454840>

Sørensen, A. S., Høystad, O. M., Bjurström, E., & Vike, H. (2008). Nye kulturstudier: En innføring. Spartacus Forlag AS.

Tomasello, M (2016). A natural history of human morality. Harvard University Press.

Vetlesen, A (2014). Hva er etikk. 4. Opplag. Universitetsforlaget.

Wikander, L (2019). Vi er ikke mammaen din! NRK.

https://www.nrk.no/ytring/vi-er-ikke-mammaen-din_-1.14774562

Vedlegg 1 – Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Opplevelsen av urettferdighet»

Den norske likestillingsdebatten

Intro

Hvorfor kan det være så vanskelig å forstå andres synspunkt? Den første reaksjonen jeg får på oppgavens tema er: Hvorfor ikke kvinner? Jeg er overveldet over de polariserte reaksjonene jeg får. Sjøkkert over hvor sterke følelser som er involvert og hvor vanskelig det er å bli lyttet til.

I et sekulært og individualisert samfunn er vi frie til å splittes i forskjellige politiske og religiøse grupper. Det er oss og dem. De og dere. Hvilke funksjoner i mennesket og kulturen er det som gjør at vi splittes og innehar så sterke motstridende meninger? Det er noen narrativ som er «viktigere» enn andre, som tar mer plass og undertrykker andre narrativ. Noen stemmer er høyere, tar mer plass og lager støy over andre stemmer. Samtidig er det nesten umulig å endre på etablerte sannheter i samfunnet. Hvordan kan vi endre etablerte sannheter? Og hvorfor er de eventuelt så vanskelig å endre? Dette er spørsmålene jeg ikke klarer å få helt grep om, og derfor vil grave for å sette brikkene på plass.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å: Øke vår bevissthet om bakgrunnen for ulike individers og gruppers stridende interesser, samt komme med utdypende kunnskap om individers adferd og håndtering av moralske samfunnsutfordringer. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Urettferdighet og undertrykkelse kunne tidligere forklares med «Guds vilje» eller bare uflaks. Etter den franske revolusjon i 1789 kom det et universelt ideal om likhet. Dermed kom også ideen om at folk kunne endre sine liv gjennom sosiale opprør. Vi har etter den tid splittet oss i forskjellige grupper som alle kjemper forskjellige kamper. Noen for rettigheter og rettferdighet. I moderne tid kan det virke som det har vært en polariserende trend. Vi lytter ikke og splittes ofte i moralske spørsmål. Mennesket er naturlig egoistisk, men samtidig kjemper vi med nebb og klør for den gruppen vi tilhører. Hvorfor er vi så uenige, og hvorfor kan andres meninger virke så ulogiske? Kan noen av disse spørsmålene forklares med hvordan vi opplever urettferdighet og hvordan vår moralske intuisjon nesten aldri lar seg motbevise?

Dette er en mastergrad i Kulturstudier. Studiet er tverrfaglig, og prosjektet inneholder teorier fra forskjellige fagfelt. Prosjektet tilsvarer 60 studiepoeng, og er dermed svært omfattende. Selve intervjuet vil nok ikke vare i mer enn 1-2 timer.

Prosjektet skal ikke brukes til andre formål.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst-Norge – Tobias Harding

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å snakke med noen som aktivt kjemper for en sak eller en gruppe mennesker. I utgangspunktet spiller det liten rolle hvilken sak eller gruppe det er snakk om, men for å avgrense oppgaven ble jeg nødt å ta et konkret valg.

Jeg har valgt å snakke med medlemmer av Mannsforumet, og ønsker å intervju 6 personer totalt.

Det kan virke for meg som om Mannsforumet er et utmerket utgangspunkt for å sette søkelyset på stemmer som ikke alltid kommer til. De opplyser manglene interesse fra politikere, indirekte/direkte diskriminering av menn i rettsvesenet, en generell uvitenhet om menns posisjon i samfunnet og mm.

Hva innebærer det for deg å delta?

Prosjektet har en fenomenologisk metodisk og analytisk ramme. Det vil si at det er en kvalitativ undersøkelse hvor forsker forsøker å forstå folks adferd, hvordan de tenker, føler og handler. Det vil bli gjennomført intervju som vil vare mellom 1-2 timer. Om deltaker er komfortabel med lydopptak, vil det bli benyttet. Dersom det er ubehagelig, vil det bli tatt hensyn til.

Eksempel på spørsmål:

Hvorfor meldte du deg inn i Mannsforumet?

Hvilke tema brenner du for?

Kan du nevne noen urettferdige utfordringer du har knyttet til ditt kjønn?

Jeg skal også gjennomføre en deltakende observasjon på mannsdagen. Da vil jeg gå sammen med Mannsforumet og observere foredragene som blir holdt på Litteraturhuset. Informasjonen som hentes her skal ikke være mulig å indentifisere enkeltpersoner.

Hva kan du få ut av å delta?

Prosjektet handler om menneskers livsverden, og sikter etter å forstå hvordan vi handler og tenker rundt moralske spørsmål. Som deltaker vil man bli mer bevisst på hvorfor man reagerer slik man gjør, samtidig som man kan få mer innsikt i hvorfor man kan være så uenig med et annet syn. Dette vil være en trygg arena for å virkelig kunne uttrykke seg om hva man mener og føler. På den måten vil deltaker få en god anledning til å få oppklart noe nytt eller uklart ved seg selv.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er bare meg og min veileder, Tobias Harding som vil ha tilgang på informasjonen som samles inn. Navn vil bli byttet ut med et nummer og prosjektet vil være låst/utlignelig for uønskede.

Det kan forekomme at man kan gjenkjenne seg selv i oppgaveteksten. Sensitiv informasjon vil bli tatt stort hensyn til og vil ikke bli synlig dersom det ikke er ønsket.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i slutten av mai 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. Det inkluderer også lydopptak.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *Universitetet i Sørøst-Norge* har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Prosjektansvarlig – Oscar Emil Landa. Tlf; 95005519. Mail; Oscar.e.landa@gmail.com

Veileder – Tobias Harding. Tlf; +4735952923. Mail; Tobias.Harding@usn.no

Vårt personvernombud – Paal Are Solber. Tlf; 35575053/91860041. Mail; Paal.A.Solberg@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig/student

Oscar Emil Landa

Veileder

Tobias Harding

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- å delta i observasjon på mannsdagen
- *at [oppgi hvem] kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt*
- *at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes [Masteroppgaven blir lagt til i en digital liste hos USN hvor den kan hentes og leses]*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 – Intervjuguide

Del 1

- Hvilke verdier er viktige for deg?

Del 2

Substansspørsmålene

- Hvorfor ble likestilling for menn et viktig tema for deg?
- Hvorfor meldte du deg inn i Mannsforum?
 - Eget initiativ? Gjennom bekjente?
 - En hendelse?
- Hvilke tema innenfor likestilling brenner du for?
 - Har dette alltid vært viktige temaer for deg?
 - Husker du når og hvordan det/disse temaene ble viktige for deg?
 - Om noen har et annet perspektiv eller er uenig – hvordan oppleves konfrontasjonen?
- Føler du at deres saker blir tatt alvorlig?
- Har du følt at dine rettigheter har blitt krenket?
 - Kan du beskrive situasjonen?
- Hvordan føler du at deres saker blir fremstilt i media?
 - Er framstillingen rettfærdig?
- Hvordan er omdømmet til MannsForum?
 - Hvilke fordommer er knyttet til gruppa?
- Hvordan føler du politikerne tar hensyn til deres stemmer?
- Føler du at likestillingsloven fortsatt er relevant og nødvendig?
- Kan du beskrive et ønsket mål? En samfunnssituasjon som vil være ideell?
 - Har du forslag til konkrete løsninger for å få et samfunn med mindre urettferdighet?
- Kan du nevne noen urettferdige utfordringer du har knyttet til ditt kjønn?
 - Føler du at noen har skylden?
 - Kan du så godt du kan beskrive hvem og hvorfor den/dem?

- Om det er en sydebukk, hva tror du er motivet?
 - Hvordan vil du i så fall (strategi) konfrontere den/dem?
- Opplever du at ditt kjønn som gruppe opplever mer urettferdighet enn du som enkeltindivid har gjort?
- Når du snakker med noen om likestilling for menn. Hvilke reaksjoner får du?
 - Oppleveres det som vanskelig å snakke om?
 - Blir du lyttet til?
 - Opplever du fordommer?
- Når urettferdighet oppstår, hva føler du så?
 - Og hvordan håndterer du det?
- Hva har Mannsforum betydd for deg?
- Hvilke forventninger har du til mannsutvalget?
 - Har du tillitt til dem?
 - Har du tillit til Trettebergstuen?
- Det har lenge blitt sagt at vi har kommet langt i kampen for likestilling, men at det fortsatt er langt å gå (kvinneperspektiv). Det ble sagt for 30 år siden, og det blir sagt nå. Tror du vi noen gang kommer i mål?
 - Og hvordan kan vi vite at vi er i mål?
- Føler du at kampen for kvinners samfunnsposisjon har gått for langt eller har gått på bekostning av menns posisjon?

Del 3

Avsluttende refleksjon

- Har du noe du ønsker å utdype?
- Er det noe du synes var vanskelig å forklare?
- Er det et eller flere spørsmål du ikke synes var relevant?
 - I så fall, hvorfor?
- Hvordan føler du selv at du har fremstått?